

אהל רחל

ממשאות מרן רבינו הגאון החסיד
רבי שמואל אויערבאך זצוקלל"ה
בימי הזכרון לרבנית א"ח
מרת רחל ב"ר פנחס אליעזר הכהן ע"ה
נלב"ע י"ד טבת תש"נ

דברי זכרון

אם הישיבה	אלון בכות	אהל רחל
אם הישיבה	אלון בכות	אהל רחל
אם הישיבה	אלון בכות	אהל רחל

ניתן להשיג
י. ארלנגר
הרב דסלר 23 ב"ב
03-5791140

להשיג בארה"ב (וכן שאר ספרי רבינו)
הרב דוד יהודה פיירסטון
tl 8453007324
e-mail aishduvid@gmail.com

עימוד:

עיטורים פלוס

עימוד מקצועי ושירותי גרפיקה

05331-18179

0528596@gmail.com

מצבת זכרון

לאשת חיל, נפש זכה וטהורה
הרבנית הצדקנית החסודה, אשת חבר

מרת רחל ע"ה

בת הר"ר פנחס אליעזר הכהן ז"ל
אשת מרן ראש הישיבה זצוקללה"ה
ראו כל ענוותנותה וצדקותיה
חביבים עליה תורה ועמליה
לשם עולם נודעו תפילותיה
בכל מאודה מסרה נפשה, לאהבת תורה ולומדיה
אין ערוך לגודל ורוב חסדיה
ועבודת ד' כל ימי חייה
ניחמה כל לב נדכא בנועם אמריה
אבלה בליבה וצהלתה על פניה
השתוקקה לבוראה בנפש טהורה - ובכל מכמניה
עלתה בסערה השמימה
יום ה' לסדר "מתה עלי רחל"
י"ד טבת תש"נ

נוסח ה"מצבת זכרון" שקבע רבינו בספרי "אהל רחל"

מצבת זכרון

לאבינו רוענו מורנו ורבינו

אביהן וליבן של ישראל

מרא דכולה תלמודא

רבינו הגאון החסיד

מרן ראש הישיבה

רבי שמואל אויערבאך זצוקללה"ה

שוכן ערבות שש ושמח בנפש נקי וצדיק

מנעוריו לא ימיש מתוך האהל

ונשגבו דרכיו גבוה מעל גבוה

אלפי תלמידים כבנים הלילו מרה

לעת כבו המאורות ועלה השמימה בסערה

אין לשער גודל תורתו ויראתו

קיים והעמיד שלושת עמודי עולם

עמל ויגע בתורת ד' ובכל מטמוני מכמניה

דבק בשלימות בכל מ"ח קניניה

מסר נפשו להעמיד תורה על תילה

עובד ד' מנעוריו בעוצם יראתו הנוראה

ובשגב תפילותיו ועבודתו בשמחה ובטהרת הלב

רב חסד להושיע, אבי כל שבורי לב

ניצב בעוז ובגבורה על משמר התורה

לנצור גדרי חוקותיה

והעמיד תלמידים הרבה

עלה השמימה בסערה

במיתת נשיקה

בליל ש"ק ט' אדר תשע"ח

תהי נשמתו צרורה בצרור החיים

ותקום עם שוכני עפר במהרה

מפתחות

פתח דבר..... ט

זמני התשובה..... יג

מציאות של קרבן - יד • הנסיון שאחרי ההצלחה - יד • חידוש התשובה בתורה - טו • תשובה כל זמן שאתה חי - טז • בהיותו קרוב - יז • זמני התשובה של תשרי - יח • זמני התשובה של ימי הספירה - יח • זמני התשובה מכוח קריאת הפרשיות - כ • פרשיה זו סתומה - כא • להתרחק מהמצרים - כב • הנסיונות של היום - כג

מכירת יוסף - מרכבה לשכינה..... כה

הבירור אצל האבות הקדושים - כה • מעלת השבטים ומעלת יוסף הצדיק - כז • השייכות של יוסף ליעקב אבינו ע"ה וענין ה"מרכבה" - כח • מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי - כט

ובחרת בחיים..... לא

היושר היא המעלה הגדולה - לא • האיתנים מוסדי ארץ - לב • טבע האב צפון בטבע הבן - לג • ויאבק איש עמו - לד • להתעורר למעשה - לה • להגביה את ההשגות - לו

כי הם חיינו.....לט

כשלא מורגש העת צרה, גם זה נכלל ב"אם תלכו עמי בקרי" - לט • גם כעת בימי החנוכה, באמירת ההלל, צריך לומר יותר בחיזוק - מ • חייבים תמיד להגביר את החיזוק בלימוד, בכמות ובאיכות - מא • העבודה היא להרגיש את האושר הגדול שיכול לשבת וללמוד - מב • הגאולה תלויה בזכות התורה שבעל פה - מג

איש לרעהו יעזור.....מד

להתעורר למעשה - מד • ויגבה ליבו - יסוד הענווה - מה • טבע האדם לעלות - מו • לכל אחד יש את היחודיות שלו - מז • שלא יהא אדם שפל בפני עצמו אלא

יגביה את עצמו - מח • כל ההתחלות קשות - מח • לא לקבל טעם מדברים
אחרים - מט • להפנות את כוחות הנפש לדברים האמיתיים - נ • הכל תלוי בעד
כמה אדם מגביה את ליבו - נא • בכל רגע אדם יכול להרקייע שחקים - נא

לרומם את הדעת נג

למרות שהוא 'צדיק' יש מציאות של 'קטנות שהיתה בהם' - נג • השגה גבוהה
נעצרה בגלל העולם הזה של ה'אילו ידע' - נג • החסד הגדול ביותר לעשות עם
עצמו, זה הרמת הדעת וההשגה - נד • יחידים אלו רבנן שאינם נמשכים אחר
הסביבה - נה • תחת אשר לא עבדת את ד' אלוֹקִיךָ בשמחה זהו תביעה בכל
מצב - נו

תורת חיים נח

אנוס על פי הדיבור - נח • תתן אמת ליעקב - נט • סוף דבר הכל נשמע - ס • עבדו
את ד' בשמחה - סא • לשאוף לגדלות - סב • ביקשו לעקור הכל - סג

סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה סד

ישר כאשר עשהו האלוקים - סד • הדבר מסור לכאו"א - סה • סולם מוצב
ארצה - סו • אין שיוך רק התורה הזאת - סח • אחרית הימים - סח

דברי זכרון

אם הישיבה עה

דברי זכרון

אלון בכות פז

נהי בכי ומספד שנשא מורנו ורבנו מרן ראש הישיבה זצוקלה"ה
על זוגתו הרבנית מרת רחל ע"ה בעת מסע הלוויה

אהל רחל קז

דברי זכרון מרבינו זיע"א כפי שכתב במלאות שנה לפטירת הרבנית
בהקדמה לספרו דרכי שמואל עמ"ס אהלות שיצא לאור ביארצייט
הראשון טבת תשנ"א

פתח דבר

קובץ זה נדפס לקראת עת אסיפת חכמי לב, תלמידי רבינו הגדול זיע"א, מרביצי תורה ובעלי תריסין, בעת יום הזיכרון להרבנית הצדקנית מרת רחל ע"ה א"ח למורינו מרן רה"י זיע"א.

משאות אלו נאמרו בלהט אשו הגדולה של מרן רה"י, בטוהר לשונו ובקדושת תורתו אשר השפיע מליבו הזך.

דומה כי אין מי משומעי משאות אלו שלא נקבעו הדברים בלבבו, לב מרגיש את המיית הקודש של ימי התקופה, במשאותיו הטהורים של רבינו, אשר העמיד בדבריו את יסודות הימים וחובת האדם, דברים שהיו כמפוח להלהיט את גחלת א"ש תורת האלוקים בלבבות השומעים.

היסודות נכתבו ופורסמו בהזדמנויות שונות, וכאז כן עתה, יש בכוח מילותיו של רבינו זיע"א להעיר ישנים, ליצוק רוח חיים בלב כל השומע, ולהעניק את המבט הנכון על מבוכי הזמן.

חלק עיקרי וחשוב מאותן שיחות, והיסודות שנאמרו בהן, הודפסו בקובץ זה, להיות חוזר וניעור לשומעים, ולהשמיע מחדש לצעירים המבקשים דעת דרכי מוסר ועבודת האלוקים, מהדברים הגדולים קול חוצב להבות אש, אמרי פי רבינו צוק"ל, להרוות צמאון הנפש מאותם רשפי התעוררות שנאמרו במעמד תלמידים כבנים בקיטונו של רבינו זיע"א.

בנוסף לשיחות הנשגבות שנאמרו במעמד לימוד המשניות, המהוות כאמור פרקי הדרכה מופלאים לכל מבין מדע ומבקש

דרך עליה, הובאו בזה דברי זכרון לדמותה של הרבנית הצדקנית ע"ה, מעט עובדות ורגשות שנכתבו כדי להאיר את דמותה הגדולה, ולא רק כזכרון גרידא לדורות, כי אם כפרקי לימוד הנוגעים למעשה על הדרך להגיע גם בדורות אלו, למציאות מופלאה ונשגבה של "ושם אשה גדולה".

ועימם הספדו הנורא והנשגב של מרן בעת הלוייה של הרבנית ע"ה, הספד שהאיר והעיר אלפי לבבות של אנשים ונשים באותה שנה ובשנים לאחר מכן, יחד עם דברים שכתב רבינו בקולמוסו ההומה לזכרה של הרבנית.

השם "אהל רחל", נקבע על ידי רבינו הגדול, כשם שבו ייקראו ספרי השיחות, ואף נקבע ככותרת למילים המרגשות אותן חרט ביד אומן, בהקדמה לספרו הגדול על מסכת אהלות, ובודאי יאה הוא השם לקובץ זה, שנדפס לזכרה של הרבנית בעת יום פקידתה.

יהיו הדברים לעילוי נשמת רבינו הגדול, ולע"נ הרבנית ע"ה, להרבות תורה יראה ודבקות בהשי"ת, מתוך להט א"ש אמרי רבינו היוקדים בלבבות, למען יעמדו לימים, לחזק הלבבות ולעורר נפשות ישראל לדעת את ד', להישמר מכל משמר ולהתחזק בדרכי העבודה.

החותם ברעדה

יאיר ארלנגר

אהל רחל

משאות מרן רבינו
הגאון החסיד רבי שמואל אויערבאך זצוקל"ה
בימי הזכרון לרבנית ע"ה

התודה והברכה

קונטרס זה יוצא לאור בסיועו של האי גברא רבא, נודע
בתורתו ויראתו

הרה"ג רבי מנדל טראס שליט"א

ממקורבי רבינו מרן ראש הישיבה זיע"א
זכות תורת רבינו הגדול תעמוד לו, ויתן לו ה' יתברך מאוצרו
הטוב נחת דקדושה מכל יוצאי חלציו, שפע וברכה ברוחניות
ובגשמיות עד בלי די וכוטו"ס ויהי נועם ה' עליו בכל מעשי
ידיו.

ברכת תודה

קמיה חד ומיוחד ממרביצי התורה,
הוד כבוד מרן

הגאון רבי מרדכי גימפל שליט"א

ראש ישיבת שערי תורה מונסי
על סיועו לגמר הדפסת קונטרס זה
זכות תורת רבינו הגדול תעמוד לו ולכל אשר לו, להשפיע
ברכות שמים ברוח ובגשם, ובכל מילי דמיטב, עד בלי די ויהי
נועם ה' עליו בכל מעשי ידיו.

זמני התשובה¹

הזמנים הללו בתקופה של פרשיות ספר שמות שהם פרשיות של תשובה, ימים מיוחדים לתשובה וטהרה וכידוע ישנם מנהגי תעניות וסליחות מקדמונים לתקופה זו.

ואף כי התשובה שייכת בכל זמן ושעה ואמרו חז"ל (ילק"ש תהילים ס"ה) "נמשלה תשובה לים מה הים הזה לעולם פתוח כך שערי תשובה לעולם פתוחים ונמשלה תפילה למקווה מה המקווה הזה פעמים פתוח פעמים נעול כך שערי תפילה פעמים פתוחים פעמים נעולים" ויש בחינה בתשובה שהיא בלא הגבלה של זמן.

ומצב זה בתשובה שהיא בכל שעה, שייך משום שהתשובה היא רק מאת הקב"ה בעצמו וכלשון המדרש (ילק"ש יחזקאל פסיקתא כד) "שאלו לחכמה חוטא מהו עונשו אמרה חטאים תרדוף רעה, שאלו לנבואה חוטא מה עונשו אמרה הנפש החוטאת היא תמות, כלומר גם על ידי החכמה האמיתית, ואף על ידי נבואה לא ניתן להבין שאפשר להגיע ולתקן מה שאדם קלקל בחטאו.

וכששאלו לתורה שם כבר יש חידוש והבנה שניתן לכפר על החטא "שאלו לתורה חוטא מהו עונשו אמרה יביא אשם ויתכפר". וכוונת הדברים כפשוטו היא כפי שכותב הרמב"ן במעשה הקורבן כדי שיחשוב אדם בעשותו כל אלה כי חטא לאלוקיו בגופו ובנפשו, וראוי לו שישפך דמו וישרף גופו לולא חסד הבורא שלקח ממנו תמורה וכפר הקורבן הזה שיהא דמו תחת דמו, נפש תחת נפש, [ויש עוד טעמים רבים וכו'].

_____ ©

1. נאמר ביארצייט הרבנית ע"ה התשס"ב

מציאות של קרבן

בדרך זו הייתה גם הקרבת הקורבן המיוחד של עקידת יצחק שאותו מזכירים תמיד ובזכותו "אשר יאמר היום" לכל הדורות "בהר ד' יראה", שם היה מעשה שהיה במלוא הבחינה של הקרבת קורבן, כאשר יצחק אבינו הלך באמת להקריב את עצמו ואברהם אבינו ע"ה גמר בדעתו ש"יראה לעולה בני" למעשה, וכבר נתקדש יצחק בקדושת הקורבן ורק ברגע האחרון מנעו הקב"ה מלהעלותו לעולה.

ועוד למדו חז"ל במדרש [והובא ברש"י] שעל כל עבודה שעשה אאע"ה היה מתפלל ואומר יהי רצון שתהא זו כאילו היא עשויה בבני כאילו בני שחוט כאילו דמו זרוק כאילו בני מופשט כאילו הוא נקטר ונעשה דשן, למרות שלכאורה עיקר הניסיון של אברהם ועיקר מעלת ה"עקידה" היה במה שהוא רצה להקריב את יצחק בנו וגמר על כך בדעתו [ומבואר שכאשר אמר לו הקב"ה שלא יקריב, חשש אאע"ה שמא פגם במשהו ואין קרבנו רצוי], והנה כאן מדגישים חז"ל שאברהם אבינו ע"ה אמר על כל דבר ודבר שנעשה באיל כאילו הוא מקיימו ביצחק בנו, ומשמע שזה חלק עקרי ממעשה העקידה.

הניסיון שאחרי ההצלחה

וטעם הדבר הוא שכן גם בזה היה ניסיון מיוחד, אחרי ששניהם עברו את הניסיון, האב בעקידת בנו ויצחק ברצונו להיעקד ובמה שביקש שיכפתוהו שלא יבעט וכו', אך ודאי הוא שמכל מקום הייתה להם ישועה גדולה ב"אל תשלח ירך אל הנער" ובזה שיצחק לבסוף לא נשחט, ויתכן שלא היה מזיק לגודל מעשה המצווה ולמסירות הנפש הגדולה אם אחרי שקיימו את רצון ד' בכל ליבם ונושעו, הם היו עושים סעודת הודאה ושמחה על הישועה הגדולה שהגיעה להם.

אבל כאן רואים את עבודתם הגדולה במלואה עד הסוף, כאשר אברהם ביקש עיצה אולי הוא כן יוכל לעקוד את בנו, וכשלבסוף כשהקריב את האיל אמר "יהי רצון כאילו היא עשויה בבני" ואין כאן ח"ו סתם יה"ר, אלא לימוד

לצורת העבודה במעשה הקורבנות שנעשים בכל לב גם אחרי המעשה, וזהו הקורבן שמכפר על האדם בחטאו.

ניסיון שכזה מגיע אל האדם בזמן שהוא גומר ומסיים קניינים רוחניים בדברים רבים, וכשהוא יוצא מהמעשה הרוחני, הוא מייד מתנער קצת ומרגיש הרווחה, וכעין שהיה בכלל ישראל אחרי מעמד הר סיני כשהגיעו למדרגה הנוראה של נבואה, ומייד כשיצאו משם נאמר בהם "ויסעו מהר ד'" הייתה עליהם תביעה בעניין זה, וכתינוק הבורח וכו' [כפי שהאריך שם ברמב"ן ועוד] וזו היא פרשה של פורענות.

לפעמים אדם עובר ועומד בניסיון ומצליח בעבודתו, אך עדיין יש עבודה מיוחדת אחרי שכבר סיים, ורגיל אני להזכיר תמיד בישיבה שהניסיון של מוצאי יוה"כ הוא ניסיון קשה, אחרי שעובדים כל היום ועומדים בתפילה ובתשובה ואחר כך כשמסתיים היו"כ מתנערים קצת, כי יש עבודה וניסיון מיוחד בזמן שקמים מהגמרא וכשיוצאים מהתפילה.

וזהו שכתבו בגמרא (יומא נג:): "המתפלל צריך שיפסיע שלש פסיעות לאחוריו ואחר כך יתן שלום משל לתלמיד הנפטר מרבו ואם חוזר לאלתר דומה וכו' השב על קיאו, ואם לא עשה כן ראוי לו שלא התפלל" ובודאי לא מדובר במי שלא התפלל שכן אחד שכזה לא שייך להוכיחו על מצבו בסוף התפילה, אלא באדם שחז"ל קראו לו "מתפלל" הוא התפלל כראוי, ובכל זאת אם בסוף התפילה כשהוא נפרד ומסיים הוא מתנהג כמי שרווח לו, הרי שהוא מגלה בעצמו שבעומק הלב היה לו הדבר למשא, הוא אמנם התאמץ להתגבר ולהתפלל כמו שצריך אך בסוף הדבר הרגיש שהוא השתחרר מהעול, וזו עבודה מיוחדת וניסיון מיוחד בזמן שקמים מהגמרא כשגומרים את הסדר או אחרי התפילות.

חידוש התשובה בתורה

ומכל מקום רואים שבתורה יש כבר איזה מושג של תרופה לחוטא במציאות של קרבן כשאדם כמעט ומוסר את נפשו ממש, וחידוש התורה הוא שעל ידי פרשה שמביא קרבן בשלמות כאילו עושה גמר וכאילו הוא הקריב

את עצמו, דבר כזה ששייך על ידי המצוות ועל ידי הקרבת הקרבן להפוך את ה"כאילו הקריב עצמו" למציאות שתכפר על החוטא, זה שייך רק בכוח התורה ולכן נתגלה הכפרה הזאת רק כששאלו לתורה.

כך גם היה בפועל באפרו של יצחק כאשר ביקש אברהם אבינו ע"ה שיישאר אפרו צבור לפני הקדוש ב"ה, ואמר לו הקב"ה חותמך אצל בן בנך יעקב, כלומר שאצל יעקב שהוא עמוד התורה "תתן אמת ליעקב", רק אצלו שייך שיחשב לפני הקב"ה שהאפר של יצחק מונח תמיד, כי להפוך קיום מעשה מצווה למציאות שתישאר, לזה צריך את כוח התורה וביעקב שהוא עמוד התורה כבר התחיל הכוח הזה.

וכל חידושה של התורה "יביא אשם ויכפר" הוא רק על ידי הקרבת הקרבן, וכשאינן קרבן ואין בית המקדש קיים הרי שאין מעשה כזה בפועל ואין על פי התורה עניין ומציאות של תשובה וכפרה על חטא.

רק אצל הקב"ה בעצמו "שאלו להקדוש ברוך הוא חוטא מה עונשו אמר יעשה תשובה ויתכפר", כי הקב"ה בעצמו אדרבה מצפה לתשובה "שובה אלי ואשובה אליכם", וכלשון הפסוק "ואני כבדתי רענן" שפירש רש"י כאילן כפוף שצריך לתלוש את הפרי כך הקב"ה ממציא את עצמו לתשובה.

תשובה כל זמן שאתה חי

וממילא מובן שהתשובה היא כל זמן שאתה חי, כי אם היא מאת הקב"ה בעצמו הרי לא שייך בה זמן מיוחד, היא למעלה מן הזמן ולמעלה מהגילוי של התורה בפועל, מן הנבואה והחכמה והיא תמיד בכל זמן.

וכן למדו בחז"ל בילקוט ש "בהיותו קרוב" הוא כל זמן שאתה חי והביאו בחבריו של ריש לקיש שראו את גודל שכרו לעוה"ב וביקשו גם כן להגיע לחלקו, והשיבום שרק הוא זכה מחמת שעשה תשובה בזמן שהיה שייך, כל זמן שהיה חי, ולכן שייך היה שיזכה לחלק שכזה, ואילו חבריו כבר לא יכולים להשיג משהו בזמן שאין זה "בהיותו קרוב".

[וזה עצמו ממחיש את הדבר ומהווה מוסר גדול לאדם, כי האדם חושב שלעתיד לבוא שם נהיה קרובים להקב"ה, אך האמת היא שפה אנחנו קרובים להקב"ה, פה זה "בהיותו קרוב" ויכולים כל רגע להתקרב, שם יש כבר דין עם מה שבאים ועד כמה התקרבו כאן בעוה"ז. ועם כל החשבונות והמעכבים, אפילו שיש מצבים שבהם מכבידים את לב האדם ומעכבים אותו מלעשות תשובה כלשון הרמב"ם, מכל מקום באופן כללי תמיד שייך להגיע ואם האדם רוצה להגיע להקב"ה בעצמו תמיד יש דרכים [כן אצל מנשה (סנהדרין קג.) דחתר לו הקב"ה חתירה שלא תעכב מדה"ד] וכו']

בהיותו קרוב

ואף שתשובה היא בכל זמן הרי מכל מקום ישנם זמנים מיוחדים לתשובה, "בהיותו קרוב" מיוחד בתוך ה"בהיותו קרוב" הכללי, ואנו מוצאים סוגי זמנים שנקבעו במפורש בתורה ועל ידי חז"ל.

הזמן הגלוי ביותר הוא הזמן המיוחד של עשרת ימי תשובה שביחס לזמן הכללי אם הוא לא עשה בהם תשובה הרי זה כאילו שהוא לא עשה ומהצועקין ואינם נענים וכו', ואף שזמן זה לא מודגש בתורה במפורש כזמן של תשובה ורק יום כיפורים נקרא יום כפרה [ולא נזכר שזה יום תשובה], מכל מקום הימים האלו הם ימי התשובה בפרסום הכי גדול והכי רשמי, בגמרא ובמשנה ובדרשת חז"ל על "בהיותו קרוב" "אלו י' ימים שבין ר"ה ליום הכיפורים" זהו זמן שהוא גלוי ממש לענין התשובה. ואנו מזכירים את זה במפורש בתפילות יום הדין "תכתבון ותחתמו" ו"צום יום כיפור", והוא מפורש במשניות.

חוץ מזה יש זמנים שמובאים בקדמונים על ימי ספירת העומר שהם ימים מיוחדים לתשובה, ויש לשונות של גדולי עולם שכל דבריהם על פי חז"ל על ימי הספירה שאם לא שב בהם ועבר זמנם הרי זה מצב כמעט של מעוות שאי אפשר לתקן, והזמן הנוסף והפחות גלוי ומפורש מכולם הוא זה של הפרשיות הללו שבהם אנו נמצאים.

זמני התשובה של תשרי

זמן התשובה של תשרי ואלול נעשה בקולי קולות, כשהמנהג אצלנו להתחיל לתקוע בשופר ולמנהגים שלא תוקעים מתחילים באמירת תחינות, אף שבראשונים וברמב"ם מוזכר יותר במפורש עניין עשרת ימי תשובה, אבל כבר בקדמונים מוזכר עניין חודש אלול, החודש שלפני שבו חיפשו זמן להכנה ולהכרזה על התשובה בכמה אופנים.

הזמנים של תשרי הם ימים של "מלך במשפט יעמיד ארץ" ו"מלך אוהב צדקה ומשפט" כי אף שהקב"ה הוא קל מלא רחמים והוא מלא רחמים בלא גבול, הרי שאין כאן ויתור אלא מצב של "מלך במשפט יעמיד ארץ".

ורואים שחז"ל מקפידים על זה באופן נורא עד שאמרו "כל האומר הקב"ה וותרן וותרו חייו", חז"ל הקדושים שהם אוהבי ישראל האמיתיים רצו לעקור את הנגע הזה ואת הטעות הזאת שהקב"ה מוותר ח"ו, ולכן נקטו לשון חריפה של קללה, וכמו שכתב הרמח"ל שזו היא טעות העולם, כי אדם חושב הקב"ה הוא טוב הוא ודאי וותר לי והאריך הרמח"ל לבאר שיש הרבה חסדים מאת הקב"ה, שכל ייסורים קטנים יחשבו כגדולים, ועצם התשובה גם היא חסד עצום, אבל ודאי אין שום ויתור על כל נעלם ועל כל דבר קטן יש משפט על כל דבר על כל נעלם קטן כגדול, וככל שאדם זוכה יותר דנים אותו ברחמים גדולים, אבל המילה ויתור זה דבר אסור וח"ו לא ניתנה להאמר, כי הקב"ה ברא הכל בחשבון "מלך במשפט יעמיד ארץ" ובלי שום ויתור כלל.

וימי התשובה של תחילת השנה הם חסד מיוחד מאת הבורא שנקבע זמן מיוחד לזה וקל להגיע לתשובה וככל שהזמן הוא יותר בגלוי ומפורסם כך יותר קל להגיע לזה.

זמני התשובה של ימי הספירה

זמני התשובה האחרים הם פחות גלויים אך כבר כתב רבינו הגר"א ז"ל שכל שאנו יותר קרובים לגאולה הדברים מתגלים יותר, וכיום שאנו יותר קרובים לגאולה הדברים יותר ידועים.

ימי הספירה אף שהם לא בפירוש ובפרסום כל כך, מכל מקום יש להם מקור בתורה בפרשת "וספרתם לכם ממחרת השבת" וכל הפרשה הזאת הייתה מייד אחרי שיצאו מטומאת מצרים כשזכו לגילויים הגדולים, וכלשון הפסוק "העם ההולכים באפילה ראו אור גדול" ואחר כך במשך כל הימים עד קבלת התורה הם היו צריכים להגיע לאותה מדרגה בעבודה עצמית [וכידוע בדברי הזהר הקדוש] כמפורש בתורה "וספרתם לכם ממחרת השבת חמישים יום", עד שהגיעו אחר כך לקבלת התורה.

{ ואף שבתורה לא מתקשרת הספירה וקבלת התורה במפורש לחג העצרת, מכל מקום הרי אין לך מקור יותר מפורש, כאשר סופרים את החמישים יום [וספירה היא תמיד ענין של טהרה], ויודעים מה קרה בסופם. }

הזמן של חמישים יום הוא זמן של מציאות בבריאה וחלק מהבריאה כמו שיש עונות השנה קיץ וחורף ותקופות השנה, הזמן הזה הוא התחלה של השנה [לרבי יהושע וגם לרבי אלעזר שבתשרי נברא גם כן מבואר שיש איזה סוג של התחלה בניסן], כמו שיש זמן מיוחד בתשרי של התחלה.

זמן הזה הוא בטבע הבריאה, כמו שמובא בחז"ל כי הזמן בין דיבחא לעצרתא זה גם בעסקי רפואת הגוף, וכל המשקין לרפואה מועיל במיוחד בימים האלה, כי כן הוא בכל סדר הבריאה, שכפי ההנהגה והמצב בשורשי הדברים, כך משתלשלת ההנהגה עד למצב בעולם הגשמי.

והזמן הזה זה סוג זמן שבו כלל ישראל יצאו ממצרים זמן שכלל ישראל בנה את עצמו, אחרי שאדם הראשון חטא קלקל וקלקל כל העולמות עמו, הקב"ה שוב התחיל מחדש בהיתוך כור הברזל, אבות, ירידת יעקב אבינו למצרים וכל הפרשיות הגדולות האלו, וזה היה תחילת יציאת מצרים והלידה מחדש של כלל ישראל בחמישים הימים עד למעמד הר סיני [וחמישים הוא מספר מיוחד ואף יובל הוא בחמישים וכו'].

הימים האלו של הספירה הם נוהגים בכל שנה ושנה, ולא כהיסטוריה לתקופה שהייתה, אלא תקופה של ימי הבניין בה האדם בונה את עצמו, כמו

שאדם נוצר ונולד ואחר כך משקיעים בו וישנם דברים שאי אפשר לתקן אם לא השקיעו במהלך התקופה שאדם נבנה, כך יש בכל שנה תקופה שאדם נולד מחדש בונה את עצמו מחדש זה הזמן של ימי הספירה, וכתוב שאם הוא לא תיקן ועשה את המוטל עליו ואת הדברים המיוחדים לזמן הזה, הרי זה מעוות שלא יוכל לתקון מה שמייוחד לזמן הזה, וככל שאדם בונה את עצמו כך גם מגיע ליום קבלת התורה הכל תלוי כמה הוא השקיע בכל יום ויום מהחמישים יום, וכשמחסיר יום אחד זה הפסד נורא ואיום, זוהי עבודה גדולה שצריכה ייקור ובמיוחד בני תורה צריכים ליותר לחיות את זה בימים המיוחדים.

ועיקר העבודה ותיקון התשובה בימי הספירה היא בהכנה לעצרת והכנה לקבלת התורה וכמו שידוע מה שכתב במעשה רב על הגר"א ז"ל שהתחיל אחרי הפסח עד שבועות ללמוד בפרישות גדולה כהכנה ללימוד התורה, אף שאין לנו שום ציור על עמלו של הגאון זכרוננו לברכה ורואים שתמיד שייך חיזוק, והזמן המיוחד של ימי הספירה הוא הכנה לכמה שיזכו יותר לתורה. אולם שתי הזמנים האלו הם זמנים ששייכים לתקופות השנה.

זמני התשובה מכוח קריאת הפרשיות

אך זמן התשובה שבו אנו נמצאים כעת של פרשיות הגאולה, הוא הפחות מפורסם ומפורש, אין לו שייכות לתקופות השנה כמו ימי תשרי וימי הספירה, אלא הוא בתקופה כשכלל ישראל קוראים בתורה בטעמיה ובציבור את הפרשיות הללו של כניסת כלל ישראל לכור הברזל כדי לתקן כל מה שקלקלו, על ידי יסורים ד' ירחם של עבודה בפרך, עד שהגיעו ליציאת מצרים ומעמד הר סיני, כשלומדים וקוראים את הפרשיות הללו הרי זה נותן כוח גם לימים הללו להיות זמן מיוחד, וכמו שכתב בשל"ה שפרשיות משפיעות על מאורעות הזמן, זהו זמן מיוחד שמתחיל עכשיו וצריך ביאור לכשעצמו.

עיקר התיקון והעבודה של הזמן הזה כבר נזכר בהגר"א ז"ל ובעוד שהוא בעיקר תיקון של המוח, המוח הוא המקום הכי נעלם והתשובה במוח היא במיוחד בימים הללו שהם גם כן נעלמים ולא מפורשים.

עיקר העבודה והתיקון במוח היא על ידי עסק התורה, אף שהחלק הגלוי יותר והמפורש בתורה הוא הלב שבאדם "חכם לב" ו"בכל לבבך", ומה שכתוב בגלוי בתורה זה רק הלב שהוא עיקר האדם, המוח הוא דבר יותר נסתר נעלם וגם בתורה הוא לא מפורש, [והאדם מקושר למה שלמעלה ממנו בשכל במוח ובדעת שהוא היותר נעלם באדם] ובימים הללו עיקר התשובה והתיקון הוא בלימוד התורה.

פרשיה זו סתומה

תחילת הפרשיות הללו הוא בתחילת השעבוד של כלל ישראל שהייתה עם פטירתו של יעקב ב"פרשה זו סתומה" כשנסתמו עיניהם וליבן של ישראל, [ואין זו סתומה ככל פרשה סתומה שהלכותיה מבוארים בסתומה משני צידיה ויש הפסק בין הפרשיות, אלא כאן היא המשך ברצף אחד, ורק מהמדרש הזה שפרשה זו סתומה אנחנו יודעים שזו פרשה נפרדת].

ותמיד אנו רגילים להזכיר את שכותב החתם סופר בזה כי המפרשים במקום עומדים ומבארים, שעל אף שעדיין לא היה שיעבוד ממש, וכל הזמן שהיה חי אחד מהשבטים ולוי היה האחרון מכולם לא היה בהם שום שיעבוד, ומבארים המפרשים שהתחילו לתבוע מהם משהו וללא שיעבוד בפועל וזה נקרא כבר נסתמו ליבן של ישראל

ואולם החתם סופר מבאר בדברי קדשו וראויים הדברים למי שאמרן, שכל זמן שהיה יעקב אבינו חי, הוא היה עמוד התורה וסמל של עמל ומתיקות התורה וכשהיה את כוח התורה של יעקב הרי שכלל ישראל היו בבחינת ארץ ישראל ואין זה נקרא שהיו במצרים.

מצרים היא ערוות הארץ היא המקום הכי טמא, ואף יעקב אבינו לא רצה לרדת שם אלא אנוס על פי הדיבור, וכתב הגר"א ז"ל שאם היה יעקב אבינו ע"ה מתרצה לרדת לא היה ח"ו תקומה לכלל ישראל, וכל סוד הגאולה הוא בזה שיעקב אבינו לא רצה, גם אחרי שאמרו לו שבנו יוסף מלך במצרים

והובטח לו שיתנו לו את כל האפשרויות לחיות טוב, ובאמת כשהוא היה שם "ויחי יעקב" אלו היו לו השנים הטובות ביותר, ויש לשון במדרש שנסתמו כל הצרות שהיו לו, והוא הלך לגושן ללמוד שם ולשבת בשלווה, היה בזה פיתוי גדול בגשמיות וגם ברוחניות, אבל יעקב בכוחו הגדול לא זז מא"י ולא נכנס למצרים, רק ב"אנוס על פי הדיבור" הוא עשה זאת רק על פי ציווי ד' והקב"ה אומר לו "אנכי אעלה עמך גם עלה" כפשוטו, [וכמבואר באריכות ברמב"ן ובמהר"ל וכן בתרגום לפי פשוטו], אין לו שום רצון עצמי רק רצון ד' וזהו שנקרא מרכבה לשכינה ולא שייך אצלו שום חשבונות אחרים אפילו נכונים וצודקים גבוה מעל גבוה, אם כך המצב הרי שהוא נשאר אותו דבר כמו בא"י.

להתרחק מהמצרים

אז, כשהיה את מתיקות התורה לכל ישראל כשלא היה שום פיתוי וניסיון, לא היה להם שום שיח ושיג עם מצרים ומה להם ולהבלים האלה, אז נחשבו שעדין הם נמצאים בארץ ישראל, ומכוח התורה של יעקב אבינו היו כלל ישראל מנותקים לגמרי מהשעבוד.

וכשמת יעקב אבינו כבר ירדה מתיקות התורה, נשארו רק שבטי י-ה בני יעקב שנים עשר, וכל זמן שהם היו חיים הם עמדו בפרץ לשמור, כאשר כבר היו נטיות בישראל ללכת ולדבר עם מצרים, להרוויח וליהנות קצת מהם, אמנם לא לעבור עבירות היה רק מצב של פיתוי, קצת לצרכי פרנסה, ולדבר עם המצרים ליצור אתם קשר ולקבל מהם הנאה, [וגם כשהתחיל השעבוד ממש הוא לא היה בתורת שיעבוד, אלא פיתוי אותם בתואנות של פרנסה ולצורך המלכות, ואפילו פרעה עצמו הגיע לעבודה].

ובזה עצמו השבטים עמדו בפרץ והצליחו להשפיע אמנם שישארו בביהמ"ד, אבל היה כאן כבר מצב שבו כלל ישראל היו זקוקים לתוכחה ולשמירה, בעוד שלפני כן בזמן שיעקב אבינו היה חי לא היה הוה אמינא להתקרב אל המצרים, כי מה לנו ולערלים הללו אין לנו שום שייכות אליהם, וודאי אם לא היו מתקרבים אליהם הם לא היו מצליחים כלל להשתעבד בנו.

זה עצמו היה כבר תחילת השעבוד ובזה כבר ירדו כלל ישראל ממדרגתם ומצב שכזה כבר נקרא נסתמו ליבם ועיניהם של ישראל, אם הם הגיעו למצב צצריכים שומרים וכבר נמשכים אחרי מצרים אחרי ערוות הארץ, הרי שנסתמו ליבן ועיניהם של ישראל.

מספיק היה כל זמן שחי אחד מהשבטים היה בזה כוח לכלל ישראל שלא ישתעבדו בהם [ואולי דוקא לוי הוא שהיה אחרון השבטים כי הוא נשאר תמיד במצב הזה גם בזמן השעבוד ממש, שבט לוי היו אלו שלא הסכימו להתחיל להתפתות במשהו ולא הסכימו להשליט עליהם את מצרים, אנחנו לא מוסרים את עצמנו לכלום וגם כשהיה שיא השעבוד לא היה לפרעה שום שליטה עליהם], ומפורש בזה שכל השעבוד הגיע מכך שכלל ישראל עזבו את מתיקות התורה עזבו את הגישמאק, וכל דבר שמכניסים במקום חשקת התורה זה בא מצד כוח הרע. [וזה היה גם חטא אדה"ר כמבואר בהגר"א ז"ל שנמשך אחרי טבעיות העולם].

זה מה שאנו יכולים להבין וללמוד כשרואים את השעבוד וכור הברזל שנכנסו אליו כדי להזדכך, אם הם היו נשאים באותה דרגה כמו של "ויחי יעקב" מתיקות התורה הם לא היו זקוקים לזה [והרבה דרכים למקום כדי להגיע ללידת כלל ישראל בלי כור הברזל ובמאי דכבשא רחמנא למה לי].

הנסיונות של היום

גם היום אנחנו נמצאים בנסיונות שכאלו, ובודאי שאם שייך היה מצב בו במצרים הם היו כמו בארץ ישראל ללא שום השפעה חיצונית כלל, כך יכול להיות ח"ו גם ההפך בזמן הזה, [ובזה יש אפילו קטרוג גדול יותר כאשר נמצאים בא"י במצב של מצרים], וככל שאנו לא מתפתים ולא נותנים לשום השפעה חיצונית להיכנס לתוכנו, כל זמן שלא פורשים מהתורה אין להם שום שליטה עלינו.

וכן הוא איזו בחינה של זה כשהיה אדם גדול בדורינו כמרן ראש הישיבה זכרו לחיי העולם הבא ודאי שאדם כזה גדול עם כזו אהבת תורה השפיע על הדור כולו.

זהו כל התיקון והעבודה בימים הללו בזמן המיוחד לתקון שורש המחשבה והמוח שזה דבר הכי נעלם, לתקן את המוח ובעיקר לתורה, ולא לחשוב שעולם כמנהגו נוהג והקב"ה ותרן ח"ו, כי אין לנו שיור אלא התורה הזאת והתשובה האמיתית היא של השיבנו אבינו לתורתך, ובזה אנו מאמינים.

בזמן הזה כשכל התיקון הוא רק תורה, והיחוד של הזמן הוא כפי שנתבאר על ידי שקוראים את הפרשיות הללו בתורה עם כל ההלכות של קלף, דיו תגים, וכו' זה נותן קדושה מיוחדת לזמן המיוחד ששייך בו את התשובה העליונה הזאת, תשובה על ידי דבקות בתורה שהיא התשובה בדרגה הכי גבוהה כשאדם מדבק מחחשבתו להבין תורה כי הוא רוצה להבין מאמר ד' ודבר ה' [וכפי שהאריך נפשה"ח בסוף ש"א].

וכמו ששבט לוי אפילו בשיא השעבוד לא נשתעבדו כלל, ולא התפתו לשום דבר ולשום טענות ופיתויים, כך גם הוא החיוב המוטל עלינו כי ככל שפורשים ועוסקים רק במתיקות התורה כך לא יכולים החיצונים להשתלט עלינו.

התאספנו בזמן שהוא לעילוי נשמת, וכל אסיפה היא לצורך חיזוק, ועלינו להתחזק לזכור כי יש משכחים הרבה לכל מה שעושים וכך מטביעים ושוכחים את ההתעוררות האמיתית, רק נפשי בבקשתי שיהיה לע"נ הרבנית ע"ה, לזכור קצת שזה התעוררות לתשובה מתוך שמחה בתורה מתוך לימוד התורה, קיומה של תורה וזיכון המידות זוהי הצלחתנו האמיתית וזהו רצון ד' עד שיקוים בנו מלאה הארץ דעה את ד' ונגלה כבוד ד' במהרה בימינו אמן.

מכירת יוסף – מרכבה לשכינה²

פרשיות התורה במעשי האבות רחוקים הם מהבנתנו אך מכל מקום תורה היא וללמדה אנו צריכים.

הפרשה האחרונה פרשת השבטים מתחילה במכירת יוסף והנהגת השבטים עם אחיהם, ואף כי דברה התורה בלשון בני אדם "ויקנאו בו אחיו" הרי ודאי הוא שהבנת הדברים הוא בדק מן הדק.

ובהגר"א ז"ל (באדרת אליהו) מבאר על תביעת דור דעה "אם יש ד' בקרבנו אם אין" שעומק שאלתם היתה "אם יש ד' בבחינת הוי' מאין יבוא עזרי...", ולמרות זאת עם המחשבות הגבוהות היתה עליהם תביעה על צורת הדיבור אף שאין זה עיקר הדבר, ובשבטים שבטי י-ה היתה התביעה בדקות יותר גדולה.

הבירור אצל האבות הקדושים

ויש לבאר כדי להבין מעט את עיקר טענתם של האחים, כי באבות אברהם ויצחק עד ליעקב היה בזרעם ערוב של פסולת, והבירור היה בדרגות, והתחיל באברהם אבינו ע"ה כשנולדו ישמעאל ויצחק ושישמעאל קדם להולדת יצחק והיה זמן ומצב שהיה רק פסולת [ואברהם אבינו חיבב אותו ואף נתבע על כך ונענש בכך שיש אומות העולם³] והפסולת שהוא ישמעאל נדחה.

_____ ©

2. נאמר ביארצייט הרבנית ע"ה התשנ"ט

3. וזכורני בילדותי בשע"ח כשהיה ה"בעל קורא" הרה"צ רבי שמואל פעפערמן (לערנער) קורא בתורה בכל פעם שהיה קורא"לו ישמעאל יחיה לפניך" היה בוכה מאד, ולאחר זמן ראיתי דאיתא בזוה"ק דכל הדורות סובלים ישראל מצרות הגויים מבקשה זו של אאע"ה

המשך הבירור היה בהבטחת ד' לאברהם אבינו ע"ה כי ביצחק יקרא לך זרע, "ביצחק ולא כל יצחק" (נדרים לא. סנהדרין נט:). ופה כבר הגיעו עשו ויעקב ממש יחד וכלשון הכתוב "הלא אח עשו ליעקב – ואת עשו שנאתי" [ובחת"ס בתשובות שואל על זה] ולשון הפסוק מבהיל בגודל התביעה על ישראל "הלא אח עשו ליעקב"

כי עשו לא היה פסולת כישמעאל, שהרי כשבא לשמש את יצחק הוא עשה את זה באמת והיה לו כיבוד ומורא אב הוא הבין מיהו יצחק ומהי ברכתו, ואף במערת המכפלה יש לו חלק ואיתא בירושלמי (נדרים יב). "עתיד עשו הרשע לעטוף טליתו ולישב עם הצדיקים בגן עדן לעתיד לבוא והקדוש ברוך הוא בוררן משם" ומשמע דבלי שהקדוש ברוך הוא בעצמו מוציאו הוא היה נשאר לשבת שם כי יש לו שייכות כל שהיא.

וכן הוא במה שכתבו חז"ל ביעקב שנענש על דינה במעשה שכם על כך שהחביאה לפני עשו, ודרשוהו בפסוק "למס מרעהו חסד" (איוב ו יד) "לא בקשת להשיאה למהול הרי היא נשאת לערל לא בקשת להשיאה דרך היתר הרי היא נישאת דרך איסור (ב"ר פ' ד') ופי' רש"י (בראשית לב כג) "ולכך נענש יעקב שמנעה מאחיו שמא תחזירונו למוטב ונפלה ביד שכם" ומשמע שהיה עם מי לדבר ועל מי להשפיע, כי הוא כמבואר שיש לעשו שייכות, והוא לא פסולת כישמעאל.

ויצחק רצה שעשו יזכה לקבל את הברכות ולהמשיך, ורק הוא לא עמד בפני התאוות והרצונות החומריים בשעה שלא היה במחיצת יצחק כשיצא מבית המדרש אז הושפע מרצונות החומר, וכמו שכתב הגר"א ז"ל בפירוש "לב רשעים כמעט" (משלי י כ) דהרשע אף ששמע את דברי החכם והמוסרים והם השפיעו עליו, אך מכל מקום הוא אינו נכנע מדבריו אלא לשעה מועטת ואחר כך בשעת מעשה אינו מושפע מכך.

וזוהי התביעה הנוראה בדברי הנביא בשעה שבני ישראל נמצאים במצב של חטאים וביזוי המקדש וכשהם לא עומדים מול התאוות ומה שנותר להם

הוא היחוס, ועל כך אומר הנביא "הלא את עשו ליעקב" גם עשו מיוחס, "ואת עשו שנאתי" כי הוא לא הלך בדרך הנכונה ונכנע לתאוות.

השבטים חששו מפסולת כזו גם בזרעו של יעקב, ואף שבודאי הוא במעלה יותר גבוהה מעשו, ומכל מקום גם עשו היה יותר מישמעאל כדנבאר.

ואף שאביהם יעקב חיבב אותו, הרי שהוא הביא דיבתם רעה [ואף נענש על זה], ולזה חששו, וישבו על כך בכובד ראש ושיתפו את השכינה עימם בדין תורה, [ואיתא במדרש שלא אכלו לפני שישבו בדין ולכן רק אחרי שמכרוהו כתיב וישבו לאכול לחם], רק התורה ירדה לסוף דעתם שהייתה בכל זאת מעורבת בה איזו נגיעה במשהו כי הוא התחנן אליהם והם התאכזרו לו עד שגרמו שגם הקדוש ברוך הוא ביקש הביאו כפרה עלי⁴, כי כל תביעה היא דקה מן הדקה, לפי גודל מעלתם.

[וכך גם התביעה על יוסף הצדיק על שהשתרר על אחיו ולכן עם כל גדולתו והטעמים הגבוהים לכך, מכל מקום לא נזכר שמו בדגלים].

מעלת השבטים ומעלת יוסף הצדיק

זכות השבטים ומעלתם היא גבוהה ועצומה לאין שיעור ובגמרא איתא ש"שבט" לא חסר, וכמו שלכלל ישראל אין כלוי חס ושלוש גם חסרון שבט אחד נחשב ככילוי, ותורתם של שבטים גם היא שלימה "כל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה" (שבת נה:) ובכל זאת יוסף היה מובדל יותר "נזיר אחיו"

©

4. ובשם האריז"ל דעשרה הרוגי מלכות הם היו כפרה לעשרת השבטיים על מכירת יוסף (ובמדרש אמר להם בעד נעלים וכו'), ואף שלכאורה היו צריכים רק תשעה כנגד תשעת האחים ומתורץ על פי מה שאמרו ז"ל (תנחומא וישב ב, פרדר"א פ"לז) ששיתפו האחים את הקב"ה עימם שלא יגלה ליעקב אבינו שיוסף חי, ורבי עקיבא הוא שהיה כפרה על הקב"ה, ובמהר"ש אוסטרופלר הביא רמז לזה בנוטריקון הפסוק ו"כל מעשר בקר וצאן". ו"כ"י למה מ'ת ע'קיבא ש'היה ר'ועה בקר וצאן, "כל אשר יעבור תחת השבט" כל אחד היה תחת אחד מהשבטים, ו"העשירי יהיה קודש לד", רבי עקיבא הוא כנגד הקב"ה.

מובדל מכל האחים ובעל מעלה מיוחדת והוא היה ראוי לעמוד בראשם אם לא גרם החטא.

עיקר המעלה שהגיע אליה יוסף היתה בארץ מצרים, וכמו שארץ ישראל טובה מכל הארצות וגדולה מעלתה, כך מצרים "טמאה מכל הארצות (רמב"ן דרשות כד) ודרך הניסיון הוא קיבל את מעלתו המיוחדת להיות "נזיר אחיו", וכמו שיעקב אביו עמוד האמת שניסיונו ומעלתו נקנתה בין אבי אבות הרמאים כך יוסף התגדל במצרים.

וכך ביאר הגר"א ז"ל את "ויכר יוסף את אחיו והם לא הכירוהו" (בראשית מ"ב ח') כי אין זה רק שלא הכירוהו בצורת הפרצוף אלא במדרגתו הגבוהה כי יוסף היה למעלה ממדרגתם והיה בבחינת אבות, והוא על פי הידוע שבצורת השתלשלות הדברים יש תמיד מה שמקשר מדרגה לדרגה תחילה וסוף, וכאן יוסף הוא המובחר מאחיו ובמדרגת אבות.

ועוד, כמו שבשלושת האבות, יעקב הוא "בחיר האבות" כי הגיע אחר כולם, גם כאן היתה ליוסף מעלה מיוחדת והוא היה הראש לאחיו, וכמו שיש אבות ושבטים יש בדומה גם בשבטים עצמם מעין זה אבות ושבטים, הגם שהאבות הם רק שלושה מכל מקום הוא היה הממשיך הראשון ה"חכימו ליה" - "חכם זה היה יוסף שנקרא חכם כמה דתימא אין חכם ונבון ממך" (במדבר רבה יד ו) והיתה בו יותר השפעה.

ואת ההפסד שהפסידו אפשר לראות בהמשך של כלל ישראל, ועל זה יצא הקצף הגדול על ההפסד הזה ועל כך התביעה הגדולה שנתכפרה רק בעשרה גדולי עולם ובעונש הנורא של עשרה הרוגי מלכות.

השייכות של יוסף ליעקב אבינו ע"ה וענין ה"מרכבה"

מדרגה זו של יוסף, והשייכות שלו ליעקב אבינו נזכרת ברש"י בשם המדרש "שהיה זיו איקונין של יוסף דומה לו וכל מה שארע ליעקב ארע ליוסף זה נשטם וזה נשטם זה אחיו מבקש להורגו וזה אחיו מבקשים להורגו וכן הרבה".

והנה ביעקב כתיב "מלאכי אלוקים עולים ויורדים בו" (בראשית כ"ח י"ב) "תניא עולים ומסתכלים בדיוקנו של מעלה ויורדים ומסתכלים בדיוקנו של מטה" (חולין צא:), וזה היה החידוש שראו צורת יעקב במרכבה, [והש"ך (בהזכרת הקדושים שנהרגו על כלל ישראל), מבאר את הפסוק "אכן יש ד' במקום הזה" "אכ"ן": א'ריה - כ'רוב - נ'שר ו-"אנכי": א'ריה-נ'שר-כ'רוב-י'עקב "לא ידעתי", לא ידעתי שאף צורת יעקב חקוקה במרכבה.]

ויעקב שהוא אחר אברהם עמוד החסד ואחרי יצחק עמוד היראה, הוא היה עמוד התורה שורש כולם, ולכן היה "בחיר האבות", עד שנשתווה במדרגתו למרע"ה, [ואיתא דיעקב הוא מלבר ומרע"ה מלגוון] וכדאיתא במדרש, כשעלה משה למרום שאל "מי עלה השמימה וירד" (משלי ל ד ובמדרש שם) זה שבחו של משה ואמרו לו "כבר קדמך יעקב" כי יעקב שייך ממש למרכבה.

ואף יוסף שייך גם כן למרכבה וכדאיתא במדרש "דמות שור זה דמות יוסף" ובמהר"ש אוסטרופולר מבאר שענין זה, שיוסף יש לו חלק במרכבה, נרמז במה שאמרו האחים ליוסף "אנא שא נא פשע אחיך" אנא:-אריה נשר, ש"א נא - שור, כי בקשו שלא יהא קפידא עליהם כי אם יוסף יקפיד אזי הוא לא יהיה בשלמותו ויחסר בו ובמצב כזה הוא לא יוכל להיות חקוק במרכבה.

כי ענין המרכבה פירושו, בלי היסח הדעת כלל ובשלמות ולא אדם שנמצא במצב שהוא מוסיף משהו או עמל לעלות, אלא שמחזיק ואינו מסיח הדעת כלל, וכן הוא גם במציאות הגשמית כשאדם מחזיק דבר מה הרי מייד כשהוא עוזב הדבר נופל וזהו שם מרכבה, כי האבות היו במדרגת שלמות בלא היסח הדעת ואף יוסף כפי שמבואר היה במעלה הגבוהה מעל אחיו והוא חקוק במרכבה.

מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי

הדברים הגבוהים הללו שייכים לכל אחד ואחד וכמו שתבעו חז"ל "חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי אברהם יצחק ויעקב" (תדב"אר כה) וכל הספר הקדוש תומר דבורה מיוסד על החיוב הזה, ובנפש החיים (שער ג

יד) הדגיש את הענין שלא אמרו מתי יגיעו מעשי למעשי משה רבינו ע"ה, אלא למעשי אבותי כי בהם יש דבר מיוחד, וכלשון החינוך "אין ספק כי טבע האב צפון בטבע הבן" (מצוה תקס), אצלם זה לא היה רק בשכל אלא הפך לטבע בכל דמם וחלבם כרעייהם וקרביהם, זו היתה כל המציאות שלהם.

ובהגר"א ז"ל כתב דלשון "חייב" הוא חיוב לכל אחד ואחד ממש, ויש להבין בזה מהי התביעה והחיוב והלא הם היו יחידים ממש ואף לו יצויר שאדם יגיע למדרגתם ויעשה כמעשיהם הלא הם היו דורות ראשונים וממילא קודמים וגבוהים יותר ומה שייך תביעה של חייב.

והענין הוא, כי אחרי שהאבות פתחו בפנינו את הדרך הרי שבזה אנו מחויבים ככל שיש לנו שייכות, כי לכל אחד יש את המעלות שמהם הוא לא זז, וכל אחד בכל מעלותיו חייב להתבונן ולהשגיח מה יש לו בלי שום זמן של היסח הדעת, וזו הבחינה של מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי שהם היו המרכבה, להיות בדרגה עם קביעות ובמצב של אחריות באופן קבע, ולא לנהוג במעלות אלו רק לשעות זו התביעה שחייב כל אחד ואחד.

זה מה שתובעים מהאדם, להיות עם מה שיש בו עד הסוף וכמו שכתבו חז"ל [סנהדרין צט:]: על הלומד תורה לפרקים דברים נוראים ובלשון מבהילה, כי בזה נמדד מה מצבו הרוחני.

ובחרת בחיים⁵

קשה לי מאוד באמת ובתמים, לדבר לפני אברכים שלנים בעומקה של הלכה, אך אולי בזכות ציבור השומעים יהיה קצת יותר התעוררות למעשה.

היושר היא המעלה הגדולה

סיימנו השבוע את ספר בראשית, ספר האבות, 'ספר הישר', ספר ישרים. האבות נקראו ישרים, הם שכידוע תיקנו, עד כמה שהיה הדבר שייד, את חטא אדם הראשון, את החטא של "האלוקים עשה את האדם ישר והמה ביקשו חשבונות רבים", חטאו של אדם הראשון, יציר כפיו של הקב"ה שבודאי עשאו בתכלית היושר.

כך טבע רבינו הרמח"ל ז"ל בשמו של ספרו שכתב להורות את הדרך העולה בית קל, וקראו 'מסילת ישרים'. וכן הוא בלשונו של הרמב"ם, בהל' שמיטה ויובל, שכתב - 'ולא שבט לוי בלבד, אלא כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להיבדל לעמוד לפני ד' לשרתו ולעובדו, לדעה את ד', 'והלך ישר כמו שעשהו האלוקים', כי היושר היא המעלה הגדולה.

ואף שגם עד אברהם אבינו ע"ה היו צדיקים גדולים, כבר הארכנו בזה, ששאר הצדיקים שהיו, אמנם לא נגררו אחרי הסחף של הרע שהיה בדור הפלגה, בדור המבול, דור אנוש ושאר הע"ז, אך הם לא התחילו לתקן את העולם ממש מיסודו, לא נכנסו לשורש הדברים.

ויש ב'כמו שעשאו אלוקים' מדרגות בלי גבול, כי אמנם גם אחרי התיקון של האבות, הרי שהתיקון המלא, יהיה רק על ידי הקב"ה בעת תיקון העולם, כשיהיה התיקון הגדול שאליו אנו צריכים לצפות ולחכות.

האיתנים מוסדי ארץ

האבות הקדושים, הם שהתחילו באופן ישיר בדרגה הזו של תיקון העולם למציאות של 'ישר', ועל כן הם שנקראו ישרים, וספר בראשית נקרא ספר הישר, ואיתא במדרש שכן הוא בשמו של הספר, שכלול בתיבה 'בראשית' המילה 'ישר'.

אנו רגילים לחזור על מה שאמרו וחייבו אותנו חז"ל בתנא דבי אליהו - 'חייב אדם לומר מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי, אברהם, יצחק ויעקב', התביעה היא לשאוף עד לאבות הקדושים! ואף שאמנם מחד, אדם מחויב לדעת את מצבו האמיתי, לא לרמות את עצמו, שלא יחשוב ש'רק זה מה שחסר לו', כי הדבר הראשון בהלכות מוסר ודעות הוא 'דע את עצמך', ויש לו עוד כמה חסרונות לפני היותו כאברהם, יצחק ויעקב... אבל כאן חז"ל הקדושים ברוח קדשם שהופיעה עליהם רוח ד', הם חייבו אותנו, כשאדם בא לדעת מה הוא נתבע, הוא מחויב לדעת כמה הוא נתבע, לדעת לאן עליו לשאוף.

ומאז חטא אדה"ר, העולם נתקלקל כידוע קלקול נורא, ולפי גדולתו הענקית של אדם הראשון, כך היה הקלקול, והאבות כבר פתחו את הדרך, וכלשון הקדמונים שהם 'פתחו שערים' - 'מקודם אלוקי השמים ועכשיו אלוקי הארץ' (עי' בראשית רבה נ"ט ח'), הם שהחלו לתקן את העולם, והמשיכו אחר כך עד שהגיע למרע"ה, שהיה ענק על גבי ענקים, ועלה לרקיע להוריד את התורה לארץ, אך הדבר הראשון היה התפקיד של האבות לתקן ולטהר את העולם.

אברהם אבינו ע"ה הוא שהתחיל, הוא לא נמשך אחרי הרע, הוא שאל - 'יש בירה בלא מנהיג'? והתחיל מהתחלה את ה'בראשית ברא אלוקים את השמים ואת הארץ', ומיד 'הציץ עליו בעל הבירה' (בראשית רבה ל"ט א'),

כשהיתה מציאות שאאע"ה כה רצה ונכסף, ו"מבשרי אחזה אלוה", עד שנעשו שני כליותיו כשני רבנים, כי כל כולו היה בלהבת קודש, וכשרצה לראות בכל מאודו, אז 'הציץ עליו'. והכוונה ב'הציץ' לדרגה גבוהה מאוד, שהציג עצמו בפניו כביכול, זה שייך להתחלה, ליושר ולתיקון העולם, מה שלא היה בצדיקים שהיו לפניו.

טבע האב צפון בטבע הבן

אני רגיל להזכיר את דברי ספר החינוך (מצוה תק"ס) - 'אין ספק שטבע האב צפון בטבע הבן', אחרי שהאבות עשו את זה, טבעם צפון בנו. ואם קוראים לאברהם, יצחק ויעקב - 'אבות', הרי שאנו 'בנים', אנחנו 'בני אברהם יצחק ויעקב', ובודאי ש'צפון טבע', ואנחנו נתבעים כל אחד לפי כוחו, הקב"ה יודע עד כמה כל אחד...

ובזה היה סדר, בדרך של ענקים על גבי ענקים, אברהם אבינו היה הראשון, הוא שהתחיל, ואמרו חז"ל - 'בך חותמין' (פסחים ק"ז:), בברכה הראשונה מסיימים 'מגן אברהם', ואמרו "ומצאת את לבבר" הקב"ה מצא מציאה, וכלשון חז"ל במדרש - 'ונח מצא חן - נח מצא, הקב"ה לא מצא' (בראשית רבה כ"ט ג') זו היתה דרגתו העצומה.

ואחריו יצחק אבינו ע"ה, עם העבודה הנוראה, כל כולו קרבן, נתקדש בקדושת עולה ולא יצא מחוץ לארץ ישראל, הוא שהיה עמוד התפילה, עמוד האש, והוא עצמו קרבן. ואיתא בפרקי דרבי אליעזר - 'כשאמר אברהם השם לעולה בני, מיד רינן יצחק ואמר שירה', 'יצחק ירנן', זו המציאות שלו, "וישבע בפחד יצחק אביו", 'אין על גביו אלא ד' אלוקיו', וכמשל שכתב בחובות הלבבות (שער אהבת ד' פ"ו), בחסיד שהיה ביער ושאלוהו אם אין הוא מתיירא

6. עיין בהוספות הרד"ל לפירושו על פרקי דר"א (פלא אות י"א): ובפרדס הגדול לרש"י (נ"ז ריש ע"א) הביא אגדה שאמר יצחק שירה כשנעקד ע"ג המזבח, וז"ש יצחק ירנן.

מפני הארי 'והשיב החסיד - בוש אני מאלוקים אם יראה אותי מתיירא מפני זולתו'. המציאות של 'מלא יראת ד', זה כח היראה של יצחק.

ויעקב אבינו, הוא עמוד התורה, בחיר האבות, הוא שפתח את ההיכל של התורה. אמנם אחר כך, כשהגיעה העת, נכנס מרע"ה לפני ולפנים והוריד את התורה לארץ, אך הכח המיוחד הזה של האבות, היה מיוחד רק בהם. ואף בשעה שגילה הקב"ה למשה את גדולתו, "ושמי ד' לא נודעתי להם", גם באותה שעה, איתא בחז"ל שאמר לו הקב"ה על האבות הקדושים - 'חבל על דאבדין', כי עם כל מעלתו של מרע"ה, הם נשארו במעלה המיוחדת של 'אבות העולם'.

ויאבק איש עמו

יעקב אבינו, הוא היה בסוף האבות הוא בחיר האבות, עם הניסיונות הכי גדולים. מזכירים תמיד את שמאריך החפץ חיים, שאצל אברהם ויצחק, השטן 'נדמה לו כנהר', 'נדמה לו' וכו', אך אצל יעקב, עמוד התורה, שם נלחם השטן בעצמו. ואוסיף בעניי, כי אצל יעקב אבינו ע"ה שהוא עמוד האמת, הוא שהזדכך ועמד מול עשיו ולבן ונשאר כל כולו אמת, הרי שלא היה שייך שהשטן יבוא בצורה של דמיונות ושקרים, כי כל אלו לא היו מדברים אל יעקב אבינו ע"ה, והיה צריך את המלחמה בעצמו, פה השטן נכנס ממש ללחום איתו.

וכשלחם עמו, "ויגע בכף ירכו", ולשון חז"ל - שזה פגע ב'תמכין דאורייתא', ויש בזהר ועוד בחז"ל, שגם ב'דאורייתא' עצמה, נהיה יותר קשה (עי' זוהר וישלח קע"א), ועל כן התורה מתגלית טיפין טיפין, והזכרנו כבר שמרע"ה יכול היה לתקן את זה אחר כך, בעת שנצטוו להוציא מים מן הסלע, שכן אמרו חז"ל ש'היה לך לומר פרק אחד, משנה אחת' (עי' ילקוט במדבר תשס"ד), ללמוד משנה ולא להכות בסלע, ואם היה עושה כן, הרי שגם לימוד התורה היה הולך בשפע ולא בקושי.

עד שבא ר"ע, ראש תורה שבעל פה, שבה מונח כל היסוד הוא עמל הנורא ויגיעה (וכלשון התנחומא בפרשת נח), ועמלו של ר"ע היה נורא, אין לנו מושג

בזה כלל, ורואים עד כמה שהחושים שלו היו נתונים לזה, הוא במצב שהוא לא מבין, לא יכול ללמוד, במצב שכזה מי מתבונן על מים? על האבן? מה השייכות אליו ומה הקשר? רק אחד שכל החושים שלו תפוסים בשאיפה אחת, הוא שרואה ומבין והדברים מדברים אליו, 'אבנים שחקו המים', ומזה הוא התעורר והגיע לכוחות נוראים ביותר.

אך עדיין, מכל מקום אצל יעקב אבינו היה יותר עמל. ואני רגיל לחזור על דברי המדרש - 'לא היה מי שיגע בתורה כיעקב אבינו' [ואף שאין לנו בזה השגה, וכעין שמצינו שהיה אומר החת"ס ז"ע, כשדיבר על חריפותו של בעל ה'הפלאה', שהיתה נוראה ועצומה, ואמר רבינו ה'חתם סופר' שהוא מאמין באמונה שלימה ודאי אצלו שהחריפות של ר"ת, שהיה ראשון, היתה הרבה יותר מאשר של בעל ה'הפלאה', אבל השגה בזה אין לו... וכן הוא בענינו, כי אצל יעקב אבינו ע"ה, המדרגה היא הגבוהה ביותר של עמל ויגיעה], הוא שהגיע לתכלית הגדולה, וקראו הקב"ה א-ל, הוא "סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה", אחרי העמל הנורא הגיע עד למציאות הגבוהה, שהיתה דמותו חקוקה במרכבה.

להתעורר למעשה

וכפי שהתחלתי, יש פה ב"ה הרבה אברכים עמלים בתורה וקשה לדבר לפניהם, אך נתעורר קצת יחד בעת הזו, כשסיימנו ספר בראשית.

בעבר היה מפורסם בסידורים הישנים, שהעתיקו לשון הזוהר, שכתב כי בשעה שקוראים בתורה כשיש ספר תורה כשר, עם העיבוד לשמה, עם התגין וכשרות הספר, ואם נחסר אות אחת מיד הוא פסול, הרי שבזמן הקריאה צריכים להרגיש כאילו שומעים את הדברים מפי מרע"ה בעצמו, כאילו עכשיו משה רבינו אומר את זה. ומכיון שכך יש בזה מעלה מיוחדת אם אדם מכין את עצמו, ואז שומע את הדברים.

וכמו שכתב רבינו ה'הפלאה' בהקדמה (הקדמת הפלאה עמ"ס כתובות אות ו'), כי אף שבתורה מפורש בהדיא, שבעת מתן תורה היו משה ואהרן והזקנים

כל אחד במקומו, הרי שכל אחד מישראל גם יכול היה להתקרב רק כפי הכנתו, 'שמשו רבינו ע"ה בחכמתו העליונה שהיה יודע רוחו של כל אחד היה מעמיד את כל איש ואיש לפי עוצם כח שכלו והשגתו שיכול להתקרב להשי"ת יותר, ואם היו מתקרבים יותר לא היו יכולים לסבול יתרון האור... והיה חשש פן יפרץ בם ח"ו...' אם אדם מתבונן ומכין עצמו, אז הוא יכול להשיג יותר, אך כפי שאומרים חכמי המוסר, ההרגל אוכל כל חלקה טובה, וכשלא מתבוננים מאבדים חס ושלום את מה שאפשר להשיג, ולהרוס את המעמד הר סיני...

התביעה מאיתנו היא להגיע ל"ויגבה לבו בדרכי ד'", העולם הזה מלא מטמונים, יש כאן דברים שהם יקרים מפז, כל קריאת התורה, כל תפילה, כל לימוד תורה, אפשר להרקייע שחקים, ואם לא עושים את זה זוהי סתם 'בטלנות'.

ואמרו בגמרא בסוטה (מ"ח ע"ב) - 'מי גרם לצדיקים שיתבזבזו שולחנם לעתיד לבוא, קטנות שהיתה בהם'. וכבר ביארנו בזה, כי כאשר חז"ל אומרים 'צדיקים' אין זה דבר פשוט, ולהגיע למדרגה כזו של 'צדיק', מי שהגיע להיות צדיק, זה אחרי שהשקיע הרבה עמל, הרבה יגיעה והרבה עבודת ד'. ויש כאן לחז"ל קושיה, למה נתבזבזו שולחנם של צדיקים, ומתרת הגמ' 'קטנות שהיתה בהם', משמע שישנה מציאות שלמרות כל העמל והיגיעה, למרות שהוא 'צדיק', וזה לא פשוט יצר הרע של 'צדיק', הרי שיש מציאות של 'קטנות שהיתה בהם', למרות כל העמל והיגיעה נשאר הצדיק במושגים של עולם הזה, ולא מתעלה בהשגות.

רואים כאן כח מיוחד שיש לחז"ל, הם בדרגתם הנשגבה והנוראה יכולים לבקר את המעשים, וללמד עד היכן שייך להגיע ולתבוע. חז"ל הקדושים בתלמוד הקדוש [וכפי שביארנו כמה וכמה פעמים, שהגילויים הגדולים בתורה שבעל פה היו דווקא בזמן בית שני, כדאיתא בפרקי היכלות שאז נתגלה הודה, זיווה והדרה של תורה], יש להם את הכח המיוחד לבקר ולתבוע יותר ויותר להתעלות ולהשיג תמיד.

כך גם למדו רבותינו ז"ל בכוחם הגדול, זה שכתבו באהרן הכהן, במה שאמר בו הכתוב "וראך ושמח בליבך" - 'אילו ידע אהרן שכך יאמרו עליו

ויכתבו עליו, היה יוצא בתופים ובמחולות' (ילקוט בראשית קמ"א), אומרים כאן רז"ל שיש כאן השגה גבוהה שנעצרה כאן, בגלל העולם הזה, בגלל ה'אילו ידע', ובלא זה היה שייך שיגיע עוד יותר, שיגיע ל'תופים ומחולות'.

וכן הוא בראובן, בו דרשו רז"ל (שם) "וישמע ראובן ויצילהו מידם", ואמרו - 'אילו ידע ראובן, היה מרכיבו על כתפו ומביאו לאביו'. וכן הוא בבועז - 'אילו ידע בועז שהקב"ה מכתוב עליו, "ויצבט לה קלל", עגלות פטומות היה מאכיל לד'. חז"ל מלמדים כאן, שתמיד אפשר להשיג יותר, לשאוף ליותר, ותובעים שלא יהיה שום דבר שמפריע ומעכב.

להגביה את ההשגות

ורק כמשל לאנשים כערכי, עד כמה מחויב ונתבע כל אחד ואחד להגביה את ההשגות, מעלה מעלה, עד כמה מחויבים להרגיש, הלא היו גדולי עולם שנסעו לקעלם, היה את המשגיח ר' חצקל ואת ר' אלי' זי"ע שהיו קבועים, והיו כאלו שנסעו לתקופה. רבי נפתלי, שהיה ראש ישיבה גדול ומפורסם, היה מגיע לקעלם כתלמיד ועוד גדולי עולם, כשאחר כך תקופה ארוכה היה ניכר עליהם שהם שבו מקעלם. וכאמור זה רק המשל כדי שנתבע מעצמנו, אחרי שהיתה תקופה בה קראו כל שבת וכל שני וחמישי את ספר בראשית, 'ספר הישר', היה צריך להיות לזה השפעה גדולה עלינו למעשה.

כשסיימנו את ספר הישר, כעת כשמתחילים את ספר הגאולה, וכדברי הרמב"ן בהקדמה לספר שמות, כי הגלות איננו נשלם 'עד שובם אל מעלת אבותם', נתעורר לחיות את הדברים למעשה.

כל אחד נתבע על זה, ומבקשים ממנו "ובחרת בחיים" (דברים ל' י"ט), 'ברור לך חלק יפה' (כלשון רש"י שם), לא להסתפק בפרפורי חיים. הקב"ה מצוה אותנו "ראה נתתי לפניך", התורה היא נצחית, והכל נמצא לידך, "כי קרוב אליך הדבר מאוד", התורה היא נצחית! "בפיך ובלבבך לעשותו".

התאספנו פה, ואין אני אלא כשליח ציבור, להתבונן ולהעיר את הלבבות, להתעורר מהקטנות, והתביעה היא בפרט על אלו שיותר גדולים, על עמלי

תורה, הם יותר נתבעים והם ששואפים לעוד ועוד, 'אילו ידע'... היה מתאמץ עוד ולא מסתפק במועט.

חז"ל במדרש אמרו, כי 'עולם הבא דומה למדבר ודומה לים' (רות רבה ג'), אותו טרקלין שפה הוא רק הפרוזדור שלו, יש לו גם 'לאידך גיסא', שם אי אפשר להשיג כלום, ומי שלא הביא צידה לדרך מהעולם החשוך הזה ומהפרוזדור הזה, אין לו כלום! לא מוכרים שם כלום, פה בעולם הזה יש שלל רב, כל רגע ורגע של תורה, כל 'אמן יהא שמיה רבה', כל חסד, אוצרות לרוב, ושם זה מדבר...

התקבצו כאן הרבה בני תורה, הרבה מבקשי ד', בהם שלומדים תורה מתוך הדחק, שהקב"ה יתן לכולם הרחבה, ושתהיה ההתעוררות הזו לזכות, התעוררות שמביאה לידי מעשה. וכלשון רפב"י בברייתא ובסולם שמביא הרמח"ל במסילתו, 'זהירות מביאה לידי זריזות', כשזה לא מביא למעשה, זה חיסרון בפני עצמו.

ב'חידר' היה ה'רבה' אומר, שאם לא מבינים את התוס', סימן שלא הבינו את הגמרא, וכשלא מבינים את המהרש"א לא הבינו את התוספות... אם לא מתקדמים הרי זה סימן שלא נכנסו, אם אין את ה'פתח', אז לא עשינו ח"ו את ה'חודו של מחט'.

שתהיה לנו את ההתעוררות וסייעתא דשמיא לזכות, שתהיה בזה הצלחה להתקדם לעלות להתחזק ולהתדבק, ובפרט שאנו נמצאים בזמנים קשים, יש הרבה הפרעות מהמתנגדים עלינו, ובודאי שהדבר הראשון הוא יותר להתדבק לתורה, ו"כמים הפנים לפנים" - ההוא בדברי תורה כתיב'.

זו תהיה הזכות הגדולה של ההתאספות פה, "איש את רעהו יעזור", שנזכור שהכל הבל ושקר, "אין לנו שיור רק התורה הזאת", זה מה שיש לנו. ונזכה ונחיה ונראה, לקרב את הגאולה 'אין נגאלין ישראל אלא בזכות תורה שבעל פה', נזכה במהרה לגאולה השלימה, "פתאום יבוא האדון אל היכלו", וישפיע עלינו חכמה בינה ודעת מאת ד', "ומלאה הארץ דעה את ד' כמים לים מכסים", במהרה בימינו אמן.

כי הם חיינו⁷

כבוד הציבור שטרחו להגיע, אנחנו מתאספים כאן מידי שנה, כבר הרבה שנים, אבל הימים הללו התקופה הזו, כעת זה זמן אחר מכל הזמנים, עוד לא היה זמן שכזה. ואולי זה לא מורגש כל כך, כי יש קצת אדישות, אך הזמן הזה היא שעה של "עת צרה היא ליעקב", עת צרה גדולה מאוד, איני יודע אם כמעט היה פעם זמן קשה שכזה.

ובזמן שכזה, קשה לדבר כפי שמדברים בכל שנה, כאשר עת צרה היא לישראל, כשקמים עלינו ממש לעקור ח"ו.

כשלא מורגש העת צרה, גם זה נכלל ב"אם תלכו עמי בקרי"

חז"ל אומרים במסכת שבת (ק"ח): 'כל הקורא הלל בכל יום, הרי זה מחרף ומגדף'. והפשט בזה, שכשאדם נמצא במצב קבוע, הוא תמיד בוטח בקב"ה שהכל יהיה בסדר, מבחינתו כל יום הוא היום הכי טוב, שהרי ברור לו שהקב"ה עושה הכי טוב וממילא אין שום בעיות, הוא לא רואה כשיש צרות ורדיפות, הרי שהוא נקרא מחרף ומגדף, כשהוא לא מבחין בין זמן של קריעת ים סוף של "הים ראה וינוס", זמן של הלל והודאה, לבין זמנים אחרים, שח"ו רודפים אחרינו, ועיקר הרדיפה היא על הרוחניות, כשהולכים ח"ו לעקור הכל, כי כל כוונתם לעקור את התורה מישראל ח"ו, במצב שכזה כשאדם לא מבחין, הרי זה חירוף וגידוף.

הם רודפים במטרה שלא יהיו חרדים לדבר ד', ח"ו שלא יהיה ולא יקום, בזמן שכזה זה לא מן החכמה [ואני אומר בלשון נקיה] להיות שאנן, ולומר

7. ליל י"ד בטבת תשע"ג.

ש'יהיה טוב', ולהגיע למצב שגם כשיש צרה לא לוקחים מזה התעוררות למעשה...

בימים שהחלה השואה הנוראה, וכבר אחרי הזמן ששונאי ישראל רק דיברו, כשכבר התחילו עם זה בפועל, היו בעלי תפילה בבתי הכנסיות ובבתי המדרשות, שאומרים קצת תהילים אחרי התפילה, והיו אנשים שהיו נחפזים לצאת לעבודתם, ואמרו 'יהיה טוב, הקב"ה יעזור'.

הקב"ה הרי הזהיר אותנו - "אם תלכו עמי בקרי" (ויקרא כו ג), ויש כמה סוגים של "אם תלכו בקרי", וכשלא מרגישים את ה"עת צרה", זה גם נכלל באזהרה.

גם כעת בימי החנוכה, באמירת ההלל, צריך לומר יותר בחיזוק

ימי החנוכה עברו עכשיו, הרגשתי, שאמנם חנוכה הם ימי ההלל והשמחה וההודאה, והעיקר זה ההלל, וצריכים להודות לד' בשמחה. אך היתה לי הרגשה, אינני יודע אם אני צודק בזה, שגם פה צריכים ויש לחלק, כי יש זמנים שעל כל פנים יושבים על התורה ועל העבודה בשקט, כשיושבים באהלה של תורה אין שום מפריע ואין שום מציק, ואז אומרים ומודים ומהללים בשמחה. ויש זמנים שצריך להגיד בהלל את "לא לנו ד'" יותר חזק, את ה"אנא ד' הושיעה נא" יותר חזק, יש הרי בהלל גם חלקים של תפילות ובקשות, ואם תמיד, בכל מצב, אומרים את אותו הלל באותו הרגש, אז הפשט בזה שלא מבחינים שיש איזה שינוי, וזה גם אולי מעין התביעה של 'הרי זה מחרף ומגדף'.

אמנם יכול להיות שבחנוכה עצמו צריך להתגבר על הכל ויש כח מיוחד, אך בישיבה עשיתי מעשה, ובאמירת הלל בימי החנוכה שרו פחות, הרבה פחות מתמיד [ובלאו הכי בישיבות לא שרים כל כך], אבל הרגשתי שלומר בזמן שכזה הלל, באותו צורה כמו תמיד, בלי להרגיש שזה זמנים קשים, אולי זה גם מחרף ומגדף, כאשר לא מבחינים שהקב"ה רוצה מאיתנו משהו, תובע מאיתנו.

לא כאן המקום להרחיב יתר הדברים, על כל פנים מה שכן מוטל עלינו, זה לעורר את הלבבות, כי יש רוח של קרירות, רוח של קרירות היא מקררת ללא שום ספק, אפשר לראות את זה בחוש [מי שעדיין מרגיש שהוא מתקרר...]

חייבים תמיד להגביר את החיזוק בלימוד, בכמות ובאיכות

ואולם, כלפי לימוד התורה זה לא שייך, יש תמיד את החיוב של "לא ימוש ספר התורה הזה מפיו" (יהושע א' ח'), הציווי הזה נאמר ליהושע בן נון, הוא השקדן הגדול, "נער לא ימיש מתוך האהל", השקדן והעמל הגדול ביותר. רבינו ה'חתם סופר' אומר, שבעמל התורה היה יהושע יותר ממש, אמנם בהשגה "לא קם כמשה", אבל בעמל זכה להגיע לשער הנ"ן, וזה "בן נון". ובגלל זה, בגלל העמל והשקידה, הוא יכל לעמוד ולהילחם נגד עמלק.

ואותו, את השקדן הגדול, מזהיר הקב"ה "לא ימוש ספר התורה הזה מפיו יומם ולילה" גם כשהוא נחיה כעת איש מלחמה, גם עכשיו, בכל המצבים. התביעה היא על תלמוד תורה, שזה "כי הם חיינו" ממש, ובאמת אדרבה, דוקא בזמן שכזה, בזמן שהוא מאוד לא פשוט, ממש לא פשוט, אז צריך חיזוק, אז צריך להגביר את הלימוד תורה. והחובה היא להגביר הן בכמות הן באיכות, פחות להתבטל, פחות דברים בטלים, שיהיה ניכר שאנחנו מבינים את שהקב"ה תובע מאיתנו.

ובמיוחד מי שיושב במקום רבים, מי שנמצא בבית המדרש, אם מישהו קם ומדבר, הוא לא יודע עד כמה שזה משפיע על אחרים, ולהיפך, כמה מחזק אחרים כשרואים שיש מי שמפחד ושומר על כל רגע. וב'נפש החיים' בסופו (ש"ד פל"ג), הוא מדגיש - 'לזאת נצטוינו באזהרה נוראה מפיו יתברך, "לא ימוש ספר התורה הזה מפיו והגית בו יומם ולילה"'. זו אזהרה לתמיד.

וההנהגה איתנו בזה היא באותה מידה, ובכל הצרות שהיו לכלל ישראל, כתוב שזה היה תלוי בעמל התורה, 'ברפידים' - שרפו ידיהם מדברי תורה' (תנחומא בשלח כ"ה), ובשאר המקומות מזכירים תמיד שהתביעה היתה 'שרפו ידיהם מלימוד תורה'.

זו החובה שלנו, להתחזק בלימוד התורה, וגם לחיות ולהרגיש יותר את ה"כי הם חיינו". דיברנו כבר פעם יותר באריכות, על כך שאברך צריך להרגיש בעצמו את האושר הגדול שיש לו בעצם זה שהוא יושב ולומד, ויתבעו את זה ממנו, למה לא היית מספיק מאושר.

העבודה היא להרגיש את האושר הגדול שיכול לשבת וללמוד

וכפי שמפרש הרמב"ם (לולב פ"ח הט"ו) את "תחת אשר לא עבדת את ד' אלוקיך בשמחה ובטוב לבב", שהכוונה אפילו שעשה מצוות, אבל הוא לא עשה אותם מספיק בשמחה⁸, אחד שנמשך והולך לכולל יום יום, אך הוא לא מרגיש את האושר הגדול, שהוא יכול לשבת וללמוד [והקב"ה יעזור שיוכלו להמשיך וללמוד], כשהוא יכול לבוא לשבת עם גמרא, אם הוא לא מעריך את האושר הגדול, זה עצמו כבר תוכחה. אברך צריך להרגיש את השמחה והאושר, להיקרא אברכים, כאשר הוא לא משועבד כל כך, וגם בלימוד התורה עצמה, הוא יכול לשבת ברוחב לב, אמנם ודאי יש טרדות היצר, אבל זה כל העבודה זה כל הבחירה שלנו.

דווקא בזמן כזה אין שום ספק שצריך להתעורר יותר ויותר בזה, ו"איש לרעהו יאמר חזק", אברכים יכולים להיות לדוגמא איש לרעהו, וגם לבחורים, שירגישו עליו את השמחה הגדולה שיש בו למעשה, כאשר אדם נמצא במציאות שהוא יכול לשבת וללמוד "תורת ד' תמימה משיבת נפש", "מחכימת פתי", "משמחי לב", יש לו כל הדברים הכי טובים.

"אין לנו שיעור רק התורה הזאת", זה מה שיש לנו, וברוך ד', יש בית מדרש ויש ספרים, יש ש"סים, זכורני בילדותי היה מקום שהיה שם ש"ס אחד,

_____ ©

8. לשון הרמב"ם: השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה ובאהבת האל שצוה בהן עבודה גדולה היא וכל המונע עצמו משמחה זו ראוי להפרע ממנו שנאמר תחת אשר לא עבדת את ד' אלוקיך בשמחה ובטוב לבב.

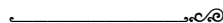
והחביאו את זה לשמור על זה, והיום יש ב"ה ספרים ואפשרות ללמוד ולהיות מאושרים, ודאי שזה זה רצון ד', זה הוא תובע מאיתנו.

הגאולה תלויה בזכות התורה שבעל פה

דווקא בזמן הזה, הזמן הקשה הזה, שקשה לדעת מה שיכול לקרות ד' ישמור, כאשר הקב"ה יראה עד כמה שאנחנו קשורים בתורה, עד כמה שזה "כי הם חיינו", עד כמה שחיים את זה, הרי שעל ידי כך, 'אין ישראל נגאלים אלא בזכות תורה שבעל פה', ונזכה במהרה לגאולה שלימה, אבל עכשיו כשרואים ומדברים על מה שעומד מול העינים ממש, הרי שמוטל עלינו כמה שיותר לכבד את התורה, להרגיש בפועל את ה"כי הם חיינו", וממילא הקב"ה יותר יוסיף 'חיים', שנוכל באמת לשבת באהלה של תורה, שהרי אם זה ה"כי הם חיינו", הרי שהקב"ה, הוא מלך חפץ בחיים והוא רוצה שנמשיך את החיים...

בפרשת ויחי שקראנו, על הפסוק "לישועתך קויתי ד'" (מ"ט ח'), כתוב בתרגום יהונתן, שיעקב אבינו ע"ה ראה את גדעון, ראה את שמשון הגיבור את כל מה שיעשו, אבל בסוף אמר שלא לזה התכוון - 'לא לפורקניה דגדעון אנא מסכי ולא לפורקניה דשמשון אנא מודיק דפורקנהון פורקן דשעתא, אלהין לפורקנך סכית ואודיקית דפורקנך פורקן עלמין', בסוף הוא אמר "לישועתך קויתי ד'", את הישועה הקב"ה יעשה.

וכמו שאמרנו, אמרו חז"ל שהגאולה תלויה בזכות התורה שבעל פה (ויקרא רבה ז ג, ילקוט הושע רמז תקכ"ה, ועי' ב"ב ח. פ'), ויהי רצון שנזכה באמת לישועה הגדולה, וזה יגיע על ידי שנתחזק בלימוד תושבע"פ, על ידי ה"סלסלה ותרוממך" על ידי שנרגיש יותר את מתיקות התורה, ויזכנו הקב"ה שנזכה לגאולה השלימה, לימים של "ומלאה הארץ דעה את ד' כמים לים מכסים", "ונגלה כבוד ד'", במהרה בימינו אמן.

9. עי' בבית הלוי (פ' בא) שכ' 'ואמרו בגמרא אין הגלויות מתכנסות אלא בזכות המשנה שנאמר גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם, הרי דקיבוץ גלויות יהיה בזכות תורה שבע"פ'.

איש לרעהו יעזור¹⁰

להתעורר למעשה

ההתכנסות הזו של "אז נדברו יראי ד' איש אל רעהו" צריך שיהיו בה הדברים בהתעוררות למעשה.

לשון הנביא הוא "ויגבה ליבו בדרכי ד'" (דברי הימים ב' ז'), יש תביעה לאדם שהולך בדרכי ד', לא רק להשיג קצת, אלא לרומם את עצמו יותר ויותר.

הקב"ה נתן לכל אדם כוחות מיוחדים, כוחות הנפש, כשרונות, הרגשים, אדם מלא בכוחות וחושים, ויש שבעים כוחות באדם¹¹ וכל אחד יש לו את החלק שלו, וכל אחד פועל עם מה שהוא קיבל, ומי שזוכה להשלים את כוחות נפשו הוא בדרגה הגבוהה מאוד של האדם השלם.

לפעמים אדם מקנא בכישורים שיש לאחר ובכוחות שיש לשני, אבל צריך לזכור ולדעת ש"לא בשמים היא", לכל אחד יש את הכוחות המיוחדים שלו, אדם צריך להכיר את עצמו ואת כוחות הנפש שלו, כמה טעם יש לו בעבודת השם ואיזה כלים הוא קיבל, את זה הוא צריך לנצל בצורה הגבוהה ביותר. ולפי ההשגה שלו הוא צריך להיות ויגבה ליבו.

©_____

10. משא רבינו זצוק"ל ביום הזכרון לרבנית ע"ה טבת תשס"ו

11. בביאור הגר"א לישעיה יא, א. אמרו במדרש שבפסוק "וירק את חניכיו" שהם רמ"ח אברים שבאדם וע' כחות, ולשון הזוה"ק בראשית פרשת לך לך (דף פ עמוד ב:) וירק את חניכיו ילידי ביתו אלן אינן צדיקא דלעאן באורייתא דאינן שייפי דגופא זריזין למהך בהדי י"ח ושלוש מאות אלן רמ"ח שייפין דגופא ושבעין דרזא דנשמתא דנפקא מתמן.

ויגבה ליבו – יסוד הענווה

למעשה זה הוא בעצם יסוד הענווה, שהיא המעלה הכי גדולה והיא עיקר בעבודת ד', והיא חלק וסיבה ל"ויגבה ליבו". לא סתירה חלילה אלא להפך זה דבר אחד.

וכן הוא במשה רבנו ע"ה שהתורה מעידה עליו שהיה עניו מכל האדם אשר על פני האדמה, ואיתא באבות דרבי נתן (אדר"נ פ"ט) 'שלושה מיני מוכי שחין נבראו בעולם.. והיתה נפשו של משה נמוכה מכולם' והוא הכיר וידע ש"לא קם כמשה", הוא לא מתגאה, כי זה מה שנתן לו הקב"ה וזה מה שיש לו.

ועל זמן מתן תורה אמרו רז"ל (שמות רבה, פרשה כ"ט, ט') שהשתיק הקב"ה את העולם, עוף לא צייץ וכו'¹², ואף השתיק את השטן¹³, וזה היה העיקר, שכן לא היה שייך מציאות של מתן תורה עם יש מציאות של רע בעולם, אף אם הוא לא היה מקטרג בפועל.

ואמרו בגמרא (שבת פט.) אחרי שעת מעמד מתן תורה, אחר הזמן שביאר רבינו הגר"א שהוא הזמן שעליו אמרו 'יש קונה עולמו בשעה אחת' (ע"ז יז.), שקאי כל השעה של מתן תורה בא השטן, ושאל תורה היכן היא וכו', אמר לו אצל בן עמרם. וכשהגיע השטן למרע"ה אמר לו 'וכי מה אני שנתן לי הקדוש ברוך הוא תורה' הוא הרגיש שהיא תורת ד', 'ואמר לו הקב"ה הואיל ומעטת עצמך תקרא על שמך תורת משה'.

©_____

12. אמר ר' אבהו בשם ר' יוחנן: כשנתן הקדוש ברוך הוא את התורה, ציפור לא צייץ, עוף לא פרח, שור לא געה, אופנים לא עפו, שרפים לא אמרו קדוש, הים לא נזדעזע, הבריות לא דיברו, אלא העולם שותק ומחרש - ויצא הקול: "אנוכי ד' אלוהיך".

13. בתוס' שבת פט דאמרינן במדרש "לפניו ילך דבר" – שטרדו הקב"ה למלאך המוות בשעת מתן תורה – שלא יקטרג לומר אומה שעתידה לחטוא לסוף מ' יום בעגל – אתה נותן להם תורה והוא שטן והוא מלאך המוות כדאמרינן בפ"ק דב"ב – ואמרינן נמי בסנהדרין כ"ו: – תושיה שנתנה בחשאי מפני השטן'.

ומבואר כאן, שמשה רבנו ע"ה עם כל הדרגה הנוראה שלו, הרי שאם הוא היה קוראה על שמו, לא היה שייך לקרוא לתורה תורת משה, וזה רק מסמל את גדלות הענווה הנוראה. והוא שהיה ויגבה ליבו הגדול ביותר, "מי עלה שמים וירד" (משלי ל ז) נאמר במשה, ולא היה חלילה מציאות שהוא אומר, מי אני שאעלה לשמים כי הענווה וה'ויגבה' ליבו הוא דבר אחד.

ר"ח וואלוז'נר מביא כידוע בהקדמה על רבינו הגר"א ז"ל שהיה 'העניו מכל על פני האדמה ממש' רבי חיים שעשה הרבה גלות והכיר את העולם, אמר שהגר"א עם כל עוצם מעלותו העצומה היה העניו הגדול, כי זה דבר אחד ממש.

טבע האדם לעלות

טבע האדם לעלות, בן אדם נוצר עם כוח של שאיפות לעלות, והוא בזה יותר ממלאכים כידוע. וכשהלב מתנשא בדרכי ד', אז נופלים הדברים האחרים, ו'לא נתמלאה ירושלים אלא מחורבנה של צור ולא נתמלאה צור אלא מחורבנה של ירושלים' (רש"י פסחים מב:), כשזה קם זה נופל, כשהלב מתנשא ומשיג יותר דברים גבוהים הרי שממילא ההתנשאות הפשוטה. הגאוה, יורדת למטה, וה'ויגבה' הוא סיבה לענווה ולא סותר לה

חז"ל מביאים בדוד המלך, שהיה בזוי בין האחים, ואף יש במדרש שהיה ערעור על יחוסו, כמובן שאחר כך כשהתברר והעידו הכתוב הכל נעלם, אך אז הוא היה בזוי והוא לשון הכתוב 'מוזר הייתי לאחי נכרי לבני אימי' (תהילים סט ט). וכשבא שמואל לבקש את בן ישי כלל לא הזכירוהו, ורק כשעמד בתוקף הזכירו את דוד. ואז, כשהוא בא מן הצאן, במצב שהוא לא יכול כמעט להיכנס לבית ולוקחים אותו להיות מלך ישראל, הוא מעיד ברוח קדשו "לא גבה לבי ולא רמו עיני", ואמרו בגמרא (ירושלמי סנהדרין ב ד) 'לא גבה לבי בשעה שמשחני שמואל ולא רמו עיני בשעה שהרגתי את גולית ולא הלכתי בגדולות בשעה שהעליתי בארון ובנפלאות ממני בשעה שהחזירוני למלכותי"

לא רק שהוא לא התנהג בגאווה, אלא לא גבה ליבו. הוא, דוד המלך שתמיד גבה ליבו בדרכי ד', בכל מצב הוא נמצא לפני השם. כי הם הם הדברים, ככל שאדם יותר גובה ליבו בדרכי השם, הרי אז יש בו את הענווה והריחוק מההתנשאות הפשוטה והבזויה.

אסור לחשוב שיש גאווה בדברים הללו, להשיג עוד השגות, עוד בגמרא, עוד בתפילה, עוד בעבודת ד', זה החיוב שלנו, וראינו את זה עד הדורות האחרונים ממש, וברבינו החזו"א זצוק"ל שהיה עם ענווה נוראה יחד עם השגות לאין חקר. כי זה הוא טבע האדם לעלות, ואת הכוח הזה חייב כל אחד להכניס בעבודת ד'.

לכל אחד יש את היחודיות שלו

לכל אחד יש את היחוד שלו, ואלו הם דברים ידועים. ואף שיש מצב שלפעמים יש אדם שאנוס ולא נמצא כל הזמן באומנות התורה, וכתב הרמח"ל שגם הוא יכול ומחוייב להגיע לכל הדרגות של נקיות זהירות וכו', ויש לו גם דרכים להגיע לזה. אבל וודאי שמי שזכה לשבת ליד הגמרא מי שזכה שתהא תורתו אומנותו, הרי שצריך להכיר ולהודות לקב"ה, על מה שזכה להיות ב"ויגבה לבו" לא להרגיש שזה בדיעבד, זוהי זכיה נוראה ומי שזכה בה ודאי שמחוייב יותר לנצל ויותר להיות במצב של "ויגבה לבו בדרכי ד'".

ואולי יש בזה עיצה טובה, שכל אברך, שיהיה לו חבר, כשלפעמים קובעים ומתיעצים ביחד, לעודד אחד את השני, להתייעץ, ולדבר על הדברים הפשוטים והידועים, ובלא זה לפעמים אדם יכול לעבור את כל החיים בלי לעצור ולחשוב. ומי שעשה זאת ראה בזה תועלת גדולה למעשה. לא ברעש גדול, אלא חבר אחד, שיכולים לרומם אחד את השני לעודד, לדבר, "אז נדברו יראי ד'", כי כשמדברים ומוציאים מן הפה, הרי שמגיעים בזה למעשה ממש. מדברים מוציאים מן הפה "ויקשב ד' וישמע".

כל אחד יכול להגיע להשגות גדולות בדברים העקריים, באותם דברים שעושים בכל יום ומזלזלים בהם לפעמים, ותלמוד תורה כנגד כולם, ללמוד

בשמחה באהבה עם כל החושים, לחיות בהרגשה של האושר הגדול שזוכה ללמוד, ושכל אחד ינצל את הכוחות שיש בו, ללבן, לחדש לברר, לסכם, לחזור, לכתוב, לעודד את עצמו, כל אחד עם הטעם שלו ועם ההרגשים שלו, להיות ויגבה לבו ממש.

שלא יהא אדם שפל בפני עצמו אלא יגביה את עצמו

וכן הוא בתפילה, בן אדם מתפלל בכל יום, וחז"ל קראו לתפילה דברים העומדים ברומו של עולם, כשמרומם את עצמו הוא יכול להגיע בזה לדרגות גבוהות ונוראות, רק שלא יהיה שפל בעיני עצמו אלא יגביה עצמו בזה.

בכל יום, בכל תפילה אדם יכול להוסיף אהבה ודבקות, וידוע הוא מה שכתב הגר"א שכל מה שזוכים בשבת ור"ח בנשמה יתירה כל הדרגות הם בתפילה, ובודאי שבכל יום התפילה היא דבר מיוחד. ומסופר ברבינו הגר"א שמי שראהו אומר פסוקי דזמרה היה לזה השפעה על ליבו למשך זמן רב.

ובזה צריך שיהיו כל פעם כחדשים. יש לשון בירושלמי בברכות 'שלא תהא תפילה דומה לחברתה' כל פעם להיות במציאות שכאילו לא התפלל מעולם, לשים את כל החושים בעיון ובישוב הדעת, זה הנועם האמיתי, ואדם צריך להכיר בעצמו שהוא שייך לזה.

כל ההתחלות קשות

ובאמת כל ההתחלות קשות, ומונח בזה יסוד גדול. אדם מתפעל בדרך כלל מהדרגות הגבוהות ומההשגות העצומות, אבל מבואר בחז"ל ש"כל ההתחלות קשות", מי שכבר עבר את ההתחלה, מי שיש לו את ה'כחודו של מחט', הרי שיותר קל לו כבר להגיע להשגים הגבוהים, וזה אכן נראה בחוש. ההתחלה, לצאת מעמק הבכא מהשפלות שבאדם, להתרומם מעל כל המעכבים והמפריעים בזה מונח עיקר הקושי והעמל.

אני רגיל להזכיר את דברי המגיד משנה על מה שכתב הרמב"ם בענין השמחה, שהיא עיקר החיוב בעבודה, וכתב המ"מ, שכשאדם עושה משהו

שלשמו הוא נברא אז הנפש מרגישה שמחה אמיתית, אז יש בו התעוררות אמיתית, ובלי זה אין שמחתו שלימה כי גם הנפש לא תמלא משמחה אחרת. ואין בה לאדם הרגשה של שמחה אמיתית.

ואף שגם ברוחניות התביעה היא שירצה וישאף לעוד ועוד ולא יסתפק במה שיש, אבל במה שעושים ובמה שאדם משיג יש שמחה אמיתית. וברעק"א מבאר את "שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב" (תהילים קי"ט קס"ב), כאדם שמצא מרגליות שיש בו שמחה עצומה על מה שמצא¹⁴, הוא מצטער אמנם שאינו יכול לקחת עוד ועוד, אבל הוא עדין בשמחה גדולה. וכאן בעוה"ז כל אחד בכל רגע ורגע יכול להגיע לדברים הכי מאושרים ולשמחה שהיא לנצח נצחים.

לא לקבל טעם מדברים אחרים

הדברים הללו קרובים אלינו מאוד, בתורה ובתפילה. רק שאדם יהיה במצב של ויגבה ליבו, ולהיות בזהירות לא לקבל טעם בדברים אחרים, ועד כמה שצריך להיות מעורב בין הבריות, מכל מקום להתרחק מלקבל טעם בדברים אחרים כל אחד לפי כוחותיו.

14. בספר אמרי בינה חלק חושן המשפט מהג"ר מאיר אויערבאך זצ"ל מביא מרבינו הגרעק"א בפסוק "שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב" דהנה אדם כשהולך בדרך ומוצא אוצר גדול הרי הוא מעמיס וממלא את כל כיסי בגדיו באוצר ההוא אבל הוא מוכרח להשאיר חלק גדול מהאוצר במקום ההוא כי אינו יכול להעמיס בכפו הרבה כל כך, והנה הוא שמח מצד אחד שמצא את האוצר ולקח ממנו לביתו אבל מאידך גיסא הוא מצטער על מה שהוא צריך להשאיר את יתר האוצר במקום, כמו כן בתוה"ק שעל כל רגע ורגע שעוסק בתורה ורוכש ידיעה בעוד גמרא ועוד תוספת הרי הוא שמח ונהנה מאד, אבל ככל שהוא לומד יותר ויותר הרי הוא רואה ומבין שעדיין התורה ארוכה מני ים ורחבה מארץ מידה, והרי הוא מצטער על שעדיין לא הגיע לתכלית אפס קצהו, וזהו "שש אנכי על אמרתך" שהוא שמח בתוה"ק אבל היא בבחינת "כמוצא שלל רב" כמי שמוצא שלל רב מאוד שאין ביכולתו להכניסו בכיסיו והוא מצטער על אותו חלק שאינו יכול ליהנות ממנו.

וכמו שהזכרנו, מחד "תועבת ד' כל גבה לבב" (משלי טז ה) גבה לבב הוא המתועב והחטא הנורא של גאווה, והוא מהדברים הכי קשים, אך מאידך זו מידה שהקב"ה ברא באדם, רצון להתרומם להתנשא, וכשמפנה את זה לרצון האמיתי של דרכי ד' בזה הוא נותן את התשובה האמיתית.

החרדים כתב שאם בא יצר הרע לאדם ומציע לו כבוד. ברור שאם תאמר לו שאינך רוצה כבוד, הרי הוא מנצח אותך, שהרי אתה כן רוצה כבוד, רק מה היא התשובה, אכן אני רוצה כבוד אבל לא מה שאתה מציע לי, לא את הדבר השפל והנבזה הזה, אני רוצה כבוד אמיתי, כבוד של הנשמה, אני רוצה השגות גבוהות יותר ממה שאתה מציע.¹⁵

להפנות את כוחות הנפש לדברים האמיתיים

זו התשובה האמיתית, הקדוש ברוך הוא ברא טבע של "ויגבה ליבו" ואין שום עיצה בזה, אלא "ראשית חכמה יראת ד'" (תהילים קיא א) החכמה היא לקחת את כוחות הנפש שיש לאדם, ולהפנות את הנטיות לדברים האמיתיים, לא לעקור את התחושה של הרצון להתנשא אלא אדרבה ולהפך, להשתמש בה בעבודת ד', לשאוף להגיע למיצוי הכוחות שלו ולמדרגה הגבוהה כפי שהוא מבין אותה, וממילא יגיע עוד ועוד למעלה.

הדבר הזה מקיף את כל חיי האדם, כשהוא חי בצורה שכזאת כל הדברים והמאורעות שקורים לו הם במצב אחר. זה הוא הכוח של דוד המלך ע"ה, שהכניס בכל מצב "לדוד מזמור", כשבנו רודף אותו, במצב הנורא הזה, גם אז הוא חי במציאות הגבוהה של "מזמור לדוד" שנאמר ברוח הקודש, הוא מפנה את כל מה שקורה לו להתעלות ולהתנשאות בדרכי ד'. ואף שהאמת היא כזאת, הרי שהנסיון בשעת מעשה הוא עצום, אבשלום רדף אחריו במדבר

_____ ©

15. בן אדם כמה בני אדם רודפי כבוד, הגם אתה תרדוף כבוד כי מחר יושיבוך בין קטני ארץ זה תשיב ליצרך ברודפו הכבוד וכו' עיי"ש (חרדים סו מט)

שמעי מקלל אותו רוצים להרוג אותו, אך הוא חי במציאות של "מזמור לדוד" זה לא דבר שבטבע ולא בא ממילא, אך מאידך גם "לא בשמים היא", לפי דרגתו של דוד המלך ע"ה. ואין זה שהוא מרמה עצמו ח"ו, אלא הוא מגיע במצב כזה לשיר מזמור מתוך שמחה, אמנם אחר כך הוא מתפלל על זה "בצרה נפשי" אבל זה כבר מתוך שירה ודבקות בהשם.

הכל תלוי בעד כמה אדם מגביה את ליבו

כשאדם מפעיל בכל רגע את הדעת שנתנו לו, אם הוא מתבונן בכל דבר שקורה, הוא מתקרב בזה אל השם. אדם יכול להגיע לדרגות גבוהות בכל מה שקורה לו ובכל מאורעות החיים שיש, הכל תלוי עד כמה שהוא זוכה להגביה ליבו. ואם לא חס ושלוש אזי להפך "אוולת אדם תסלף דרכו ועל ד' יזעף ליבו" (משלי יט ג) יש לו טענות על הקב"ה, הוא אמנם לא אומר בפירוש, אך זו הכוונה כשהוא לא מרוצה במאורעות שקורים לו יש לו טענות על הקב"ה.

הכלל הוא ש"השפלה הגבה והגבוה השפל" (יחזקאל כא א) זה הולך ביחד. ככל שאדם יותר חי את הרוחניות, יותר מנצל ומגביה ליבו בעבודת ד', בכל מה שקורה לו ובכל כוחותיו, אז הדברים האחרים והשפלות הפסולה היא יורדת.

אינני רוצה להאריך ברעיונות, כדי שישארו הדברים למעשה וכפי שאמרנו, זו עצה טובה למעשה שכל אחד יהיה לו חבר טוב בלי גינונים וביטולים רבים, רק חבר שיכולים להתייעץ לעודד ולחזק זה את זה, שלא לשכוח מה שייך להשיג כאן בעולם הזה. גדולות עד אין חקר, שנזכור עד כמה מונח לפנינו בכל רגע, בתורה בתפילה, לחשוב על הקב"ה ולחיות את הדברים בכל המקרים ובכל הזמנים.

בכל רגע אדם יכול להרקייע שחקים

את זה מנסה היצר להשכיח, כולנו מאמינים בני מאמינים באמונה עזה ואמיתית עד כמה אדם יכול להתרומם, במחשבה דיבור ומעשה. כל רגע הוא

יכול להרקייע שחקים, רק היצר משפיל את האדם. כשמגיע ענין שקרוב לגוף, לחומר או לטבע החומרי. והכוונה ב"יצר" זו כל מציאות האדם בעולם עם כל מאורעות החיים, שיכול על ידם לרדת ולהיות שפל ח"ו. אך אם אדם מפעיל את החושים שיש בו ממילא הוא מתרומם, וזו החכמה שיש לאדם שיתבונן בעומק החיים מה יכול להרויח ומה להפסיד.

הרמח"ל מתפעל מחז"ל שיודעים לעשות חשבון "בואו חשבון", אף שלכאורה מה החכמה הגדולה בזה, הרי כל אחד יודע שצריך לעשות חשבונות, רק כאן למדונו חז"ל שברוחנית יש כלל של "חיים הם למוצאיהם" החכמה היא בדברים הפשוטים באותו החשבון שכל אחד יודע, לחיות כשמחשבן ממש בפה, הרי אז הוא נותן יותר חיות "צדיק באמונתו יחיה" יותר חי בזה בפועל ולמעשה.

זוהי חובת כל אדם, ובמיוחד אלו שזוכים לשבת בבית המדרש, חז"ל אומרים ש"מימותיהם של אבותינו לא פסקה ישיבה", אברהם אבינו זקן ויושב בישיבה יצחק וכו", אנחנו ממשיכים את האבות, וזו הכוונה בישיבה ש"יושבים לפני השם" כששוכחים שיש עולם, ויושבים לפני השם. זו הכוונה גם של "ירבה בישיבה ויחכים" כי כשאדם חי בצורה כזאת הוא מקיים ממילא את כל המציאות ההויה והשאיפות שלו.

התאספנו להתעורר ולתת אל לבבנו, יהיו נא הדברים קרובים. הדברים הידועים, שיהיו חיים אצל כל אחד ואחד למעשה. ובאמת בכוח הזה נחיה את החיי עולמים וחיי הנצח, זו התכלית של כל הבריאה וכל האדם, זו התכלית של "ישמח ד' במעשיו" את זה רוצה הקב"ה את ה"ויגבה ליבו" של כל אחד ואחד, יותר ויותר להתקרב אליו ית' לטוב לנו כל הימים בכל מכל כל.

לרומם את הדעת

למרות שהוא 'צדיק' יש מציאות של 'קטנות שהיתה בהם'

אמרו בגמרא בסוטה (מ"ח ע"ב) - 'מי גרם לצדיקים שיתבזבזו שולחנם לעתיד לבוא, קטנות שהיתה בהם'.

ובודאי כאשר חז"ל אומרים 'צדיקים', אין זה דבר פשוט, ולהגיע למדרגה כזו של 'צדיק', מי שהגיע להיות צדיק, זה אחרי שהשקיע הרבה עמל הרבה יגיעה והרבה עבודת ד'. ויש כאן לחז"ל קושיה, למה נתבזבזו שולחנם של צדיקים, ומתרצת הגמ' 'קטנות שהיתה בהם', משמע שישנה מציאות שלמרות כל העמל והיגיעה, למרות שהוא 'צדיק', הרי שיש מציאות של 'קטנות שהיתה בהם', למרות כל העמל והיגיעה נשאר הצדיק במושגים של עולם הזה ולא מתעלה בהשגות.

רואים כאן כח מיוחד שיש לחז"ל, הם בדרגתם הנשגבה והנוראה הם יכולים לבקר את המעשים, וללמד עד היכן שייך להגיע ולתבוע. חז"ל הקדושים בתלמוד הקדוש [וכפי שביארנו כמה וכמה פעמים, שהגילויים הגדולים בתורה שבעל פה היו דוקא בזמן בית שני, כדאיתא בפרקי היכלות שאז נתגלה הודה, זיוה והדרה של תורה], יש להם את הכח המיוחד לבקר ולתבוע יותר ויותר להתעלות ולהשיג תמיד.

השגה גבוהה נעצרה בגלל העולם הזה של ה'אילו ידע'

כך גם למדו רבותינו ז"ל, על מה שכתוב שבשעה שחזר משה רבינו ע"ה למצרים, אחרי שאהרן הכהן היה במשך שנים רבות המנהיג היחידי שהיה בארץ מצרים, אהרן היה היחידי שהחזיק את כלל ישראל, ומרע"ה הגיע מארץ כוש, ובודאי הכיר את אחיו הגדול, ובכל זאת לא חשב שאהרן יעמוד בזה, וחשש מחלישות דעתו, ואילו אהרן, בענווה ובטהרת ליבו, ראה ו"שמח

בליבו", ומבואר שבשביל טהרת הלב, ובשביל ליבו הזך, בשביל השמחה הזו הוא זכה לאורים ותומים, בכח ליבו הזך.

והנה חז"ל בכוחם הגדול כתבו באהרן הכהן, במה שאמר בו הכתוב "וראך ושמח בליבו" - 'אילו ידע אהרן שכך יאמרו עליו ויכתבו עליו, היה יוצא בתופים ובמחולות'. אומרים כאן רז"ל שיש כאן השגה גבוהה שנעצרה, כאן 'בגלל העולם הזה', בגלל ה'אילו ידע'... ובלא זה היה שייך שיגיע עוד יותר, שיגיע ל'תופים ומחולות'.

וכן הוא בראובן, בו דרשו רז"ל "וישמע ראובן ויצילהו מידם", ואמרו - 'אילו ידע ראובן היה מרכיבו על כתפו ומביאו לאביו. וכן הוא בבועז - 'אילו ידע בועז שהקב"ה מכתیب עליו "ויצבט לה קלי", עגלות פטומות היה מאכיל לד'. חז"ל מלמדים כאן, שתמיד אפשר להשיג יותר, לשאוף ליותר, ותובעים שלא יהיה שום דבר שמפריע ומעכב.

החסד הגדול ביותר לעשות עם עצמו, זה הרמת הדעת וההשגה

קשה מאוד לדבר לפני אברכים שעמלים בתורה, אברכים שכל כך מצליחים, עלו ונתעלו וגם עשו פרי ב"ה, אך זה אולי אפשר לומר ולתבוע כשליח ציבור [מלמטה למעלה], עד כמה מחויב ונתבע כל אחד ואחד להגביה את ההשגות, מעלה מעלה.

ובאמת זהו החסד הגדול ביותר שיכול אדם לעשות עם עצמו, אדם צריך גם לחיות את גופו במאכל ופרנסה, אך ודאי שהחסד הגדול ביותר שהוא יכול לעשות עם עצמו, זה להרים את הדעת ואת ההשגה, לרומם את השכל שחננו הבורא, אותו שכל שנועד לרומם את השגותיו, וכמו שכ' האבן עזרא בהקדמה לתורה כי 'המלאך בין אדם ובין אלוקיו הוא שכלו'.

אדם מושפע ממה שקורה סביבו, קשה לו לפעמים לעשות מה שאחרים לא עושים, ומאידך קשה שלא להיות מושפע ממעשיהם, אך ככל שאדם ירומם את עצמו ירים את השגותיו, הרי שהוא יכול להגיע גבוה בלי גבול.

וכבר אמר אחד הגדולים (ויש בזה מכמה מגדולי הדורות) מה שכולם מבינים בפשטות, שהיום זה דבר רחוק להגיע למצב גבוה כמו אמוראים וכמו דורות קודמים. ואמר אותו גדול, שהרי אם אדם יחיה בשכונה שכולם שם עמלים ויגיעים באופן נורא כאמוראים, ודאי שהוא לא יוכל להשלים עם המצב שהוא שונה, ושהוא לא כמו כולם, ויתאמץ ויעמול להשיג ולהיות כמו כל השאר, ולכאורה מאיפה יש לו פתאום את הכח לזה?

רק באמת הוא שאדם יכול להגיע בלי גבול, להשיג ולהתעלות בלי גבול, ועד כמה ש"גבה ליבו" כך הוא יכול להגיע ולהשיג. אך הוא בכל אופן, נמשך אחרי רעיו נמשך אחרי הסביבה.

יחידים אלו רבנן שאינם נמשכים אחר הסביבה

והוא לשון חז"ל בפ"ק דתענית - 'התחילו היחידים מתעניין' ואמר (תענית מ"א ע"ב) - 'מאן יחידים רבנן', בפשטות זה רק פירוש למה שכתוב במשנה 'יחידים', אבל באמת מונח כאן ש'רבנן' הם יחידים. אם אדם נמשך אחרי הסביבה, אם הוא נמשך אחרי דברים אחרים, הוא כבר לא 'יחיד', זה כבר לא רבנן, אם הוא עצמו עולה ומתעלה ומתגבר ומתנשא הוא 'יחיד' זהו רבנן.

וכידוע הוא שיש באדם תרתי דסתרי, נורא ואיום, מחד יש לו חומר הגוף, טבע החומר שמשכח, וכל העולם סביבו, ו'עולם לשון העלם', וזה נאמר על העולמות הכי גבוהים, וכל שכן על העולם הזה שבו הכי הרבה חושך החומרי, ומאידך יש באדם נשמה חלק אלוה-ממעל (כלשון הרמב"ן עה"ת), יש בו כח עצום, וכל מציאותו תלויה בזה, אם הוא מתעלה בכח הנשמה ומגיע להשגות הגבוהות, או מסתפק במועט ונשאר עם הגוף החומר העכור.

וכשמדברים לפני בני תורה, לאלה ששייכים לזה, אותם שזכו ועמלים בתורה ובתפילה. כאן התביעה יותר להגביה את השכל, לרומם את עצמם, ולהיות בשמחה על המציאות של "שבתי בבית ד'".

תחת אשר לא עבדת את ד' אלוקיך בשמחה זהו תביעה בכל מצב

אני רגיל להזכיר את דברי הרמב"ם בסוף הלכות לולב - 'כל המונע עצמו משמחה זו, ראוי להיפרע ממנו, שנאמר "תחת אשר לא עבדת את ד' אלוקיך בשמחה"', שיש בזה קצת חידוש, כי לכאורה הכוונה בפסוק היא, שלא עבדת את ד' בשמחה לפני החורבן, בשעה שהיה לך טוב, וכשישבו ישראל על אדמתם "איש תחת גפנו ותחת תאנתו", ועכשיו ח"ו יש את ההמשך, את הגלות. אבל הרמב"ם מבאר שהתביעה היא על כך שעבודת ד' לא היתה בשמחה הכי גדולה, וזוהי התביעה הגדולה שבשבילה מגיעים כל הקללות ח"ו.

אדם נתבע לרומם את עצמו, ולהיות בשמחה הכי גדולה, כמה אדם מחויב להיות מאושר, כשהוא זוכה להיות אברך בכולל, לא מגיע ח"ו במסכנות ובחולשה, אלא חי את המציאות שלו, בה הוא נמצא בשמחה ובאושר הכי גדול שיש. עם כל ה'גישמאק', עם כל החושים, וכלשון אור החיים הק', שאילו היו יודעים ישראל עריבות ומתיקות התורה, כמעט היו משתגעין ויוצאין מדעתם מחמת מתיקות ועריבות התורה.

ובודאי כשמדברים לפני מי שכבר יושב ליד הגמרא, וכבר הגיע למדרגות, הרי כמה גדולה התביעה - הרי אתה יושב ברומו של עולם ממש, סמוך ממש לתורה לתפילה ולכל קיום המצוות, כמה מוטל עליך להיות בשמחה, ובזה לעלות ולהשיג עוד ועוד. וכבר הזכרנו כמה פעמים, כמה הח"ח הק' היה תובע מעצמו, להיות עוד ועוד בשמחת הלב בקיום המצוות, וככל שחיים בצורה שכזו, כך האדם עולה ומתעלה.

וזה אפשר לעורר כאן כשנמצאים בצוותא, להרים את ההשגות, לא להסתפק במועט. בעיני העולם הזה אדם לא יכול לפעול יותר ממה שיש לו בזה, אך בהשגות הרוחניות יש בו לאדם כח בחירה, ובזה הוא נתבע להבין את ההשגות להבין את הערך של כל דבר ודבר, ולרומם את עצמו, ובודאי אם נתעורר בזה כך יתקיים רצון הקב"ה.

יהיו הדברים חיים וקיימים, וככל שאנחנו נתאמץ בזה, כך נזכה לרומם קרן התורה והיהדות, וזה יהיה המגן והמחסה להרבה דברים שכלל ישראל ניצב בפניהם, ולכל הדברים שעומדים לפנינו, ועל ידי כך נזכה לקרב את הגאולה השלימה, ולהגיע למצב שנקבל תורה מהקב"ה בעצמו "ישקני מנשיקות פיהו" במהרה בימינו אמן.

תורת חיים

אני מתנצל לפני הציבור, קשה לי מאוד לדבר מכמה טעמים, שאפשר לפרט ושאי אפשר לפרט, ומפני כבוד הציבור אדבר כמה דברים קצרים.

אנוס על פי הדיבור

אני רגיל להזכיר מדי שנה בזמן הזה, מדברי קדוש ישראל ה'חתם סופר', והדברים לא מתיישנים ח"ו. החת"ס מבאר את מה שאמרו חז"ל, 'למה פרשה זו סתומה לפי שכיון שנפטר יעקב אבינו, נסתתמו עיניהם וליבם של ישראל מצרת השעבוד שהתחילו לשעבדם'. שואל רבינו החת"ס ועוד שואלים את זה, הרי כתוב שכל זמן שהיה חי אחד מן השבטים לא היה שעבוד, עד שמת אחרון השבטים – שבט לוי.

ואומר רבינו קודש קדשים החת"ס, וראויים הדברים למי שאמרם, שיעקב אבינו בא למצרים 'ויחי יעקב', אע"פ שחז"ל מגדירים שהיה כאנוס מפי הדיבור באנוס גמור, שהרי יעקב אבינו התחיל את הגלות, 'אנוכי ארד עמך מצרימה ואנוכי אעלך גם עלה', ואמרו חז"ל 'ראוי היה יעקב אבינו לירד למצרים בשלשלאות של ברזל', כי רק מי שיש לו באמת רצון לרדת צריך שלשלאות של ברזל – אך אצל יעקב אבינו ע"ה, זה גופא שהוא ירד כל כך באנוס ועם כל החשבונות, שיוסף בנו היה המושל בכל ארץ מצרים, וכמו שדרשו 'ויחי יעקב', כחמרא דיתבי על דורדיא', הוא שהיה עמוד התורה, תורת ד', עבודת ד', עמוד האמת, לא רצה לעזוב את ארץ ישראל, ארץ הקודש, שער השמים, וכשירד במצב שכזה 'אנוס על פי הדיבור', כשאינו לו ברירה, כי כך ציווהו הקב"ה, 'על פי ד' יחנו על פי ד' יסעו', זה גופא כשלשלאות של ברזל.

וכתב רבינו הגר"א ז"ל (עי' שיח יצחק על הגש"פ בשם הגר"א), שאם היה לו רצון לבוא, הרי שעם כל החשבונות שהיו, לא היתה ח"ו תקומה לכלל ישראל

. היינו שכל הכח לכך שהקב"ה הוציא אותנו, של יסוד התורה והעבודה, יסוד היהדות, של 'אנוכי ד' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים' והביאנו לא", זה היה בזכות יעקב אבינו בחיר האבות, כלשון חז"ל (זוהר ויצא קס"ג): 'יעקב תושבחתא דאבהן', כאשר הוא בא לשם אנוס על פי הדיבור, בלי שום רצון וחשק, ורק לקיים מה שהקב"ה אמר לו, יחד עם ההבטחה 'אעלה עמך גם עלה'. וזו היתה כל הזכות שהצילה אותנו ממצרים, במציאות שהיה צריך הרבה רחמים על עם ישראל, שיצאו במציאות של מצבים קשים של 'לא יכלו להתממה', במציאות שהיה צריך הרבה 'זכות אבות'. ואם היה לו איזה שהוא רצון וחשק לרדת מצרימה, לא היה ח"ו, את האפשרות לצאת.

תתן אמת ליעקב

וכאשר יעקב אבינו בא למצרים, הרי שהתורה שאותה הוא ישב ולמד בחדרו - וכמו שהיה לדורות אצל הרבה גדולי ישראל, וכמו רבינו החזו"א בשעתו ועוד - זה השפיע על כלל ישראל. יעקב אבינו ע"ה שהיה עמוד התורה, 'תתן אמת ליעקב', והוא נמצא בהיכל אחד עם משה רבינו, זו ההתחלה של משה רבינו, יחד עם הכח של האבות שעליהם אמר הקב"ה למרע"ה 'חבל על דאבדין ולא משתכחין'. וכשהוא למד תורה במצרים, לא היתה כל שייכות לכלל ישראל עם מצרים, היתה רק תורה בטהרתה. כל הישיבה במצרים היתה במציאות של 'אנוס על פי הדיבור' ובלי שום שייכות לערוות הארץ, הוא עדיין היה חי במציאות של ארץ ישראל, חי עם התורה.

והמציאות הזו של יעקב אבינו, השפיעה על כלל ישראל כך שלא היה להם שום שייכות להימשך אחרי ניסיונות ערוות הארץ, שהיא ב'זה לעומת זה', וכמו שארץ ישראל מקודשת מכל הארצות כך מצרים היא 'ערוות הארץ', וכפי שמאריך הרמב"ם שצורת הארץ היא כצורת האדם. וכך המציאות הזו השפיעה על כלל ישראל שלא תהיה להם שום שייכות למצרים, כל אחד לפי דרגתו, היו גם כן חיו במצב כזה שאין ניסיון של מצרים.

סוף דבר הכל נשמע

"סוף דבר הכל נשמע" אני רגיל להזכיר בשם רבי אלי' לופיאן, מה שאמרו שביקשו חכמים לגנוז את ספר קהלת, שיש באמצע דברים קשים, אך מאחר 'שסופו דברי תורה' השאירו את הספר, והשאלה אם כך למה צריכים את כל הספר, ולא רק את סופו? אלא שהביאור הוא, שכל דברי שלמה המלך, החכם מכל אדם, שכתב הרמב"ם שלא יהיה חכם כמותו עד דאתי מלכא משיחא, והוא אמר דבריו בהקהל, ולהגיע עם הכל ל'סוף דבר הכל נשמע', היינו בצורה של 'שימה בפיהם' ללמד שגם שזה הבל וזה הבל, עד שכולם יבינו שהכל הוא הבל, אין שום נסיון, הכל הבל הבלים, סוף דבר הכל נשמע, 'כי זה כל האדם', כי אם אדם לא מתנהג כאדם - הוא גרוע מבהמה.

ומבאר רבינו החת"ס כי רק כשיעקב אבינו חי, היו כלל ישראל במצב שכזה, אך כשמת יעקב אבינו, אז כבר החלו להימשך אחרי מצרים, יש מה לראות ומה לשמוע - ד' ישמרנו. ואמנם כל זמן שחי אחד מן השבטים הרי שהם הם היו עומדים על המשמר, עד שהיה מספיק אפילו אחרון השבטים לוי, שישמור על כל כלל ישראל. זה היה הכח הנורא של השבטים, שבטים ש'כל האומר חטא, אינו אלא טועה'. כשהיה אפילו אחד מהם חי, הוא היה עומד על המשמר, עומד בפרץ, לא נותן להתקרב למצרים, ומוליך אותם לבית המדרש. אך מציאות שכזאת שצריך לעמוד על המשמר, זה כבר נקרא נסתמו עיניהם וליבם של ישראל.

ואף שעדיין לא היה שעבוד בפועל, אך עצם זה שעכשיו היו צריכים לעמוד ולשמור, להוכיח ולהסביר להם שהבית מדרש הוא המקור מים חיים והוא המתוק מדבש ונופת צופים, ולהתריע שלא ילכו אחרי בורות נשברים שלא יכילו המים, אם צריכים להסביר ולעמוד בפרץ - זה כבר נקרא נסתמו עיניהם וליבם. כי העין כבר רואה משהו אחר, הלב כבר רואה משהו ונמשך אחריו, יש כבר מצב של 'ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם'. וב"ה השבטים החזיקו אותם, אך אחרי שמת לוי, שהיה השבט האחרון, התחיל כבר השעבוד בפועל. ואומר רבינו החת"ס, כי זה לימוד לדורות. התורה היא תורת חיים,

וכשלומדים תורה וחיים חיי תורה, צריכים לחיות במצב שחיים את זה ושאין לך אושר גדול יותר מזה, אין שמחה כתורה.

עבדו את ד' בשמחה

אני רגיל לספר, שזכיתי שהתאכסן אצלי נכדו של רבינו החפץ חיים רבי הירשל זאקס [אחיו המבוגר של רבי הלל זצ"ל] שזכר היטב את סבו, והיה מספר הרבה ממה שראה, והדברים היו בהם חיזוק והתעוררות עבורי לכמה חודשים, וסיפר שכאשר החפץ חיים זצ"ל היה כבר בזקנותו, הוא היה חלש יותר, וניתן היה לשמוע את ההתבודדות שהיה עושה ואת חשבון הנפש, וסיפר לי שפעם המשגיח רבי ירוחם זצ"ל, שהיה אדם תקיף וחזק, שמע את חשבון הנפש, ומרוב התרגשות והתפעלות, הוא נפל במדרגות שהיו שם. וכפי שסיפרתי כבר בעבר, הוא שח לי מה ששמע איך היה החפץ חיים עושה לעצמו חשבון הנפש, וממחיש בקול, איך יעלה לבית דין של מעלה, ואמר שאמנם זכה וחיבר את ספריו המשנה ברורה וספר חפץ חיים ועוד שאר הספרים, אך מה שהכריע לבסוף את המאזנים לחובה היתה הטענה שלו בחשבון הנפש: אבל שמחה של מצוה לא היתה לך!

ואני רגיל להוסיף ולהוכיח עד כמה באמת היה החפץ חיים שמח בכל מצוה, ממה ששמעתי מיהודי בשם הרב ליברמן, שסיפר לי כי בדרכו לא"י, הוא הגיע ביום שישי ערב שבת קדש לראדין, והיה זה בשנתו האחרונה של החפץ חיים, וכשחזר הח"ח לביתו, ירד מהעגלה ונכנס ובשארית כוחותיו רקד מסביב לשולחן. שאל אותו הרב ליברמן על מה שמחתו, וחשב כי מסתמא הוא רוקד מאחר שזכה להכין עצמו לכבוד שבת קודש בטבילה, אך הח"ח ענה לו, כי הוא רוקד כי זכה לשלם ל'בעל עגלה' ולקיים מצוה דאורייתא של 'ביומו תתן שכרו'. ועם כל זה היתה לו בדרגתו תביעה על עצמו, שלא היה מספיק חי בשמחה של מצוה.

אין ספק, כי אברך שזוכה לשבת ליד הגמרא הוא האדם המאושר הגדול ביותר. כיום ב"ה ישנם הרבה כלים ומסייעים. אני זוכר שפעם לא היה לכל אחד, ואצל סבי זצ"ל היו הרבה ספרים, והיו מי שבאו לשאול ממנו רשב"א או 'קצות', והיום ב"ה יש הכל, לא חסר דבר בבית המדרש. רק חשוב לכל

אחד לחזק את השמחה, להרגיש את האושר הגדול של 'שבתי בבית ד', שהוא זוכה ללמוד תורה, ובודאי שכך גם מרגישים עמלי התורה.

לשאוף לגדלות

פתחתי ואמרתי שקשה לי לדבר. קשה לדבר מוסר וחזק לפני אברכים חשובים שיושבים באהלה של תורה. ואמנם תמיד צריך להתעורר.

ורואים בחז"ל, בפרשה של השבטים שהיא פרשה עמוקה מאוד, ובמדרש מפארים ולומדים כל דיבור של השבטים, ובמדרש (בראשית רבה צ"ג ג') על הפסוק "ויגש אליו יהודה" – כתיב "תפוחי זהב במשכיות כסף", דבר דבור על אופניו. מה אופן זה מראה פנים מכל צד, כך היו דבריו של יהודה נראים לכל צד'. בשעה שאנחנו לא רואים בעינינו הפשוטות הרבה דברים.

בפרשיות הגדולות הללו, רואים שחז"ל הקדושים, בפרשה של יוסף, גם הם בדרגתם העצומה, תמיד עוררו את עצמם, ופה הם למדו (ב"ר שם י') "אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה", יוסף קטנן של שבטים היה ולא היו יכולים לעמוד בתוכחתו, דכתיב "ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו", לכשיבוא הקב"ה ויוכיח כל אחד ואחד לפי מה שהוא, שנאמר 'אוכיחך ואערכה לעיניך', על אחת כמה וכמה'. והנה חז"ל אחרי בית שני בכוחם הנורא, וכשהם למדו לעיין ולהתבונן על גוף המעשה – וכמו שישנה שם מחלוקת במדרש האם יוסף הצדיק עשה כשורה או שסיכן את עצמו – וגם באמצע הסוגיה, חז"ל הקדושים שאין לנו מושג כלל בגדולתם, ושלא הסיחו לרגע דעתם, הרי אין אנו יודעים כלל מה השגתם של ראשונים מה זה אמוראים מה זה תנאים, והם לימדונו איך תמיד צריך לחפש התעוררות למעשה במוחש, כי תמיד יש להתעורר ולהתחזק.

כפי שאמרתי קשה לי מחד לדבר לפני אברכים שנושאים בעמלה של תורה ובתורה מתוך הדחק, אברכים שהם בדרגה גבוהה. ומאידך קשה לי לדבר במצב בו יש כיום מציאות של 'ערב רב', ויש הרבה בדברי חז"ל על המצב הזה של ה'ערב רב', והמצבים הקשים בהם אנחנו נמצאים, כשיש גזירות קשות,

ויש כאלו שמסרו נפשם ועוסקים בזה. והיה לי קשה כשרואים אנשים, גם אברכים מופלגים, ששואפים לגדלות והם לא מבינים תמיד מה קורה.

ביקשו לעקור הכל

כאשר ישנה מציאות בה ישנם כאלה שעמלים להכניס ומכניסים בפועל, בין ב'בית ישראל' - בתלמודי תורה, ובין ב'בית יעקב', מה שמכניסים קרירות, ואינני רוצה להרחיב בקטרוג, אך ברור שאם לבן ביקש לעקור את הכל, הרי שהם במה שהם מכניסים, הם לא רק 'ביקשו לעקור' אלא ח"ו זה כבר ממש... וכשמדברים עם אותם אברכים מופלגים, יש להם 'הסברים', הם אומרים, 'אולי כך, ואולי כך'... אינני מבין איך לא רואים ולא מבינים דברים פשוטים, וכשבאים עם דיבורים שכאלו והמצב כה כאוב, קשה לי לדבר.

אמנם אינני יכול לבוא ולעורר לאברכים ששקועים ולומדים כל כך, אך הסברתי כמה שקשה לי, יחזק הקב"ה את כולנו, וב"ה שיש את האברכים שמקיימים את העולם, רק שחשוב לפתוח את עין השכל, ושיהיה ה'נעשה' קודם לנשמע, ולא ח"ו שיהיה 'נשמע' בלי 'נעשה' לגמרי.

עברנו לא מכבר ימים גדולים מאוד - ימי החנוכה, של מלחמת בני חשמונאי, שאלמלא הם נשתכחה ח"ו תורה מישראל, והרמב"ן בפרשת ויחי (מ"ט י') מזכיר בדרך אגב את גבורתם ומסירות נפשם. יעזרנו ויחזקנו הקב"ה, שנזכה לעלות למעלה מעלה, וככל שיותר ידבקו לתורה בטהרתה, שיותר יהיו דבקים בתורה, ולשמור ולשמור שיהיה בטהרתה כנתינתה, להכניס בכל בית את האושר הגדול של תורה ויהדות, שזה מה שתמיד היה בכלל ישראל, על זה התפללו ובכו. סיפרתי מה שאני זוכר מסבתי ע"ה, שמנענעים את העריסה ושרים על הילדים והנכדים, שיהיו הוגים בתורה ותלמידי חכמים.

אינני אומר מוסר לאברכים, אנחנו רק מתחזקים פה בבחינת 'איש לרעהו יעזרו ולאחיו יאמר חזק'. אנחנו בשבוע של קריאת 'חזק ונתחזק', שנזכה באמת להגות בתורה בטהרתה כנתינתה מסיני, ולעמוד על משמר היהדות, ובזה נזכה שיתקרב כבר הגאולה השלימה במהרה בימינו, אמן ואמן.

סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה¹⁶

האמת היא שכל שנה היה לי קשה לי לדבר, והשנה ביותר, לדבר בפני אברכים שעמלים בתורה, והרבה עמלים מתוך הדחק, שהקב"ה ישפיע לכולם ברווח. אך אדבר בקצרה כמה שאוכל, ואומר קצת דברים ידועים שמדברים מאליהם.

ישר כאשר עשהו האלוקים

סיימנו עכשיו ספר בראשית, 'ספר הישר'. האבות נקראו 'ישרים', 'האלוקים עשה את האדם ישר', הפסוק מדבר על כל אדם, ובפרט על אדם הראשון יציר כפיו יתברך. אדם הראשון כשנברא היה בתכלית היושר, בתכלית ההשגה, וכמבואר ב'נפש החיים'¹⁷ שרק הוא השיג טעמי תורה עד תכליתם, ואחר החטא אין אדם בעולם שיכול שוב להשיג כן, ואפי' משה רבינו.

ומה שביקש 'חשבונות רבים', כבר מבואר בדברי רבינו הגר"א ז"ל שהיה לו כאן חשבונות לטובה, שהוא רצה להכניס את היצר לתוך האדם ויותר להתגבר... אך בכל זאת היה זה לא כאשר ציוה ה', ע"ז נאמר (משלי כ"א, ל'): 'אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'", אפילו 'חכמה' שיש בה באמת חכמה ותבונה ועצה, אם זה לא כאשר ציוה ד', אז לא כלום, זה רק קלקול וירידה, זה נטיה מהיושר, יושר זה השלימות, 'עשה את האדם ישר', 'פקודי ד' ישרים', 'לישרי לב שמחה', לעשות רק מה שיצא מפי ד'.

_____ ©

16. ביום היארצייט לרבנית הצדקנית ע"ה, האחרון בחיי רבינו זיע"א י"ד טבת תשע"ח.

17. שער ד' פרק כ"ח.

ומבואר עוד בדברי רבינו הגר"א ז"ל, שהחטא היה מה שנמשך אחרי חכמת הטבע, אדם הראשון שנברא כביכול ע"י הקב"ה בעצמו, היה שייך למדרגת חכמה עילאה, והיה צריך להיות דבוק וקשור רק בהקב"ה ובמקור החכמה ש'תחיה בעליה', וכשהוא נסתכל למטה, לחכמת הטבע – חכמה תתאה, זה גופא היה הפגם הנורא, שהתנתק ממקור הדעת, התנתק מ'החכמה תחיה בעליה' ובזה היה שייך בו מיתה.

הדבר מסור לכאו"א

ואולם הדבר מבואר בדברי רבינו הרמב"ם, שאף אחר החטא והקלקול הגדול עדיין נשאר לנו מהיושר הראשון, ומי שחפץ ומבקש יוכל לשוב להיות ישר ללא החשבונות הרבים, וכידוע מש"כ הרמב"ם בסוף הל' שמיטה ויובל: 'ולא שבט לוי בלבד, אלא כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו, להיבדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעבדו, לדעה את ה', והלך ישר כמו שעשהו האלוקים ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר ביקשו בני האדם, הרי זה נתקדש קדש קדשים ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים, ויזכה לו בעולם הזה דבר המספיק לו, כמו שזיכה לכהנים וללויים, הרי דוד אומר ה' מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי'.

ודאי אין הכוונה ששייך לחזור להיות ישר כמו אדה"ר ממש, זה יתוקן רק לע"ל, וכמבואר שם בנפש החיים. זה הקב"ה רצה במתן תורה, שאז חזרה הבריאה לראשיתה ואז פסקה זוהמת הנחש, ואז נאמר 'אני אמרתי אלוהים אתם ובני עליון כולכם', ששוב לא היתה מיתה בעולם כקודם החטא, אך ע"י שאמרו למשה 'דבר אתה עמנו' הפסידו מעלתם, ומזה נמשך אח"כ כל הקלקולים, והגיעו אח"כ לחטא העגל, וע"ז נאמר 'אכן כאדם תמותון וכו'.

וכבר הזכרנו הרבה פעמים מה שמבואר בדברי אדוננו הגר"א ז"ל (נדפס מכת"י על ישעיה) על הפסוק 'ניאצו את קדוש ישראל נזורו אחור', ומבאר אדוננו הגר"א ז"ל שהכוונה על מה שאמרו 'דבר אתה עמנו ונשמעה', זהו 'נזורו אחור', להפסיק את העליה, שעד עכשיו הם שמעו מפי הגבורה וכעת

הם 'נזורו אחור', וזה ישעיה הנביא בא לגלות [שהוא היה בבחינה מסוימת הממשיך של משה רבינו; משה אמר "האזינו השמים וכו'", וישעיה אמר "שמעו שמים כו'"] שהשורש של החטאים של דור החורבן – שכידוע היו ג' עבירות החמורות – התחיל במה שאמרו בשעת מתן תורה 'דבר אתה עמנו'. וזה מוסר גדול כמה חמור הוא להפסיק את העליה, וכידוע מש"כ אדוננו הגר"א ז"ל עה"פ 'אורח חיים למעלה למשכיל למען סור משאול מטה', שאם אדם לא ממשיך תמיד את העליה, לא רק שהוא לא יעלה, אלא בהכרח הוא ירד למטה, אדם הוא לא עומד, רק מלאכים נקראים 'עומדים' – 'ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה'.

סולם מוצב ארצה

והנה אדם הראשון היה במדרגה גבוהה ביותר, ומבואר בחז"ל¹⁸ שהמלאכים רצו להשתחוות לו וכו', ובבת אחת נפל ואיבד את רום דרגתו [אף שודאי גם אחר החטא נשאר במדרגה גבוהה, וכדאמרו חז"ל שעשה תשובה גדולה, וישב ק"ל שנים במי גיחון עד שכל גופו נעשה ככברה, ולעתיד הוא נמנה עם הז' רועים, אך מ"מ כבר לא שב לדרגתו כלפני החטא]. ובמדרש (רבה פ"ט, ט) אמרו חז"ל על המילה "איכה", וז"ל: ויקרא ד' אלוקים אל האדם, איך הוית, אתמול לדעתי ועכשיו לדעתו של נחש, אתמול מסוף העולם ועד סופו ועכשיו בתוך עץ הגן. ורואים כאן שאדם יכול ליפול ולאבד דרגתו באחת ח"ו..

ובאמת תמיד אני מתפלל בענין זה, שהרי מי שרואה מה שכתב רבי חיים ויטאל על המדרגות שנצרך כדי לזכות לרוה"ק, רואים שצריך לזה דרגה גבוהה

©_____

18. בפרקי דר"א (פ"א) אמרו: עמד על רגליו והיה מתואר בדמות אלוקים, ראו אותו הבריות ונתייראו כסבורין שהוא בוראן ובאו כולם להשתחוות לו, אמר להם באתם להשתחוות לי בואו אני ואתם נלך ונלביש גאות ועוז ונמליך עלינו מי שבראנו, הלך אדם לעצמו והמליך אותו ראשון וכל הבריות אחריו ואמר ד' מלך גאות לבש וגו'.

של עבודה וזיכוכ המידות¹⁹. וגם במסילת ישירים רואים זאת, שמדרגת רוח"ק היא בסוף כל המעלות, וכדי לזכות לה צריך להיות זך ונקי²⁰ וכו'. וא"כ קשה מאוד להבין מה שמבואר בגמ' (סנהדרין ק"ב ע"א) שאמר הקב"ה לירבעם 'חזור בך ואני ואתה ובן ישי נטייל בגן עדן', וענה ירבעם ושאל להקב"ה 'מי בראש'. וזה תמוה, שהרי הוא זכה שהקב"ה ידבר עמו, וא"כ מוכרח שהגיע לדרגה גבוהה של נקיות וזיכוכ המידות, ואיך יתכן שעדיין נכשל בדבר כזה.

ומה שרואים כאן, שגם כאשר האדם נמצא ברום המעלה, גם כאשר 'ראשו מגיע השמימה', עדיין יש 'סולם מוצב ארצה', כל עוד שהוא קשור עם הגוף החומרי כאן בארץ, עדיין יש לו שייכות למידות השפלות של העוה"ז, ואם הוא לא יעמוד על המשמר כל הזמן, אז הוא עלול להיכשל בדברים היותר פשוטים וגסים ח"ו.

בספר 'מגיד מישירים' לה' בית יוסף', מובא שהמגיד ציוה לו שילמד בכל יום מספר 'חובות הלבבות'²¹. וכתב ע"ז גאון עוזנו החיד"א (עבודת הקודש סוף סימן א')²² שזה היה בזמנו של הב"י, אך היום שכבר יצא ספר 'ראשית חכמה' אז יש ללמוד בו ולא בחוה"ל. ואני בעיני, אולי זה גאוה לדבר ככה, כאילו יש פה איזה אני, אך אני חולק על דבריו של החיד"א [גאון עוזנו], אדרבא, בדווקא המגיד ציוה לו שילמד בספר חוה"ל, ללמוד את המוסר הפשוט, לשבור את

_____ ©

19. עיין שערי קדושה (חלק ג' שער ז' ח' וח"ד שער ב' ג').

20. במסילת ישירים סוף פכ"ו בביאור מידת הקדושה: ומשם יעלה אל מעלה גבוהה יותר והוא הרוח הקדש, שכבר תגיע השכלתו להיות למעלה מחק האנושי וכו'.

21. (בסוף פרשת בהר) וז"ל: וג"כ תקרא קריאה אחת מספר חובות הלבבות להכניע היצה"ר ולהשפילו מתוקפו.

22. שם כתב החיד"א כן בשם מהר"ם פאפירש, וז"ל החיד"א: עיין בספר אור צדיקים (סימן י"ז אות כ"ז) מר"מ פאפירש ז"ל, וז"ל והמגיד אמר שטוב ללמוד בספר חובות הלבבות, ונ"ל שבזמנו לא היה ספר ראשית חכמה, והאידנא לא תזוז מיניה, עכ"ל.

התאוות והיצרים החומריים הגסים, לא רק לדעת מה שפוגמים בעולמות העליונים, אלא כאן בעוה"ז, בעולם החשוך דחשוק, זה צריכים לשמור כל הזמן. המשנ"ב (סימן תר"ג סק"ב) מביא בשם האריז"ל והגר"א ז"ל שצריך ללמוד מוסר בכל יום, ומי יכול לחלוק על זה. אני לא בא להגיד מוסר לאחרים, אך הדברים מדברים בעצמם.

אין שיור רק התורה הזאת

אין לנו שיור רק התורה הזאת, בזה יש לנו הבטחה של 'לא מאסתים ולא געלתים'. צריכים לייקר את התורה, חז"ל אומרים על לימוד התורה שזהו יותר מכה"ג הנכנס לפני ולפנים, זה דברי חז"ל מפורשים, וזה כפשוטו.

צריך גם לזכור את ה'ברכו בתורה תחילה', חז"ל אומרים שעל זה 'אבדה הארץ', צריך לזכור את מקור התורה - את נותן התורה. הרמב"ם בפי' המשנה בהרבה מקומות מתחיל 'אמר הקב"ה למשה בסיני', כך צריך לחיות את זה, מה דיבר ה'.

סיפר לי אדם שהיה נוכח בשעה שמרן הגר"ש זצ"ל [שאוּלי ניתן לומר עליו שהיה אחרון הגאונים] התחיל שוב מסכתא שבת, וכן אמר: הקב"ה ברא את העולם בששת ימי המעשה, ואח"כ שבת ביום השביעי, ולכן ציוה אותנו על שמירת השבת, וציוה על ל"ט מלאכות שאסור לעשותן, ואחת המלאכות היא 'הוצאה מרשות לרשות', וזה מה שהמשנה אומרת...

אחרית הימים

נמצאים כעת בזמנים קשים וצריכים מאוד להיזהר לא להיכנס לשום 'אשר קרך' ח"ו. מבואר בחז"ל שגלות ה'ערב רב' זה הכי קשה, אנו כבר באחרית הימים ממש מסתמא. קשה לי מאוד מאוד להזכיר דברי אדוננו הגר"א ז"ל בענין גלות הערב רב, שמבואר בדבריו שכבר בחטא הראשון של עץ הדעת, היה מעורב בזה כח הערב רב, שכתב הגר"א (בתיקונים, והרחיב בזה ר' נפתלי

הערץ ב'הל אור' שהיה מגדולי הבקאים בתורת הגר"א בנסתר) שאדם הראשון היה כולל בתוכו גם את נשמות הערב רב, והם גרמו לו לחטוא. וכמדומה שזה דבר מחודש שאדוננו הגר"א ז"ל חידש כן ללא מקור מפורש, שענין הערב רב היה כבר בראשית הבריאה. ובאמת שהתורה משבחת את זה, 'וגם ערב רב עלה איתם', ומשמע שזה לשבח, ואם היו באמת שומעים למשה היו הם מתבטלים וטפלים לישראל, ואדרבא היה בזה ריבוי כבוד שמים, אך כשלא שמעו לקולו יצא מה שיצא.

מתחילים כעת לקרוא בספר הגאולה, זהו זמן מסוגל. השל"ה ועוד האריכו בזה, שבזמן שקוראים בתורה זה מציאות לעצמה, אע"פ שזה לא הזמן בחודשי השנה של יציאת מצרים, אך עצם זה שקוראים בתורה זה משפיע.

אני מודה לאברכים שבאו, יתן ה' שכולנו נזכה להתברך גם בגשמיות, שיהיה ברווח, ובפרט ובעיקר ברוחניות. זה זמן שצריך 'איש לרעהו יאמר חזק', ואני גם רוצה להיות נטפל להציבור הק' שבא לכאן. ויה"ר שמהרה נזכה לגאולה השלימה שאנו מחכים ומצפים לה, וצריכים לצפות לזה, כלשון הרמב"ם (בסוף הל' מלכים) כידוע. ונזכה מהרה לקיום 'ונגלה כבוד ד', 'ומלאה הארץ דעה את ד', במהרה בימינו, אמן אמן.

דברי זכרון

אם הישיבה • אלון בכות • אהל רחל

אם הישיבה

דברי זכרון

אם הישיבה

ל"ב שנים חלפו מאותם רגעים עוטי הוד, רגעים שלא ישכחו מלב, מלב כל מי שהיה שם במקום, בחדר הקטן בבית החולים "איכילוב" שבתל אביב.

בחורים צעירים היינו, בני הישיבה הקדושה "מעלות התורה", שגדלו כבנים ממש, אצל רבינו הגדול והרבנית ע"ה, הרבנית שדאגה את עתידם הרוחני של כל תלמיד ותלמיד, וגם את עולמם הגשמי, האוכל המוגש בחדר האוכל, מראה הפנימיה החדשה שזה עתה נחנכה ברחוב אבן שפרוט, וטובתם של הבחורים כולם, ושל גאון ישראל העומד בראשות הישיבה, רבינו הגדול זיע"א.

לימים סופרו עדויות מופלאות כאשר תלמידים רבים ספרו היאך בדברים שלא היה שייך לקבל את העזרה מהאב והאם מסיבות שונות, מילאו רבינו והרבנית את התפקיד של האב והאם, עד כדי שהיו רגילים לילך להתפלל בכותל המערבי ביום נישואי התלמיד, ולפעמים אף היו מתענים עבורו. ועל אחת כמה וכמה לאחר הנישואין וברבות הימים, כשאין כמעט בית שאינו צריך לפעמים עצה וכי"ב, ובהם עובדות מופלאות עד למאד, על מסירותה של הרבנית לכל תלמיד בכל השנים, בסיפורים כחד מן קמאי ממש.

נקל איפה לתאר את התחושה הנוראה, של ההלם בהשמע הידיעה, על מה שאירע באותה שבת של שמחה בתל אביב, כשהרבנית התמוטטה ואושפזה בבית החולים, כשרבינו הגדול לידה, לא זו ממיטתה, וכולם שקוע בתורתו הוגה יומם ולילה ומתפלל לרפואתה.

בעת ימי חוליה האחרון של הרבנית ע"ה, לא סר מרן זצ"ל ממיטתה בבית החולים, ואף בעודו שם היו כל מעיינותיו שקועים עד לאחת בסוגיא ד'ברירה', וכפי שהעיד תלמידו ובן ביתו הקרוב הגאון רבי יוסף פטרוש שליט"א ר"י מעלות התורה: "כשהרבנית ע"ה היתה בבית החולים, היינו איתו שם ודבר עמנו על 'יש ברירה, אין ברירה', 'בדרבנן, בדאורייתא', 'בעיקר מן התורה'..." והעיד אחד מהתלמידים שליט"א

כי כאשר שב הגאון רבי אליהו דוד רייכמן שליט"א מביקורו אצל מרן זצ"ל בבית החולים, סיפר בהתפעלות עצומה רבי שמואל יושב בתוך החדר בבית החולים עם דפים וספרים וכותב 'קונטרס ברירה' בסוגיות העמוקות של 'ברירה!'....

עובדה מופלאה שסופרה היא שעם כל המצב הקשה של חוסר הכרה עמוק, הרי שכאשר כיסוי הראש זו קצת ממקומו, היה מורגש שידה נטויה לכיוון הראש לתקן את הדבר, והיה לפלא בעיני הרופאים שצינו זאת כדבר המושרש כטבע על אודות צניעות כיסוי הראש, אף שחוסר ההכרה היה מוחלט, משום שהאירוע פגע בגזע המוח....

אנו, בני הישיבה, התחזקנו בכל כוחינו בלימוד ובתפילה, ב ביום ב' י"א טבת תש"ן הגיע נשיא הישיבה, גאון ישראל מרן הגרש"ז אויערבאך זצוק"ל להיכל הישיבה, ולאחר תפילת המנחה נעמד למרגלות ארון הקודש, כשכל בני הישיבה עומדים לשמוע את אשר יאמר, ובקולו החלוש סיפר את העובדה שהיתה בעת חוליו של ריש מת'בתא דראדין הגרנ"ט זיע"א, כאשר בני הישיבה החליטו "לתרום" ימים ושעות של לימוד לרפואתו,

ולאחר מכן הלכו המשגיח עם עוד ב' אברכים לבעל הח"ח זצלה"ה ושאלהו מה הוא מוכן לתרום וחשב הח"ח זצלה"ה והשיב שהוא מוכן לתרום דקה אחת של לימוד תורה שלו בשביל ידידו הגאון ר' נפתלי, ובזה לימדם מה ערכה של כל דקת לימוד.

וסיים מרן הגרש"ז זיע"א, כי אף שהנה בימינו לא נהגו לתרום ימים או שבועות וכו' משכר לימוד התורה אבל מכל מקום צריך להתמיד בתוה"ק ולא מיבעיא שצריך לשמור הסדרים וכו' אלא גם צריך להוסיף בלימוד התוה"ק.

באותם ימים, ולאור מצבה הקשה של הרבנית, התארגנו משלחות של בחורים שיתחלפו בתורנות להיות בבית הכנסת של בית החולים איכילוב, כדי שבאם יצטרכו "מנין" שיהיו במקום, תורנויות שהתחלפו מידי יום, כשבילילה שלפני אותו יום מר ונמחר, הגענו לבית החולים להחליף את אותם בחורים ששהו שם יום קודם.

היה זה אור ליום חמישי, עם שחר, כשהבוקר קריאת התורה והפסוק "מתה עלי רחל" קיבל משמעות מפחידה, רבינו זיע"א עלה לקריאת התורה לבית הכנסת, וחזר לשבת ליד מיטתה של הרבנית, כאשר במהלך השעות שלאחר מכן, הודיעו הרופאים שלהערכתם המצב ממשיך להתדרדר וכי בזמן הקרוב יקרה הגרוע מכל.

אחד מהשוהים ליד החדר, אץ במהירות לבית הכנסת של בית החולים, וכולנו שעטנו לעבר המחלקה, שהרי איש אינו יודע מה היא השניה המדייקת... ולאור דברי הרופאים הבנו, שהמטרה לשמה הגענו למקום הגיעה, רגעי יציאת הנשמה של הרבנית ע"ה...

שני אפיזודות באותם רגעים נשגבים שלא ישכחו מלב, יסופרו לדור, הראשונה היתה באותם רגעים בהם נכנסנו לחדר הקטן, היה זה חדרון זעיר, בו היו שני מיטות של חולות מסוכנות, האחת הרבנית ע"ה ולמידה אשה שילדיה "מוערכים" מאד בקרב הציבור החילוני, שאף הם שהו בסביבתה, באותם רגעים שבהם הרופאים בקשו שנכנס לאמירת ה"וידוי" הוחלט על ביצוע בדיקה רפואית קצרה לחולה השניה, שהיתה אף היא במצב קשה, ואחד מבני משפחתה החל לנסות לגרש בהתלהמות קולית ובכעס, את הנוכחים מהחדר, מייד נעמד מולו אחד מבני ה"מנין" וענה כסיל כאוולתו... איש לא תכנן לזוז מסביב מיטתה של הרבנית ברגעים שכאלה...

באותו רגע, הרים רבינו זיע"א את עיניו, ואמר בפסקנות "בלי כעס!", ומייד הוסיף, "תצאו לחמש דקות בדיוק, ותחזרו", הנוכחים היו המומים, הלא במשך שבוע שלם מחכים כאן משמרות למטרה אחת, להיות במנין ובידוי עם הרבנית ברגעי עזיבתה מן העולם, הלא כעת הרופאים אומרים שזה קרב ובא, והנה ראש הישיבה, לוקח "אחריות" שניתן להתעכב לחמש דקות הקרובות...

היה מי שהפעיל "סטופר", ואכן אחרי הבדיקה שנעשתה בזריזות כאשר עברו חמש דקות בדיוק נכנסנו שוב לחדר, והחלנו באמירת הוידוי, והנוסח המלא המופיע ב"מעבר יבק", כשהמוניטור מראה אט אט על ירידת הקצב, וכשסיימנו, נחיה הקו במכשיר המוניטור ישר... ומייד נגשו לכסות את הנפטרת...

באותו רגע, ביקש רבינו מסכת "ברכות", כולם החרישו, ואז, בקולו הוא קרא את דברי הגמרא מאי חייב לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה... והתנן על בשורות

טובות אומר הטוב והמטיב על בשורות רעות אומר ברוך דיין האמת אמר רבא לא נצרכה לאלא לקבולינהו בשמחה... ואז ברגעים של השבר הגדול והנורא, שלפטירת אשת נעוריו, או אז הוא בירך ברכת "דיין האמת", באותה כוונה ובאותה צורה בה הוא מברך ברכות, ויהי לפלא... (לימים היה מי ששאל את מרן מדוע היה צריך את הגמרא, וענהו שהיה צריך את הזמן הזה (אותם שניות) כדי לחזק בליבו את ההרגשה והיכולת לברך כפי שצריך, גם בשעת השבר הגדול)

"אז הבנת" שח באוזני אחד מהנוכחים, יהודי "בעל צורה", כי "לאו דין בר נש!!!"

ימים מספר לאחר הסתלקותה של הרבנית ע"ה, נכתבו השורות הבאות, שכותרתן "אם הישיבה", מילים שנבעו מהלב, מילים שנועדו להביע מעט מהרגשות, שהרי כולנו, כל בני הישיבה, חשנו כבנים ממש, דאגנו את דאגת חוליה של הרבנית, וביכינו את הסתלקותה, באותו ליל טבת קר, כששעה ארוכה אנו עומדים באויר הקריר של חודש טבת, ומאזינים להספדו של אבינו זיע"א, אותו הספד מרטיט ונדיר, שנחרט לדורות.

וכך במלואות שלושים להסתלקותה, נכתבו אז בעט רועדת, המילים הבאות:

פורים תשמ"ט. בני הישיבה מסובבים את רבם בשמחת פורים אמיתית הקיימת אצל עמלי תורה וחובשי ספסלי בית- המדרש. לפתע מתרומם בחור צעיר הלום בין וזועק, לעבר הרבנית אשר בקשה את עזרתו רגע קט לפני כן:

אם הישיבה! אשת חבר, והלא מצווה לקום לפניו ובשארית צלילות הדעת שבו רץ לקיום בקשתה...

זו היתה הדמות בעיני התלמידים של הרבנית הצדקנית מרת רחל אויערבך ע"ה.

הרבנית, שניחונה במסירות נפש עילאית למענם, בצערם ובשמחתם כאם אוהבת. וכשרגשותיה עולים אף על רגשותיו של בעל המאורע עצמו,

לא פלא היה לראות לפני שלושים יום את אותם המוני אבלים צעירים ואף כאלה ששיבה זרקה בשערם, נשים וטף, סובבים חסרי אונים ובלתי מאמינים לנוכח האסון הגדול שנפל על ראשם ביום בהיר.

שח לי אברך שהכיר את מעשיה שנים רבות, "הלא אני ולמעשה כל אחד הרגיש אצלה כבן יחיד". והיא אכן נתנה לכל אחד את ההרגשה, שהזמן וכל הזמן העומד לרשותה, למענו הוא.

כמעט כל אחת מנשות אברכי הישיבה שילדה ילד במז"ט [ביחוד אלה מהן שבני משפחתן היו מרוחקים או חלילה לא קיימים] כבר ביום הלידה או לכל המאוחר למחרת, הופתעה היולדת לראות את הרבנית ע"ה יושבת על ידה, מתעניינת בשלומה ומנעימה את זמנה, הן בשיחות רעות והן בסיוע ככל האפשר.

אולם לא אלו בלבד היו ביקוריה בבית החולים. ליל הושענא רבה תשמ"ו, לאחר סוכות רדוף יסורים ומכאובים השיבה לשואל מה יוכל לסייע בידה, "אנא דאג שאוכל להגיע לביה"ח הדסה עין כרם. עלי לבקר חולה הנמצאת שם" כעת? נדהם הלה במצבה "מוכרחת אני", משיבה הרבנית; החולה שוכבת לבדה על מיטתה, ואיזו שמחה יכולה אני לגרום לה בביקורי זה! (כמובן שלא נותרה הברירה בידו של אותו אדם, ובאותו הלילה הוסיפה הרבנית לעצמה עוד סניגור)

כוחה לחוש את כאב החולה והזולת, הביאה גם לעודד בקביעות יהודים, שגדלו כל ימיהם בין משפחותיהם השומרות תורה ומצוות, ונאלצו לשכב באין אונים בין צוות נוכרי בבית החולים הנוצרי לחולים חשוכי מרפא.

כך גם ישיבה וחישבה את זמן צאתו מחדר הנתוח של פעוט בן חודשיים, ילדו של אחד התלמידים, ומיד בהגיע השעה התקשרה אל הוריו, לדרוש בשלומו ולעודדם. בשומעה על יולדת היושבת על משבר, היתה פותחת בתפילה, כשספר תהילים נשאר בידה עד שידעה כי הכל עבר בשלום. לא לשווא אמר עליה בעלה, הגאון הגדול ר' שמואל אויערבאך (שליט"א) כי "התפללה והתפללה עבור כל חולה על כל צרה, וזאת מתוך היותה תלויה אך ורק ברצון הקב"ה "ללא עצמיות" ללא מפריעים רצון הקב"ה הוא הקובע. "ואהבת לרעך כמוך אני ה'".

ידוע המעשה בגר, שבא לפני הלל ובקשו "למדני כל התורה על רגל אחת אמר לו: "מאן דסאני לך לחברך לא תעביד". ביאר המגיד מדובנא, כי "אדני התורה נוסדו על שני אהבות ובהן תלויות המצוות של בין אדם למקום ובין אדם לחברו". ומתוך המצוות של "בין אדם לחברו" מגיע ל"בין אדם למקום". זהו היסוד של בין אדם לחברו זהו... כל התורה כולה".

זו היתה מהותה של הרבנית ע"ה. לסייע לכל בחור ובחור, בדרכו הוא, ועל כל צעד ושעל. לחיות את מצוקות הזולת ולשמוע את המיית לבו. מכך נבעה ההקפדה היתרה על ארוחות הישיבה, שיתאימו ויטעמו לחיך הבחורים; מכך נבעה גם תוכחתה, תוכחת אהבה ודאגה, לבחורים שיצאו לצינת החורף וגערתה בקשתה "הן אתה עלול לחלות חלילה". היא שהשיבה אותם חזרה עטויי סודרים.

גם אלה שידם לא השיגה די מחסורם, הן מחמת המצב הכלכלי בביתם והן מחמת עוזבם אחריהם חיים אחרים. גם כל אלו זכו. ועוד לפני שתפסיק עין מי להבחין, כבר ראו עינייה החודרות את מצבם. וברגישות על מנת שלא תיגרם או נעימות, תמכה וסייעה בידם.

לאחר פטירתה נודע לאברך הנשוי זה מספר שנים, כי בעת חתונתו, בידעה כי עדיין אין לו מקום דיור, עמלה הרבנית במאמצים רבים לחפש בעבורו דירה. לא אחת הגיעו הדברים לידי הרגשה, שכביכול מחפשת היא את הדירה בעבור עצמה... "זו יותר זולה אך יש בה חסרון פלוני, וזו אמנם מעלה גדולה לה, אך". וכך הלאה והלאה, עד שנמצאה הדירה, כשכל אותה עת [כאמור עד פטירתה] לא היה לבעל הדירה שום מושג כמה עמל ויגיעה השקיעה בכך הרבנית.

גם לשאר החתנים שידם לא הספיקה די חתונתם, עמלה וטרחה להשיג בעבורם כסף למען יוכלו להינשא ולחיות בכבוד. כך, בהרגשה זו של אם אוהבת, טיפחה וגידלה את התלמידים, כשלא אחד ולא שניים זכתה במאמצים רבים להביא בקשרי שידוכין עד להשתפות שמחתם מן ה"אירוסין" ועד ל"שבע ברכות".

וסיפר ראש הישיבה (יבלחט"א) בהספדו, כי כבר לפני שנים רבות, כשהיה לה יום קשה מאד בו התייסרה יסורים קשים ונוראים, ובאותו לילה, היתה שמחת "תנאים" של

תלמיד, לשאלתו, איך אפשר לצאת מהבית במצב כזה, ענתה: "מה כל זה שייך לבחור, והלוא הוא מחכה בכליון עיניים לבואנו, ומה שייכים היסורים לזה"...

ואכן, התלמידים הרגישו חובה והכרת הטוב כבן לאמו, ורבים מהם היו מתקשרים מיד לאחר לידת בנם או בתם, ועוד מחדר הלידה, לבית הרבנית, כי ידעו שהיא מחכה ומצפה לדעת שלום האם והנולד למז"ט. כל היחס החם והאוהב הזה, כל הגישה של לחיות ולהרגיש את הזולת, היה לא רק ביחס לבני הישיבה ולתלמידים, במשך כל השנים, אלא גם לכל יהודי באשר הוא. סיפורים רבים קיימים, על העידוד הרב שנתנה לקשיי יום ולאנשים שצוק העיתים הכריעם מחד גיסא ומאידך על ההשתתפות בשמחה של כל אחד ואחד, והוספת תוספת שמחה על שמחתו.

כל אדם מצא אצלה אוויר קשבת ויצא בהרגשה כאילו הוא, והוא בלבד, חשוב אצלה והנו היחיד שבו טרודה כל דאגתה. בוקר אחד, כשחולשתה גברה, ביקשה ממנה אחת מנשות התלמידים, כי תואיל לסור מעט לנוח, מאחר ובמצבה הנוכחי אין באפשרותה להמשיך ולהסתובב. כשהתקשרה בשעות הצהריים לברר האם קיימה את בקשתה, הופתעה לשמוע תשובה שלילית. מדוע? הקשתה? "ראי", הסבירה הרבנית כמתנצלת, "מיד לאחר שהתקשרת, הגיע אחד שהיה זקוק לעזרה וישב כאן זמן ארוך, מיד אחריו הגיע יהודי נוסף, וכשרק יצא הוא צלצלה פלונית בענין חשוב, כך שלא עלה בידי לנוח..." וכל זאת עשתה (ופעלה) מתוך מאור פנים בלתי מצוי, כשהמקבל מרגיש כאילו הוא העושה את הטובה... זכתה והתקיים בה "חכמות נשים בנתה ביתה" [משלי י"ד] ופ' רבינו הגר"א: "הנשמה נקראת אשה"... וזה חכמות נשים, המובחרות שבנשים, מי שיש להן נשמה טובה' רואות שיבנה ויתקיים ביתן שהוא העולם הבא".

היא שכל חייה דאגה ועמלה לבנות לך חיי עולם הבא, קיימה בעצמה: "חש בראשו יעסוק בתורה, חש בגרונו יעסוק בתורה, חש בכל גופו יעסוק בתורה. שנאמר "ולכל בשרו מרפא". באשר הקדישה כל כולה ואף בזמנים קשים של יסורים למען לומדי תורה ולמען הרבות כבוד התורה.

בימי השבעה סיפר אחד המקורבים, כי כל אהבת התורה הרבה שיש לבנו הצעיר, כולה בזכות הרבנית ע"ה. בכל פעם שהיה הילד מגיע לביתם היתה דואגת שהרב

(שליט"א) יבחן אותו על תלמודו, וכשהצליח עודדה אותו בדרכים שונות, ומדי פעם אף העניקה לו תשורה נאה, כך נהגה גם בכל פעם שקיבל תעודה ובה ציונים טובים. בפעולות נבונות אלו השרישה בנער במשך השנים את המושגים של אהבת תורה.

סיפורים דומים הושמעו מפי אברכים רבים, שהעידוד והמרץ, שניתנו לילדיהם ע"י הרבנית, שיפרו לאין ערוך את השגיהם בלימודים. וכבר ציין בעלה ראש הישיבה (שליט"א) בהספדו, כי כבר לפני שנים התבטא עליה יהודי שהיה בר- דעת גדול, וגם "מבטל" גדול, כי הוא לא ידע ששייך כיום אש יוקדת כזו של אהבת- תורה אצל אשה, ודבר חידוש הוא לו".

ואולם למוקיריה ולבני הישיבה לא היווה הדבר חידוש. מדי פעם התעניינה ושאלה בחורים, אד הם מרוצים מהחברותא, וכיצד מתקדמים בלימוד ועודדה אותם להמשיך ולהתעלות, ובכל פעם שעבר על ידה בחור, שידעה כי מיטיב הוא בלימודו, שמחה ודאגה לעודדו ולהסב לו יתר קורת רוח. ידידה ותיקה שלה סיפרה, כי הרבנית שהתעמקותה והתרגשותה בתפילה היו לשם דבר, סיימה פעם את תפילת מוסף בזריזות. לירידתה, שתמהר. על כך, השיבה: "ביטול תורה של חמש דקות של הבחורים, חמור יותר מאריכות תפילתי, שהרי יאלצו לחכות לי בחדר- האוכל.

גם כאן ידעה לשלב את אהבת התורה וה"אהבת לרעך כמוך". ונוכח בזה פעם אברך בן - עליה שהגיע בשעת חצות אל ביתו של ראש הישיבה וכולו ממרר בבכי: "מה יהיה איתי, איני רואה ברכה בלימודי". לאחר שראש הישיבה (יבלחט"א) נחמו ועודדו, ויצא וחיוך על פניו, לא שכחה הרבנית להוסיף גם היא דברי עידוד וברכה.

"וראשה מוצב השמימה" בכל תנועה, בכל דיבור כל מעשיה לשם שמים [מתוך ההספד] את זאת ראו נגד עיניהם התלמידים הרבים בהתאבלם אבל גדול ובהיותם ממררים בבכי רב, בהלקח מהם בחטף הרבנית עליה השלום שהיתה להם כאם נאמנה.

אולם, יודעים אנו, כי הרבנית, שדאגה לנו כל השנים, תהיה עלינו כ"רחל מבכה על בניה". למען לא נחשה ונוסיף אומץ בלימוד התורה ויראת השם, כי "יש שכר לפעולתך ושובו בנים לגבולם".

ואכן זכרה של הרבנית לא נשכח, אחר פטירתה לקח ראש הישיבה ע"ע ללמוד בעומק ובעיון מסכתא אהלות. כאשר בסיום אותה שנה אף הוציא את ה"דרכי שמואל" על אהלות, כידוע. את היגיעה המופלגת והנוראה במסכתא הזאת אין לשער ואין לתאר. בכל לילה אחר סדרי הלימוד בישיבה וכן בין הסדרים היה שקוע כל כולו בסוגיות הקשות והחמורות של פרק מגדל וכוורת. וכמה וכמה קניינים חידש ביגיעה עצומה באותם פרקים ובסוגיות האלו לאחר ימים ולילות וחודשים שעמל ויגע בסוגיות. כך ראינו לילות שלמים בהם נשאר רבינו בבית המדרש, ויצא ממנו רק לקחת את התפילין בשעת בוקר, ולגשת להתפלל, כך היה באותה שנה בליל ראש השנה מיד אחרי מעריב כאשר מרן התיישב עם 'אהלות' ועמל שעות ארוכות בעמקות. כל אותה שנה היה עמל על אותם פרקים ואותן סוגיות חמורות עד שכתב את הפרקים בחידושיו, ואף לאחר שכתב תיקן ומחק וכתב מחדש אינספור פעמים, והכל ביגיעה מחודשת. לאחר שנה בסמוך ליום היארצייט לרבנית ע"ה, הוציא את חיבורו "דרכי שמואל", שהיה לסולת זכה ומזוככת מחידושי תורתו על פרקי אהלות.

בספר 'מנחת צבי' לתלמידו הגאון רבי צבי וידר שליט"א ר"י מעלות התורה, כתב מרן זצ"ל את המילים הבאות: "עם וסמוך לסיום עריכת הדברים בירח טבת, היה בי יד ד', ובפרשה זו סתומה נלקחה ממני מאור חיי ומתה עלי אשתי הצדקנית והחסודה אשר נתן לי הקב"ה לעזרה לחיים, לא לפי מעשי, אלא ברוב רחמיו וחסדיו העצומים, ואשר עמדה לימיני בכל לבה ובכל נפשה, מרת רחל בת ר' פנחס אליעזר הכהן ז"ל, יזכור לה ד' מסירות נפשה ואהבתה הנוראה לתורה בלי מצרים".

כך היה גם כאשר הבאנו קמיה מרן זיע"א, את שיחות המוסר שמסר, עודד ושמח בצאתם לאור עולם, והיה זה הוא שקבע את שם הספר כ"אהל רחל", לע"נ הרבנית, כאשר בהסכמתו וברכתו לדברים כתב רבינו זיע"א:

וקראתי לזה "אהל רחל", על שם אשתי הצדקנית והחסודה מרת רחל ב"ר פנחס אליעזר הכהן ז"ל, אשר היתה לי לעזרה במלא מובן הדבר, ויהיו הדברים לעילוי נשמתה

בשער הספר נכתבה מצבת זכרון, שגם עליה עבר חידד הוסיף וחרט בקולמוסו, רבינו זיע"א, וכך נכתב בה.

מצבת זכרון

לאשת חיל, נפש זכה וטהורה
הרבנית הצדקנית החסודה, אשת חבר
מרת רחל ע"ה
בת הר"ר פנחס אליעזר הכהן ז"ל
אשת מרן ראש הישיבה שליט"א
ראו כל ענוותנותה וצדקותיה
חביבים עליה תורה ועמליה
לשם עולם נודעו תפילותיה
בכל מאודה מסרה נפשה, לאהבת תורה ולומדיה
אין ערוך לגודל ורוב חסדיה
ועבודת ד' כל ימי חייה
ניחמה כל לב נדכא בנועם אמריה
אבלה בליבה וצהלתה על פניה
השתוקקה לבוראה בנפש טהורה - ובכל מכמניה
עלתה בסערה השמימה
יום ה' לסדר "מתה עלי רחל"
י"ד טבת תש"נ

מידי שנה בשנה, נערכה אסיפת התלמידים שלמדו יחדיו ש"ס לעילוי נשמת הרבנית ע"ה, כשמשאותיו של רבינו ראש הישיבה זיע"א, היו ירושה לדורות, לשמוע דבר ד' ודברי חיזוק מופלאים, שנאמרו במשא שנת', מופלא ומיוחד, שדומה שמי שהשתתף בו רק הוא יוכל להבין את גודל השעה.

אלון בכות

נהי בכי ומספד שנשא מורנו ורבנו
מרן ראש הישיבה זצוקלה"ה
על זוגתו הרבנית מרת רחל ע"ה
בעת מסע הלוויה

אלון בכות

נהי בכי ומספד שנשא

מורנו ורבנו מרן ראש הישיבה זצוקללה"ה

על זוגתו הרבנית מרת רחל ע"ה²³

בעת מסע הלוויה

"ד' נתן... וד' לקח... יהי שם ד' מבורך מעתה ועד עולם". ד' - הוויה רחמים "נתן", רחמים עצומים.. היו לי, אני מוצא לחובה לומר לפני "וד' לקח".. מודה אני לפניך.. רבון כל העולמים.. על החסד הגדול אשר עשית עמדי... אין אדם נוסף שיודע מבלעדינו - אני ואת והרבש"ע - את החסד שזכיתי עד היום לכוז "עזרה בחיים".. אילו פינו מלא שירה כים... ולשוננו רינה כהמון גליו.. אין אנחנו מספיקים להודות לד' אלקינו... נתת לי כזו עזרה, לא לפי מעשי, - חז"ל אומרים: "אין בעל הנס מכיר בניסו", אדם שהוא במצב אשר ה - "נס" מסבבו מכל עבריו... האדם קטן הוא.. החסדים שהיו לי ממך.. הלא מקיפים כמה את כולי, ועתה הוא הזמן של.. "וד".. הוא ובית דינו "לקח", לא זכיתי שימשיך להגמל עלי חסד כה גדול, הוא הקב"ה ובית דינו לקח.. - החטאים... - אם כל כך מרבים להודות על החסדים שהיו, הלא כבר נכלל בזה ההספד הגדול ביותר... צריך להבין את ה - "נתן", כדי שאח"כ יובן ה - "ולקח", "יהי שם ד' מבורך".. על הכל - "כשם"...

"מי יתן ראשי מים", שאוכל לבכות מ - "ראשי" על מה שצריך אני לבכות, אינני חפץ לבכות על עצמי.. - "מה יתאונן אדם חי".. ואכן לא על עצמי בוכה אני.. כיוון

©

23. הספדו של מרן זיע"א, נכתב באותם ימים, והודפס באלפי עותקים, ולימים נדפס בספרי "אהל רחל", כשהמילים המרגשות הצליחו להטמיע בקרב אלפי אנשים ונשים, מושגי יסוד של אהבת תורה, אהבת חסד, והתעוררות לחיות חיים במציאות של "ושם אשה גדולה", וכפי שהעידו בזה, גדולי ואדירי תורה ויראה, וכזכור לכל מי שהיה באותם הימים.

שקבלתי רק "חסדים", שלפחות אוכל לצאת מידי "מתעצל", להספיד במקצת - קצת להספיד.. אשה כה גדולה...

הרבש"ע בעצמו הלא שמח.. "רוכב ערבות שש ושמח בבוא אליו נפש נקי וצדיק", היי... "נפש נקי וצדיק"... "נפש נקי וצדיק"... מן הסתם בכל יהודי ישנה בחינה במידת מה של "נקי וצדיק".. אולם... מתחלה ועד סוף... מ-צד לצד, מ-עבר לעבר, מבית ומבחוץ, ועמוק עמוק ב-לב פנימה, ולעומק עומק ה-"מוח", - כזו "נפש נקי וצדיק", קשה קשה להתבטאות ולהסביר... הרבש"ע בעצמו הינו בשמחה גדולה, אבל משרתי ד'.. ואנו צריכים לבכות.. על מה שנתמעט ע"י פטירתה "כבוד שמים", אשה שכל מציאותה היה "כבוד שמים", "כבוד הבריות".. לא לעצמה.. אלא לרבש"ע וליהודים, הקב"ה בעצמו כביכול מוותר על כבודו שנתמעט.. ו-שמח, אולם "משרתי ד'" בין מן העליונים ובין מהתחתונים הם צריכים לבכות על מיעוט כבוד שמים.

"שמים בוכים" היי... השמים בוכים !!, בהסתלקותו ובהעדרו של אדם "שמיימי" מהעולם הזה - בשמים ישנם הרבה מלאכים ושרפים, "ישים תהלה" כתוב, "הן בתרשישיו ובאראליו ישים תהלה", הרבש"ע שם "תהלה" גם במלאכים ושרפים, אולם על אשה צדקנית כזו בזה העולם.. באיזה בחינה של מלאכים ושרפים, הרבש"ע אינו שם "תהילה".. היי... "שמים בוכים", ובפרט שישנה אשה - דומני שלא מצוי שתהא אשה כ"כ כולה "שמים", "שמים" - יראת שמים, "ראשה מגיעה השמיימה" בכל תנועה, בכל דיבור, בכל הילוך, בכל מעשיה, להיכן שפנתה וזזה היה "כבוד שמים"...

בעולם הזה בודאי שצריכים לבכות, לא רק על כך שנהנו ממנה "עצה ותושיה", ה-"מאור פנים ישמח לב", השתתפות בצערו של כל יהודי.. לא לתאר זאת.. לא לתאר.. דברים שראו עיני הינם לא לתיאור.. אינני יודע אם יוכלו להאמין לי, אבל ראיתי, ועל כן חייב אני לומר לכם.. ה-"השתתפות בשמחה" בהיותה שרויה במצבים קשים ועגומים עד מאד של צער, "שמחה" בשמחתו של יהודי, של מקורב, אני ראיתי שהיא שמחה עוד יותר מבעל השמחה.. יותר מבעל השמחה בעצמו.. אני חוזר ואומר שלא מוכרחים להאמין לי, אולם חייב אני לספר זאת, זכורני ששחה לי פעם, שבלהשתתף בשמחתו של הזולת עומדת היא בדרגה גבוהה יותר ממני, זאת היא אמרה לי, היא היתה בכל, בדרגה גבוהה ממני, אבל זאת היא אמרה לי.. וזה לאחר ענותנותה היתירה.

"רחמנא לבא בעי".. לא רק מעשים ודיבור, הוי... "לב", מה שהקב"ה רוצה מיהודי.. תנה בני לי לבך, היי... כזה "לב" נקי.. כזה לב טהור, חייתי עמה שנים רבות ויכולני להעיד: כזו טהרת הלב, אינני רוצה להגזים, ואינני מטבעי מגזים, אמנם יכולני לטעות, אדם יכול לטעות, אולם אומר אני רק לפי השערתך, ולפי השערתך היתה היא יחידה בדור בכך, ואולי טועה אני, אולם אינני אומר זאת כהגזמה, כמדומני שכך הוא.. היי... טהרת הלב - נקייה, נקייה מכל מדות רעות, כל כולה רק "נקיות", רק לחשוב מחשבות לילות שלמים על משכבה, כיצד לגמול טובה לפלוני, ולעשות חסד עם אלמוני, ולהוציאו מצרתו ולהצילו ממצוקתו, וכיצד לשמח קשי יום, - לא רק לשבורי לב דאגה לשמח, אלא גם שמחה לבבות שמחים... זו כבר דרגה גבוהה יותר, - "עמוק הלב מי ידענו", הלב כ"כ עמוק, "עשרה עמקים בלב" כתוב, הוי... ליבה העמוק, ליבה העמוק, היא דברה רק לקב"ה - המקור של כלל ישראל, ובכך קישרה עצמה לכל ישראל, התפללה והתפללה עבור כל חולה, על כל צרה, אנשים מביאים היו לי שמות להתפלל, לא חשבתי, ורק הייתי מעבירם אליה, לא הייתי לוקח מן הסתם את השמות לעצמי, וידעתי שלה חייב אני למסור אותם, שכן ידעתי שאנשים טועים בכתובת.. טעותם לא היתה כ"כ גדולה.. בביתי אכן ישנה אחת שמתפללת, לא טעות רחוקה.. בקירוב מקום, לא רחוק.

הדברים שהיו לה... השמחה שלה בשמחות, הוי... אהבת התורה, "אהבת התורה", ב"ה היום אהבת תורה נהיית מטבע, אולם לא רק "אהבת תורה" כשהכל מסביב מסודר אלא שרוצים גם את התורה לאהוב, זה לעצמו גם דבר טוב, שאינו שוכח זאת לגמרי, איננו שונא זאת, אבל למסור הכל.. שלא ישאר שום דבר.. שלא נשאר שום דבר.. הכל לתת... - שנים רבות היו לה יסורי הגוף, סבלה ממחלות שונות, יסורי נפש... ועם הצער הגדול ביותר כששמעה את קול הלימוד... אמר אביי - זה מה ששימח אותה, זה היה משוש חייה, זה היה העולם הזה שלה, כתוב: "והקרן קיימת לו לעולם הבא", את ה"פירותיהם" בעולם הזה" הכניסה לה ל-"קרן לעולם הבא" שלה, היא לא אכלה מפירותיה כאן, היא גנזה אותם שם שישאו רוחים נוספים, - אינני רוצה לומר שום דבר הגזמה, אולם חייב אני לומר קצת, "מקצת" חייב אני לומר, הרבה הכירוה קצת אך אני הכרתיה יותר ועוד יותר - נתנה-מסרה עבורי את חייה, ולאחר שהיא נתנה חזרה שוב ונתנה ועוד פעם נתנה, גלוי לפני הרבש"ע מה אני אומר.

לא כבדתיה כראוי לה בחייה, ותמיד אמרתי לה שזה באשמתי, כך הרגילה אותי מהרגע הראשון.. שהיא נותנת, והיא עושה טובה, ושוב עושה טובה, עושים לה טובה אם מקבלים ממנה, לא רצתה שיחזירו לה טובה, רק לתת, להיות משפיעה שפע טוב.

השקיעה מחשבות ותחבולות - ולא סתם "אהבת תורה", אלא חשבה וחישבה כיצד להרבות "בפועל" תורה, כה רבות חשבה וחכמה בדעתה אם ללכת ולהיעדר בשבת מהישיבה, מנהג שהיא הנהיגה ועמלה על כך קשות להנהיג סדרים שיוכלו וירצו ללמוד, - תמיד הכרעתה גברה.. אינני יודע אם זה המקום לספר, אולם ברצוני להביא רק דוגמא, ברצוני היה לנהוג לעצמי בענין "קידוש במקום סעודה", לסעוד סעודת השבת תיכף לקידוש היום, סמוך לגמר התפלה, אולם אם תבעה ממני וטענה שאיני צודק, שכן תלמוד תורה דברים עולה על חומרה זו, - אי אפשר הכל לחטוף בעולם הזה - אמרה לי, תוותר על ההנהגה בענין קידוש במקום סעודה, אם תלך ללמוד בישיבה הישיבה מלאה יותר בתלמידים.. דבר זה עולה במשקלו הרבה יותר, ועמדה על כך בתוקף ואכן קבלתי דעתה.

היא אמרה לי בעצמה שמעולם לא התחרטתי על ששמעתי בקולה, ואע"פ שזה במילי דשמיא, עכ"ז היתה גדולה ממני בדרגתה, התחנכתי על ידה, מתבייש אני לומר זאת.. אך מה אעשה הלא חייב אני להספיד אותה, כה רבות חנכה אותי, כיצד לשוחח עם אדם, לקבל אדם, לקרב אדם, דברים קטנים ודברים גדולים, שמעתי ממנה הרבה מוסר מתוך אהבה... אודות ההשתתפות עם הזולת... היא תבעה ממני ללכת לשמחות, תמיד חששה שמא לא מספיק, עם כל הכבוד ועם כל הדרך ארץ כלפי, אולם על "תוכחה" לא וויתרה.

במידת "האמת", באמת שאין אני יכול להעריך ולתאר אותה, "חותמו של הקב"ה אמת.. בפני "רוכב ערבות" עולה עתה "נשמה", לא רק "נקי וצדיק" אלא גם "אמת", "אמת", נפש אשר ה-"אמת" מפולש בה מעבר לעבר מצד לצד, "אמת".. בכל דבר התכוונה ל-"אמת", היא היתה אומרת לי: "ישיבה" אינה נקראת בשם "ישיבה", בשם בלבד, לא מה שמתגלגל.. לא מה שמדברים.. מסביב לזה.. היא תלויה אך ורק במידת קיום ה-"הרבצת תורה" ו-"יראת שמים" שבה, וזה רק מה שצריך ולא את כל הסובב, כל הסובב הוא - כלום, רק מה שהקב"ה רוצה...

לשכוח את העצמיות.. נזכרתי: אי אפשר להאריך לספר דוגמאות, אבל זה מ-
"חיים", מתקופה מתקופה... זוכר אני מעשה שהיה לפני שנים רבות, היה זה ביום קשה
עד מאד, בו התייסרה רבות ביסוריה הגופניים והרוחניים, ואינני יודע אם היה לה יום
קשה, לילה קשה.. ובאותה לילה היתה שמחת אירוסין - תנאים של אחד התלמידים,
ואמרתי לה: מה שיך ללכת בשעה קשה זו, ואז ענתה לי בפשטות, ולא מתוך מדת
חסידות, לא כדי להתגבר ולשבור עצמה.. לא צריכים לערב דברים, מה כל זה שיך
לבחור, מה שייכות יש ליסורינו לפלוני, היא הבינה שזה "עירוב פרשיות", הלא הבחור
מוכה בכליון עינים שתבוא, הלא תשבית לו את השמחה, מה זה שיך ליסורינו, אמרה
לי, היה נראה לה הדבר כה פשוט, אחד ועוד אחד הם שנים ולא חמש - ואיך עושה אני
חשבון כה מוטעה, וכך היו אלו חיים יומיומיים, בדברים גדולים ובדברים קטנים.

לא רצתה להפסיד שום דבר ואפילו עלה לה בקושי, ואספר דבר קטן מאד, קטן,
אכן דבר קטן עבודה, אבל אלו הם היו חייה, - בהגיעה בערב שבת האחרונה לשמחה..
היא היתה עיפה יותר ממני והיא הגיעה לשם לפני, ועבדה וטרחה להכין לשמחה,
ולשאלתי איך זה מותר לך, ענתה לי: אינני יכולה אחרת, ולאחר מכן באכסניה שלנו,
באה אלי וביקשה ממני מאד שאוכל ממני המאפה שהוגש לי, היות והמכניס אורח
הגיש זאת, הרי שלכבוד יהיה לו אם יאכלו, והיא עמדה והשגיחה עלי בכל עיניה, ש-
אוכל ושמשגיח שלא יתפזרו פירורים לצדדים על שולחן שאינו שלי ושלא אגרום לשני
טירחה, אכן דבר קטן מאד, אולם אם חיים כאלו חיים, אזי גדול הוא עד מאד.

היתה שומרת עלי מעל כל משמר בהיותי הולך עמה ברחוב, בנסיעתינו באוטובוס,
כל חושיה וכל מחשבותיה לכל אורך הדרך הן בהליכה והן בנסיעה, עמלה קשות
ועמדה והשגיחה, והיתה אומרת לי: אל תביט לצד זה, אל תסתכל לשם, יש שם
פריצות, ופעם כשאמרתי לה שאלך ואסובב את עיני כדי שלא אראה, התרגזה עלי..
למה צריכים להכנס לאש, לשם מה עליך להטיל עצמך לתוך "אש", אני אסתיר אותך,
חכה כאן, אל תלך עכשיו, וכך התנהלה כל הדרך ובכל דרך, אפי' היו אלו דרכים ארוכות
רחוקות.. כאן אל תלך, שמע בקולי, עתה אל תלך לשם, שם יכול הנך להכשל ולראות
את האסור לראות, - לא פעם שהיתה חוזרת הביתה - עוד בגשר החיים - היתה כולה
נסערת וכוועסת כאש תבערה, וכששאלתיה מה קרה, ענתה לי: שראתה ברחוב,

אברכים שלנו - בני תורה, וראתה שלא נזהרים ולא שומרים על העינים ואמרה: כיצד מגיעים לידי כך, אין זאת אלא שלא לומדים מוסר דין, זו הרי בושה היתה אומרת לי, הרי גם יכול לצאת מזה חילול ד', הלא רואים זאת כיצד שהולכים והעינים פתוחות, איך אפשר לעמוד ולחכות בתחנת האוטובוס עם עינים פתוחות?! היא איננה יכולה להבין זאת - אמרה...

כך כל חיינו, לא פעם התיישבתי ללמוד בבית כי ידעתי שהנני משמח אותה בכך, קרה ולאחר שהיה לנו ויכוח בכמה ענינים שהיו לה עלי טענות, ובנושאים שונים שהיו לנו חילוקי דעות, הייתי יושב ללמוד, פעם אמרה לי: שהיא מבינה שבכך שמתיישב אני ללמוד ורוצה אני להתפייס עמה, רוצה אני לשמח אותה, בכך רוצה אני לצאת ידי חובה..., אבל כך אכן היה, - בהתיישבי ללמוד יושבו כל ההידורים ונעלמו כל הטענות... [גם בעת צער לה, לפעמים במצב שזקוק לבכי וכיו"ב, היתה משתדלת בכל כחה, שלא יגיעו לאזני להפריע מהלימוד.. היתה סוגרת עצמה בחדר אחר...].

"אהבת תורה" "יראת שמים" "יראת חטא", כאלו מידות, "חסד" שעושים אפי' בלא "לב" הלא גם לדבר גדול ייחשב, הלא בכך מקבל בינתיים יהודי טובה, הזולת בכל אופן נהנה מטובה זו, כל שכן וכל שכן ה-"חסד" האמיתי של "והלכת בדרכיו" שבכך צריכים לקיים את מצוות ה-"חסד", הלא התורה העמידה כאן בפנינו מצווה שהיא בעיקרה "בין אדם לחבירו", עם "לשון" ו-"סגנון" נורא.. ללכת בדרכי ד', לא כתוב ב"תפילין" וגם לא ב"ציצית", אלא כתוב ללכת "בדרכיו", תחקה את הקב"ה, עשה כמוהו, ולפיכך כשאדם עושה חסד עם השני בלא "לב" בוודאי חסד הוא ב-"והלכת בדרכיו", אמנם כן, יש קיבול שכר גם על כך, אבל.. עם "לב" ועוד עם כזה "לב נקי", כזה "לב", - בתשובה לשאלתי ענתה לי פעם, שמיום עמדה על דעתה ידעה שצריכים ללכת באש עבור השני, ולא צריכים לחכות לתודה, לא צריכים לחכות ל-"הכרת הטוב", - אין זה מסחר - צריכים לעשות את המוטל ואת הצריך לעשות, והיה אם קבלה טובה ולו הקטנה ביותר מזולתה, לא יכלה אז לצאת ידי חובתה, ובכל הזמן הרגישה שאיננה יכולה לגמול למיטיבה כגמולו, ואינה יכולה לקיים הכרת הטוב...

היי... וזה היה ה-"עולם הזה" שלה, היא היתה כל כולה "רוחניות", היא רק נהנתה שלומדים, היו עושים לה בזה טובה, זכורני בשבת אחת כשחזרתי מבית הכנסת - שוב

דברים קטנים - וראייה שהיא בשמחה רבה, ומה היתה שמחתה כה רבה: ..ה"בעל קורא" קרא את התורה במתינות מלה במלה, ולא חטף מלים ולא קרא במרוצה, היא יכלה לשמוע כל מלה בצורה ברורה, כל מלה מ-"התורה" היא יכלה לשמוע, שבת זו היתה שבת "טובה" - אגוטער שבת -, לא חטפו בקריאת התורה, לא היתה תפלה חטופה, ומשו"כ חזרה הביתה מלאה שמחה.. ב"ה היום התפלה היתה תפלה.. - תפילותיה בבית היו עד כדי שלא יתוארו, איזה תפילות מלאי "עבודה", לא יתואר כח התפלה שלה, יש הרבה לספר בזה, אני נזכר כעת משנים שעברו, פעם נכנס לביתנו בעוד היינו גרים בשערי חסד ברחוב הגאונים, אחיה ר' יצחק משערי חסד זכרוננו לברכה, שכבר איננו בין החיים, היא היתה באמצע התפלה, הוא היה "אחסידשער איד", הוא ראה איך יהודים מתפללים, הוא ידע תפלה מהי, ולאחר מכן שאל מה קרה היום וכי דבר מה קרה, מה לה כי מתפללת היא כל כך, וכי יום מיוחד היום... לא היה אז יום מיוחד...

בשנים האחרונות התאוננה רבות: חסר לה טעם בחיים, היתה אומרת שכן איננה יכולה לאמץ את ראשה - חלשה היא מאד, והיה אם התפללה בהתלהבות כבהרגלה היתה חשה בראשה, איזה טעם יש לזה?!, הראיה נחלשת ולא רואים כדבעי, מי יודע, אולי חלילה אפשר להכשל ב"תולעים", את הדברים שאוכלים א"א כ"כ לבדוקם כראוי, וזה מאד הטריד אותה וגזל את מנוחתה, - היא רמזה לי רמזים גלויים לא פעם ולא פעמיים.. לא רציתי להקשיב לכך, והיא אמרה, - קשה עלי מאד לחזור על דברה, קשה, קשה עלי מאד, - ...רוצה היא למות לפני... בזמן האחרון אמרה לי פעמים רבות, שכן לאיזה תועלת היא בזה העולם.. הלא אין לה כבר כל כך הרבה כח, ואיננה יודעת עד כמה היא כבר לתועלת עבורי.. אינה יודעת עד כמה היא כבר יכולה לעזור לי בלימודי.. - אינני יודע אם מותר לי לחזור על כך, אך אולי אלמד כך יותר, - בשעה שהיא כבר אינה יכולה כ"כ לעזור לי, היא כבר עייפה וגם איננה מרגישה טוב, הלא רק מפריעה היא לי.. ואולי אדרבה.. כך.. אלמד יותר..... [עם גמר בנין הפנימיה בישיבה, היינו נבוכים אם לעבור לגור בפנימיה, היו שיקולים לכאן ולכאן, היא רצתה שאני אכריע בזה, ואני הייתי בדרך כלל מתחמק מהכרעות, וסומך עליה שלבסוף היא תכריע [ובאמת היה לה תרעומת שאני תמיד נמנע ומתחמק], וגם הפעם בסוף היא הכריעה, וכה היו דבריה, הדירה בשערי חסד כבר לא נראה שזה בשבילי..., אני חושבת שאתה מוכרח לזה.... כי מה תעשה כאן... זה היה הכרעתה לעבור בפנימיה בישיבה...].

הכל היה אצלה בחשבון ועם "דעת", "דעת" חזקה, "דעת" חזקה "דדא ביה כולא ביה" "דעה חסרת מה קניית", וכשיש "דעת" הרי יש הכל, וכשה"דעת" מנוצל באופן כה יעיל וטוב, וכשהדעת שימש לעשות רק "טוב", זהו הרי הדעת האמיתי, הדעת של עשיית הטוב, ולהיות שרוי בתוך כזו שמחה, בהיותה שרויה בתוך כזו שמחה, שמחה של מצוה, הן מהבחינה של בין אדם למקום והן מצד בין אדם לחברו, - לכבד את השבת - אפילו שאסור לאכול מיני מאכלים משובחים, אבל צריכים לכבד את השבת היתה אומרת, צריכים הרי להכין משהו בכדי לכבד, אמנם אסור לה לאכול זאת, אולם כבוד השבת אסור לו שייפגם, וכך היתה בערב שבת טורחת ועושה מיני הכנות לשבת.

וזה היה סיפוק חייה, כשידעה שעשתה לפלוני טובה, והטובה אכן הועילה לו להוציא מדוחקו, [בשמחת תורה האחרון שלה, שמה כל מעיניה בערב החג, להביא כאן לביתנו ולישיבה, ח"ג הרה"ג הצדיק הר"ר מ.ו. שליט"א, שהיה נראה שזה יהיה קורת רוח גדולה בשבילו, וטרח בזה הרבה בכל לבה לבצע הדבר, ובאמת שזה גרם לו שמחה מרובה, אולי עוד יותר ממה שהיה מצופה, בעיצומו של חג אמרה לי שזה השמחת תורה שלה, מה שהביאה לכאן את ר' מ., זה החלק שלה ביום הזה... ואנו נבדל"ח ממשיכים בזה בכל שנה ושנה, ובודאי זה גם לעילוי נשמתה]. היי... כמה אנשים, כמה אנשים החייתה, כמה אנשים החייתה, ממש החייתה, וכמו שאמרנו, לא רק העצה טובה, אלא ההקרבה, ההקרבה, עם איזה "לב" היתה נותנת, היתה מכניסה את כל ליבה בכל מעשה ופעולה, מעשה עם "לב" מעשה עם "נשמה", להתפלל עם "לב", לגמול טוב וחסד עם "לב", זהו הרי יהודי, זהו הרי מה שהקב"ה רוצה, "רחמנא לבא בעי" - זה רצון ד', בחיי יום יום אפשר לראות אדם במצבים שונים, שונים ומשונים, ובפרט בכאלו מצבים... ומעולם לא שינתה את התנהגותיה והליכותיה, מעולם מנהגה לא נפגם, המאור פנים, "דאגתו בלבו וצהלתו בפניו", [מעולם לא התאוננה בפני אחרים, גם לא ברמז ותנועה, שלא טוב לה.... היה לה בזה גבורת ארי ממש... אם לבקש ולהשיח זה להקב"ה... איני יכול לפרט בזה... וגם יהיה קשה להאמין...], ה"חסיד" - כתוב - "דאגתו בלבו וצהלתו בפניו", היא פעם אמרה לי: אתה צריך הרי להיות שמח יותר ממני, אני הרי אינני מבינה אינני לומדת גמרא, אני רק יודעת שהקב"ה עושה טוב, אני רק יודעת - אני מאמינה שזה טוב, אני הרי אשה, אינני יכולה להבין דברים עמוקים, אתה שלומד הנך, הרי שצריך אתה גם להבין, והכל היא אמרה בטבעיות פשוטה, ולא עלה על דעת שעושה היא דברים גדולים.

לא יכלה לסבול "שקר" שהוא ולא "עולה", "אוהבי ד' שנאו רע", אם לא שונאים את ה"רע" הרי שחסרון הוא באהבת ד', ואם אוהבים, לא רק שזה הנהגה טובה, ולא שרק לא כ"כ טוב, אלא שלא טוב הינו "רע", שכן אם אוהבים את הקב"ה אז שונאים "רע", התרחקה מה"שקר" עד קצה האחרון.

אינני יכול לצאת ידי חובה רחל, רוצה אני להתפתות שיצאתי עכ"פ מידי "מתעצל", הלא מחוייב אני, החיוב הוא שלי, "ויבוא אברהם לספוד לשרה ולבכותה", הי... הלא חייב אני להספיד - חייב אני לספר, "מתה עלי רחל בדרך", היו צריכים לקחת אותה ממקום החיות, הי... כזו שבת מלאה "אורה", היה לה כזו שבת מאירה, היתה כ"כ שרויה בשמחה נוראה, לא היו יכולים להבין את שמחתה הרבה... ותשחק ליום אחרון..., אמנם הכל "פחים קטנים", אבל... נסעתי אתה, עברנו דרך הבית והיא עלתה הביתה והתמהמהה קצת, וידעתי כשמישהו מחכה לה למטה, זה שמסיע אותה, היא תמיד רצה ומזדרזת, כדי שהשני לא יצטרך לחכות עבודה אפי' רגע אחד מיותר, ולפיכך החיליתי לדאוג לה, מה קרה לה כי מתמהמהה היא, וכשירדה שאלתי אותה, ואמרה לי דבר אחד לא כדי לספר, דבר נוסף אמרה לי, אין זה מן הנימוס לבא לביתו של השני מבלי להודיעו קודם, ולפיכך התמהמהה קצת כדי לצלצל ולהודיע על בואינו, אמנם דברים קטנים, אולם אלה הם דברי ימי "חיים" שהתנהלו כך בתמידות בלא הפסק, - וכשהגענו לשם - עם כל עייפותה מיד רצה בשמחה רבה עם כל הכוחות [ואכן בלילה היא הגיעה עייפה בלא כח], וכך כל המשך השבת, סיפרו לי אלו שישבו לידה, איזה תפילות בכזו התלהבות בכזו שמחה, איזה "שחרית" איזה "מוסף", וכשראתה אותי נכנס, - התפללתי קודם - מיד רצה אלי להכין לי לקידוש מזונות, ומיד רצה חזרה כדי לשמוע "קריאת התורה", הכל היא רצתה לצאת ידי חובה.

כבר פעמים רבות בחיי ביקשתיה שתמחל לי, פעמים רבות, פעמים רבות, הכל ידעתי מקודם לא נתחדש לי מאומה, שכן עם תחילת חיינו המשותפים ראיתי והכרתי מה היא, בוודאי שהייתי רוצה לכבד אותה בחייה אם היתה בחיים... כי כבר הגיע הזמן.. להשיב לה קצת ולכבד אותה כראוי, היא היתה מאוד רחוקה מכך וגם צחקה על כך, אולם לזולתה היתה מכבדת כבוד רב, - כאלו חיים...

היה לה בשבת האחרון.. שבת כה מאירה, ששימחה ב"ה אנשים, והלכה מאחד

למשננה ואמרה שהזמן נמשך יתר על המדה, כיוון שרואה היא על אבי שליט"א [זללה"ה] שחיזור הינו במקצת, ולפיכך היא זירזה ומיהרה שיעשו בהקדם "קידוש", על מה מחכים, מפליגים סתם בדיבורים, ועדיין לא מקדשים, זה אורך מדי הרבה זמן, אין לו לאבי כח, לא היה לה מנוחה, והיא כך בלא כח רצה מאחד לשני לזרז את פלוני ואת אלמוני, שכבר יעשו קידוש...

הוי... כאלו חיים שספוגים היו במלואם עם "תורה" ו"חסד" בתמידות, תמיד, תמיד, בכל המצבים ובכל הזמנים, זכורני, מחויב אני לספר, אינני זוכר פרטים, אינני בטבע דברן אך חייב אני לספר, זכור אני שהיה נידון בענין "שידוך" עבור מישהו מהמשפחה, והגיע מצד המחותר אלניו לדון בענין, והוא היה יהודי חסידי מגליציה נצר למשפחה של רבנים, והיא היתה מאוד מעורה במשא ומתן של השידוך של אחר מהמשפחה שיהיה בריא, ואז היא דברה עמו אודות המשך הלימוד לאחר הנישואין, ולאחר כל השיחה ששוחחה עמו, התבטא יהודי זה שהיה מבטל גדול וגם בר דעת, ואמר: זכור הוא חיים שלפני החורבן, זכור הוא טוב את הווי החיים, בבתי הטובים של אז שהיו ספוגים בתורה וחסידות והכל, היה אדם מבוגר, וזכר טוב את החיים הללו כבן לאחד המשפחות היפות שבגליציה, ויודע הוא דיו את הנעשה כיום בעולם, ועתה נכח לראות דבר חדש... הוא לא ידע מכל עברו המפואר של משפחתו הרבנית, הוא לא ידע, ששייך דבר כזה אצל אשה, אצל אשה שתהיה קיימת "אש" כה יוקדת של "אהבת התורה", דבר חדש הוא לו, "חידוש", אני אינני זקוק לעדותו, ויכולני לספר לכם על אנשים שבאו עמה במגע רק זמן מה.. וכן אדם זה שדבר עמה על פלוני ועל אלמוני, ובתחילה לא היה לו התפעלות, לא היה כ"כ בעל התפעלות, אבל בהמשך הדברים נוכח לדעת ושם לב והרגיש היטב היטב שאשה זו היא "אמת".. התפעל ואמר שלא ידע מאודו ששייך דבר כזה, הלא אשה איננה לומדת מעצמה, ורואה הוא מציאות חדשה...

כזו "אש", כזו אש, להבין שזהו כל החיים, לא רק תוספת לחיים וגם לא רק במעלה, אלא - "כי הם חיינו ואורך ימינו", ולא רק לומר זאת בהתלהבות, אשר זה יודע אני אולי גם כן.. אלא ממש, ממש לנשום את זה, לנשום כך במוחש, כמה נשים ייסרה והוכיחה בתוכחה בראותה גברים הולכים ברחוב שנשלחים המה ע"י נשותיהם לערוך קניות, כמה חבל, כל כך חבל היתה אומרת, הלא בזמן הזה יכול הוא לשבת וללמוד, כ"כ חבל,

יש כמה שסיפרו לי על בתים שלמים שהתנהלו בהתאם להדרכותיה, ובתוך עניויות ומתוך צדקות, וה"תוכחה" היתה נאמרת מתוך "אמת", מכמה בתים שראיתי מקרוב, ראיתי שתבעה מהנשים, ולאחר מכן גם תבעה מהגברים, אתם צריכים להבין להוקיר את נשותיכם, ולעזור במדת מה, וכן ידעה לתבוע משני הצדדים גם יחד, תמיד תבעה עד תום - עד הסוף, דבר שבא מן הלב בהכרח שאינו מזויף, לא דבר וחצי דבר, שכן "חצי דבר" חסר גם בחצי עצמו, - דבר שלם - "מושלם" הוא שלימות, דבר שלם "שלם" הוא, עם "נשמה", עם "לב".

בוודאי שיש לה הרבה זכויות, מאד הרבה זכויות, כמה פעמים היא שאלה אותי אם יש לה חלק בלימוד, - היא רצתה - וזה הרי לא ספק כלל שיש לה חלק בלימוד, ישנו מכתב מאדם גדול דומני ששמו ר' מנחם מן מהורודנא, שכותב אודות הנשים שמוסרות נפשן כדי שבעליהם יעמלו בתורה, ועורך שם חשבון, שבסופו של דבר יוצא הוא במסקנא, שעיקר שכר הלימוד הוא של האשה, ורק מיעוט, מעט מעט כמעט בשביל הבעל, ואולי כתב כך מרוב עניויות, אבל.. הוי... יכול אני לומר בביטחה שחלקך בתורה הוא רב וגדול, אולם מבקש אני בקשה, מבקש אני מאת אישתי הצדקנית: .. רוצה אני גם חלק בכך, רוצה אני גם חלק במעט תורה שלמדתי, בהרבצת תורה מעט שהרבצתי - אינני מזלזל בכך, שלך זה וודאי - אולם מבקש אני שתתני לי מזה ג"כ קצת, זו את שהשרשת לי שצריכים תמיד ללמוד, ובודאי שלהבא הקב"ה יתן בי כח, הלא דרגתך היתה גדולה וגבוהה, מאד גדולה, אני מקוה שאוכל לקבל על עצמי להמשיך.

ידוע דברי הרמב"ן - הרמב"ן הקדוש, בשעה שרבינו יונה הלך לעולמו כתב הרמב"ן "קינה", הוא היה מאד קשור ברבינו יונה - שני קדושי ד', וכותב עליו הרמב"ן, ואין זה עבורינו לומר כך - לומר כך הוא ביכלתו של הרמב"ן, וכותב: "אחת היא נחמתי", כותב הרמב"ן שיש לו נחמה אחת - "עת אובל לקברות", כשהוא עצמו ילך לקברות, ויזכה שוב לראות את "המנוחה הטהורה" את הרבינו יונה, אנו איננו יכולים לומר, קשורים אנו ל"מלך חפץ בחיים", אולם אינני יודע עד כמה, רחוק - רחוק לאחר אריכת ימים, אם אוכל להגיע לדרגתה... חז"ל הרי אומרים בצדיקים "כל אחד נכווה בחופתו של חבירו", והדברים אמורים אפילו על אלו שבזה העולם נראים הם באותה דרגה, אולם

בבואם שמה "ושבתם וראיתם", היכן שהכל פתוח ואין את "החשך יכסה ארץ" ורואים רואים בעינים פקוחותה "ושבתם וראיתם" ואין הכוונה רק אלינו, אלא גם "תנאים" "אמוראים", שם יראו, שם רואים שלזה יש לו חופה שהשני נכוונה הימנה, היי... אני נכוונתי בחופה שלך בזה העולם גם כן, פעמים לא יכלתי לעמוד כמוך, פעמים כוחותי לא עמדו לי כשליך בכל הענינים, היה קשה להשיג אותך להיות עמך בדרגתך, לא פעם שאלתיך העדיין יש בך סבלנות לפלוני אשר חוזר שוב ושוב עוד פעם ועוד פעם ורק מטריד אותך ומעיף אותך, הקשר הלא היה עמי - מכיר הוא אותי, ולמעשה את מתמסרת אליו, והיא לא התעייפה.

ומי מדבר כבר על הקרבה לתורה.. "הכל", כבר בזה העולם ראיתי שאני נכוונה מחופתה, היי... שבזה הזכות יאה בי הכח מכאן ואילך לכל הפחות, היי... "ביטול תורה כנגד כולם" - החטאים.. שהפסדתי, לא ניצלתי את מה שהיא העמידה לי - עבדתי, אינני יכול להרבות בדבור על כך, "חציף עלי מאן דמפרסם חטאה", אבל זה שלא ניצלתי - זה מותר לי לומר, "וביטול תורה כנגד כולם".

היא אמרה לי לאחרונה, לא פעם: אנו מזדקנים צריך להתחיל לחשוב ולחשב, ואפילו בענין זה של - להשתתף בשמחתו של הזולת - שהיה אצלה כ"כ חזק, גם בזה החלה לומר לי, הלא מזדקנים וצריך להתחיל להיות מוכנים, כל דבר עם הזמן שלו, צריכים לבוא לעולם... וצריכים כאן להיות מוכנים ל"שם", להיות כמה שיותר עם עצמינו - ועם עצמינו כוונה עם ה"נשמה" ולא עם הגוף.. שהקב"ה יתן כח, וכמה שרק נמשיך הלא הוא בזכותך, ולא רק "זכותך" אלא ב"הדרכתך" וב"זכותך", ובודאי ימשיכו תלמידי הישיבה לעמוד בתורה, אין בזה שום ספק, במקצת הלא היכירון, והמקצת שהיכירון הוא גם הרבה, שכן כל אלו שהכירון קצת כבר הכירו אותך הרבה, אולם אנכי ידעתי שזו רק היכרות במדה מועטה, אבל "במועט" יש לפעמים "הכל", שכן "מועט" מאדם שלם, הרי שכל מעט משלימות יש בו "שלימות", ניכר... ניכר, ניכר האמת, ניכרת הטהרה, הנקיות, הנקיות, וכמ"ש ב"מסילת ישרים" "ולמעלה אינו עולה, אם הוא אינו נקי מכל מום" וכמו ב"מזבח" למטה יכול שיהיה קרבן גדול וחזק, אבל אם יש בו מום והקטן ביותר אינו שווה, וכ"ש למעלה, - נקייה, נקיות מן המובחר, נקייה, נקייה, - לא כיוונה לכבוד, לא היה לה שום שייכות לכך, היתה רחוקה מכך - רחוקה,

רחוק, זלזלה בכך, "דברים לשם פעלם" - "דברים לשם פעלם", דברים אשר היו אכן ממש עצם הדבר, לעצמותם של דברים, ולא שתה ליבה לכל הסובב את עצם הדבר.

היא שאלה אותי פעם, האם אכן לומדים יותר כשאני בא, האם אכן כך הוא?! היתה לה שמחה מופלגת למאד, כשהיה עובר בפניה בחור שידעה עליו שהינו לומד הרבה, מיד היה משתנה גוון צבע פניה מרוב שמחה, - ... היא ראתה בחור מלא תורה ועוד גם מתנהג כהוגן, פעמים רבות אמרה לי, שבעת שאומר אני "שיחה" בישיבה בפני התלמידים, שאדבר גם על בין אדם לחבירו עם ה"אהבת תורה", הלא לא מספיק בתורה בלבד, צריכים גם לקיים - תורה כדי לקיים כך היתה אומרת, אחרת הלא אין לזה טעם - בלא "בין אדם לחבירו", לחוש את השני, להרגיש את רגשותיו של השני, לעשות ולפעול עבור השני, זה ביחד עם תורה יש לזה צורה שונה, ודרשה ממני לא פעם לדבר יותר כמה שיותר על כל אלו הדברים, שיהיה "שלימות", אמנם טוב הוא שיש תורה ואין שום דבר נוסף כלל, אולם לא לחשוב שתורה בלבד, שכן "כל האומר אין לי אלא תורה אף תורה אין לו", שיהיה ניכר בכל מעשיו בכל הליכותיו שהינו "בן תורה", וכמו שהזכרתי שכשילך ברחוב שיכירו וידעו להבחין שבן תורה מהלך ברחוב, אינו מביט לכאן ואינו מסתכל לשם, ואינו רואה מה שלא צריך לראות, שיהא ניכר כשמשוחח הוא עם אדם, שיראו עליו שהוא בא לאכול, שיראו עליו מה הוא אצלו ה"עיקר" ומה אצלו ה"טפל"..

אין לזה גבול מה שיכול אני לספר פרטים.. פרטים, צריך אני הלא לקיים את חובתי, אשר לא לפי טבעי כ"כ, להספיד, "להספידה ולבכותה", ואם כי ישנם הרבה שהכירוה, אולם עכ"ז אני הלא "חייתי" עמה, "חייתי", הרגשתי, ראיתי, וזה הרי חיוב שמוטל עלי מדינא דגמרא - חיוב של "הספד", "הספד ובכי", ואכן רציתי להספידה שיהיה הכל לכבודה, כיון שאם צריכים להספיד, ואם כה דבר גדול הוא ה"הספד", אזי בהכרח שהוא נעשה לכבודה, וזו הרי טובה בעבורה, כי הלא אין עוסקים כאן ב"כבוד" המדומה, אין עוסקים אנו אלא ב"כבוד" האמיתי - ב"כבוד" שהוא "אמת", "למען יזמר כבוד" - "כבוד" בכאן מתפרש על דברים אמיתיים, ושיהיה הכל לזכותה - ההספד והבכי, ושיהיה הכל לכבודה, לא לדאגת עצמי, אינני בוכה על עצמי עלי... "דיו חיים שנתת לו", היו כאלו "חסדים" מהקב"ה, והקב"ה יתמיד להמשיך הנהגתו כפי שראויה הנהגתו להתנהג - "כרצונו".

בוודאי כואב לי מאוד על שידעתי שלא כבדתיה דיו, הרבה פעמים חשבתי על כך, ואני אמרתי זאת בעצמי, אבל... אבל... הרגל החיים הרגילי שכך הוא פני המציאות, היא נותנת ומשפיעה, ממנה צריכים לקבל, לה לא צריכים לתת, אולם בודאי מגיעה היא לשם עם מטען גדול של זכויות ומעשים טובים, עם מטען גדול של "תורה", הוי... יסורים הלא גם הם משקל גדול בעולם הבא, עם כל שהיו לה באחרונה הרבה טענות על עצמה שאיננה מקבלת יסורים באהבה כנדרש, איננה מקבלת יסוריה מידי ב"אהבה", היא תבעה מעצמה, היא שאפה ורצתה להיות "נקיה" עוד יותר ועוד יותר, להזדכך, ולהתנקות, - הרי לא השקעתי אצל הקב"ה מאומה - היתה אומרת ומתאוננת, כל מה שהוא נותן לי הלא טוב הוא לי, מה אני יכולה לדרוש ממנו יותר כשלא השקעתי אצלו כלום, כך היתה מתאוננת, הוי... בודאי ובודאי השקעת אצלו הרבה, הלא ביצעת את ה"תנו עוז לאלוקים", הלא נתת "כח" בפמליא של מעלה עם כל הווית מציאותך, עם כל הנהגתך, כל מי שרק היה עמך במגע, כל מי שרק היה לו עמך שייכות מסויימת, הלא ראה את האור שקרן ממך, "אור של לב", "אור" של אמת, "אור" של אהבת תורה ויראת שמים, "אור" של צדקה וחסד, - תבעה ממני לא פעם לעשות צדקה, לתת ולא לחכות רגע יותר, מה חושב אני יתר על המדה לתת לשני, הלא חבל על הזמן חולף הזמן ולפלוני צריך בודאי לתת, צריכים להזדרז לתת, צריך באמת לראות שהדבר כבר יתבצע, אפשר אולי נתעצלתי וחטאתי בבל תאחר, אינני רוצה לסיים...

כבר אמרתי קודם, הקב"ה "שש ושמוח", - אני צריך לבכות על חטאי ועל פשעי, על ששבת "משוש ליבה", היו ימים לאחרונה שרמזת לי ללמוד יותר ועוד יותר, - רמז קשה - לא רציתי להבין את הרמז.. אבל זה היה רצונך האמיתי, רק לעשות מה שהקב"ה מצווה, והנני שוב לבקש מחילה אם לא יצאתי ידי חובתי דיו בחובת ההספד, "מקצת" הלא אמרתי כפי כחי, והנני מדגיש שלא הגזמתי, אע"פ שמותר להגזים קצת, כך כתוב, [אני יכול למחול ממש אפי' אם ח"ו לא תמחלי], אלו חייה, וזהו ג"כ בזכותך שיתרבה "כבוד שמים" מזכויותייך, ושגם יתעוררו, כמו שכל חיך היו "כבוד שמים", כך שיהא התעוררות שיראו דברים כה נעלים שנוהגים בכל דור, ושלא יחשבו שאלו הם מדריגות של דורות עברו, הן באנשים והן בנשים, שכן - כל המדריגות נוהגות בזמן הזה גם כן.

כתוב בחז"ל "הלל מחייב את העניים" "יוסף מחייב", וכל אחד מחייב, ואם היתה

כזו אשה, ואם היה כזה אדם, הרי ששייך להיות כך גם בדור שלנו, אך הצרה היא ששוכחים קצת מרוב עולם הזה, העולם כ"כ התרחב והתגשם ומאד נתפשט הגשמיות - ועוד רואים בכך "רוחניות", לא רצתה אף פעם לשמוע בבית "טייפים" ו"קסטות", כשבאו לומר לה שאפשר לשמוע תורה ומוסר, אמרה שזה יהיה בבית אחר, אין זה ה"אמר אביי"... המקורי הנקי, אין זה הדף גמרא המקורי, ששוכחים מהעולם הזה ושוקעים בלימוד... לא שעושים מזה "קסטה", אינני מבטל - מבקר שום דבר, אני רק מצטט את דעתה, אני רק אומר את מה שהיא אמרה, איך שהיא התנהגה, אינני אומר דעות לשני, שכן כל דבר הוא בהתאם למצב, אי אפשר לדעת, ישנם כאלו שאצלם דבר זה הינו כבר בגדר של "דרגה", אבל צריכים לדעת למה אפשר להגיע, למה צריך לשאוף.

אחת המטרות העיקריות של ההספד, כמו שנקרא בגמ' בלשון "דלויי", שישאבו מכך "התעוררות", לזכור ולזכור את ה"יום אחרון" עוד כשחיים טוב, עוד כשבריאים, לזכור את ה"יום אחרון", לזכור את ה"פרוזדור", ולדעת ולזכור שזה רק "פרוזדור" ויש גם דרך הלאה אח"כ, - ואפשר להתגבר, היא שמחייבת שאפשר להתגבר, אפשר אפילו לוותר לגמרי על העולם הזה, אפשר לעשות הנאה מ"רוחניות" עולם הזה אפשר לקדש ממש את העולם הזה, כל אחד בעצמו ולעצמו, אולם לשני צריך אמנם לתת "עולם הזה" ממש, לתת לשני, וכמו שאמרתי כבר, לא רק לאדם מר נפש, והיא תמיד הדגישה זאת, - שלאדם מר נפש קל יותר להיטיב עמו, לבו של אדם מרשה לו יותר בקלות לעזור למרי נפש, והכח הוא גם לשמח את השני השמח וטוב לו, גם לזה יש לשמוח עמו בשמחתו, לשמח אותו עוד יותר, לעזור לו, והיא אכן הראתה בעצמה שאפשר להגיע למדרגות רמות וגבוהות, ולא לעשות מזה "עסק", כשהפשטות בעינה נשארה, לתת הכל לשני ועבורו..

בלב אצורים כוחות עצומים - "הקב"ה לבם של ישראל" כתוב במדרש שיר השירים, הקב"ה שוכן בלבותיהם של ישראל, וצריך רק להוציא ולזרוק מהלב את שאר דברי החולין, ואז נשאר שם רק קב"ה בעצמו - בלבדו, ואז מהלב יוצאים רק דברים טובים, ואז נוצרים כל הדברים הללו - שהלב "אוהב" רק תורה ושהלב אוהב רק מה שהלב הוא באמת, ואז נשאר רק "הלב" - הלב האמיתי - הלב של יהודי שהקב"ה ברא

"יהודי" - לב של יהודי, וזהו כל התורה, "ידישקייט" נבנה ומושתת על "הלב" ואוהבים את הבורא, כשהלב נקי אזי כל הדברים נהיים לדבר "אחד", אין אלו עשר מדרגות שונות, אהבת תורה, היראת שמים, המדות, חסד, הכל נהיה לדבר אחד, ואין אלו גוונים הרבה, אין אלו סתם "ענפים" בלא שום שייכות ביניהם - הכל הוא שורש אחד, הכל הוא דבר אחד, - אחד ממש, עשיית הטוב לשני, אהבת תורה, יראת שמים.

לפעמים כמעט הפקירה את הבית כדי להרבות באנשים את האהבת תורה, פתחה את הדלתות ממש, כה קירבה אותם, כמה אהבת תורה שיצא זה ממנה התחיל, ממנה... ביתה פתוח, הקרינה שמחה, ובפרט לבחור שמחפש, שמבקש להתעלות בתורה, היתה נכנסת לומר לי, הבחור כבר מחכה זמן רב מדי, צריך הנך לשוחח עמו כמה מלים, תקרב אותו, תקרב אי אפשר לדעת לפעמים ע"י שמקרבם בחור מה עושים לו, אסור לשכוח אף אחד, כך היא בנתה ב"מסירות נפש", לא שקודם גמרה את עניניה היא ואח"כ פנתה לאהוב תורה, לא, - התחילה עם זה וגמרה עם זה, לדאבון לב... היה לה הרבה צער ומכאובים, [אוי לי ומר לי שלא יצאתי ידי חובה, לשמח ליבה... כבר נימקתי קצת... ואין זה כדי ליישב ..., רק יתן ד' ואתגבר בעסק התורה ועבודתו ית"ש לזכותה ולעילוי נשמתה...], היא בקשה שיזכרו אותה - זאת היא בקשה, והלא יש ענין לזכור, - לא יוכלו לשכוח אותה - לא שייך לשכוח, "להשתכח" הכוונה היא רק לצער הגופני והוא רק בעולם הזה, אבל ההשפעה הרוחנית, החסד, האהבת תורה, כל מה שהיית, כל מה שקצת לקחתי ממך, זה אסור לשכוח, - את "הרב" הלא אסור לשכוח.

ואסיים אולי, כדי שלא להטריח יתר על המדה את הציבור, ואסיים "מעין הפתיחה". - מודה אני לרבש"ע על מה שהיה עד עתה, שכן לפני ה-ד' לקח" חייבים טוב לזכור את ה-ד' נתן", הרבש"ע עשה עמי חסד גדול מאד - חסד גדול ונורא, איני יכול הכל לספר וגם קשה לספר, ואכן לא גמלתי לה כגמולה, זה לא היה כ"כ באשמתי ואמרתי לה זאת שכן היא זאת שיצרה את המצב, שיהיה אפשר בנקל להכשל ולזלזל בה, היא איננה צריכה מאומה - רק נותנת, - ונזכור את חסד ד' ואת חסדיה, ושד' יעזור, וכמו שהיא תמיד היתה אומרת בזמנים שהיו לה הרבה יסורים וצער, ולא שכחה לומר, שהסבל שלה יהא כבר עבור סבלותיהם של אחרים, ושלאחרים יהיה כבר רק טוב, וייצאו ידי חובת "יסורים" ביסוריה, היא הוציאה אחרים בצערה, שתהא למליצת יושר

לכל קרוביה וגם אני בכללם, ולתלמידים, ולמשפחה, ולכל מכריה, ולכל ישראל, היא אהבה את כל ישראל, ושיהיה באמת התעוררות בין כל אלו שהכירוה ולמדו ממנה, ושימשיכו ללכת הלאה בדרך הטובה והישרה - בדרך התורה, שזה הרי הזכות הגדול ביותר עבורה, ושזכויותיה ישאו תמיד פירות ופירי פירות, ושיהיה "ונתתי לה מהלכים בין העומדים האלה", את הולכת הרי עכשיו למקום ש"עומדים שם", אי אפשר לעשות שם יותר מצוות, אי אפשר שם לפעול פעולות שמביאים למדרגות גבוהות יותר, אולם מעשיך שעשית פה ישאו פירות ופירי פירות, והכל יתרבה כל מה שהושפע על ידך באהבת תורה בתלמידים ובתלמידי תלמידים, "השפעות" בכל הצדדים ואז תתרחבי יותר יותר, ולפיכך תהיי תמיד "מהלך" ותעלי מעלה מעלה דרגה אחרי דרגה.

היי... אינני צריך ללמד אותך מה שצריכה את להגיד לפני "כסא הכבוד", אינני צריך ללמודך - אני צריך ללמוד ממך שאבדל לחיים טובים, את כבר תדעי מה לבקש שם, היי נא למליצת יושר, ושד' יעזור "ובילע המות לנצח ומחה ד' אלקים דמעה מעל כל פנים", ושיהיה כבר בקרוב שנזכה לכך, ושיהיה כבר רק טוב לישראל, שכבר יהיה "שמחת עולם" בתחיית המתים בביאת המשיח במהרה בימינו אמן.

אהל רחל

דברי זכרון מרבינו זיע"א
כפי שכתב במלאות שנה לפטירת הרבנית
בהקדמה לספרו דרכי שמואל עמ"ס אהלות
שיצא לאור ביארצייט הראשון טבת תשנ"א

אהל רחל

היא האשה אשר ד' נתן לי לעזרה בחיים, אשר לא יכילו קולמוס וגליון, את כל אשר מסרה נפשה ולבה עבורי, וכל אשר עשתה בשבילי בגשמיות ורוחניות בכל מכל כל עד הגיע עת וד' לקח ביום י"ד טבת לסדר שקוראים בתורה מתה עלי רחל בפרשה זו שתומה שנ"ת תש"ן יהי שם ד' מבורך מעתה ועד עולם

ה"ה הצדקנית והחסודה	וידעה ברוב תבונתה למאס בתענוגי תבל
מרת רחל זללה"ה	ולחשוב חשבוננו של עולם נצחי.
[בת איש ירא אלוקים, אהוב למטה ונחמד	לא תתואר אהבתה לעמלי תורה
למעלה, הרה"ח ר' פנחס אליעזר הכהן זללה"ה	כמה קרנו פניה, עת ראתה
ואמה האשה הצנועה מרת שרה לאה ע"ה]	לפניה בן תורה, שקדן בתורה
והאהל, אהל תורה זה	עמל בתורה.
ואשר יזכני ד' יתברך	פתחה והפקירה ביתה
לנטוע עוד אהלים כנחלים	לפני מבקשי תורה ויראת ד'
יהא לעילוי נשמתה בגזי מרומים.	קיבלה במאור פנים ובאהבה ושמחה רבה
ונוסף זה לזכות תורתה בחיים	ועל ידה ובזכותה זכיתי קצת להרבצת תורה
ואש אהבתה לתורה לא תכבה	עמדה על המשמר והוכיחה אותי
לעולם תוקד בו להאיר נשמתה	במתק שפתיה, שאני לא יוצא ידי חובתי
להתעלות בעלוי אחר עלוי.	והארת פנים לפלוני שכה מחכה לזה
כי אהבתה ומסירות נפשה לתורה	ולפלוני צריך יותר זמן וכהנה וכהנה
לא ידעה גבולות ומצרים	וצדקה ממני
זכתה להקרין מאורה לאחרים	עולם חסד יבנה
והדליקה אש שלהבת התורה בהרבה לבבות.	מי ימלל מי יספר גודל חסדיה
כי בעוצם חלמיש לפיד אמונתה הטהורה	ומסירות נפשה לזולת בגופה ומאודה
התהלכה לפני ד' כל הימים	אף חכמתה העצומה עמדה לה

לעצה ותושיה, והיתה למשיבת נפש
 כמלא מובן המילים.
 זכורני בימי חופשה, והיא
 היתה מחוץ לעיר לקצת מנוחה
 והיא כבר תש כוחה למאד
 ואז נודע לה על אשה חולנית
 שרק היא יכולה לטפל בה.
 ונסעה וחזרה לעיר
 וטפלה במסירות עצומה
 וגם בעת יסוריה
 שכחה את ענייה
 ובכל לבה כאבה
 כאב אחרים, ובכל
 מיצוי נפשה טרחה
 להביא לידי פתרון
 אשה יראת ה' היא תתהלל
 בכל דרכיה ואורחותיה
 יראתו יתברך נגד עיניה
 לא אוכל תארה, מעת
 החל למשמש ובא חודש אלול
 כבר הכל רוח ד' לפעמה
 כל החודש היתה מרבה
 בתפלה וחשבון הנפש
 חרדת יום הדין היה לנגד עיניה
 וחושיה כמוחש ממש.
 כל יום הדין, התפילות
 ולרבות בעת האכילה

חשה פחד הדין
 כמעט בלי היסח הדעת כלל.
 ויראת חטא - היתה זהירה בזהירות עצומה
 ובחרדה מכל חשש ונדוד חטא
 כאשר נחלש מאור עיניה היה בראש
 דאגותיה
 שלא תכשל חלילה באיסור תולעים וכיו"ב
 חכמה ולב
 בכל אורחותיה, נתגלתה בחכמתה העצומה
 ובטוהר וזוך לבה כלבנת הספיר, כעצם
 השמים לטוהר.
 צהלתה על פניה ודאגתה בלבה
 קיימה בהפלגה עצומה
 שמחתה בשמחת אחרים
 גם בימי צערה ומכאוביה
 לא יתואר ולא יאומן
 חבוב מצוה
 איה הלשון, איה העט
 אשר יתאר גודל חביבותה
 בכל לבה ובכל נפשה
 למצוה והדורה ולכל מנהג ישראל.
 ובין אדם לחברו
 בזהירות עצומה התרחקה
 כמטחוי קשת מלפגוע באחרים
 ידעה להבליג ולא להשיב
 כצאת השמש בגבורתו
 והאמת נר לרגלה

אבל כמו חול שם גבול לים ובעוצם
דעתה ידעה להבדיל, ושמרה במלוא זוהרה
הן בדבר שפתיים והן במראה עיניים, ובכל.
תמו מקצת שבחיה,
וכבר הזכרתי עוד ממקצת שבחיה,
כאשר קוננתי עליה ביום המר והנמהר
על כחה הגדול בתפילה ועוד ועוד,
ותכתב זאת לדור אחרון
למען ישמעו במחנה העברים,
כי המעלות הגדולות נמסרו במצות עשה,
ואין זה ח"ו נחלת העבר,
ולא נחלת סיפורים
כי לנו אנו, לנו לדורותינו לשמור ולעשות
כל דבר המצוה הזאת.

מדת האמת שבה
במלא מובן משמעות הדברים
ללא שום כחל ושרק של אבק שקר.
צניעות וענוה
הוי צניעות צניעות
אני אחשה, ואת צניעות
לכל שלל גוונים, הרימי בכח קולך
זעקי מרה אללי לי,
כי אבדה כלי חמדתך.
אחת היא אשר אספרה
אשר היתה מסורה בעזרתה לאחרים
בכל תוך תוכם של החיים, ושמעו לנועם
הדרכתה
וכמעט לא ניתן לשמור כללי הצניעות

